

V menn

UKE 25 20. JUNI 2025 kr 99

Gustav Vigelands
dristige dobbeltliv

VILL ETTER UNGE KVINNER

Avsløring
endte i
slåsskamp

Vodkaen rant
i strie strømmer
**STALIN ELSKET
FYLLEFESTER**

+ 11 spinnville diktatorer

SR-71 gikk i oppløsning
**Overlevde fall fra
verdensrommet**

Norsk offiser i Vardø hørte nødanrop:
– Vi ble nektet å svare

nr. 30 2025 www.vimenn.no

INNHOOLD

REPORTASJER

6 Vitne til nedskytingen

Vaktsjef Lasse Haugdom fulgte med på radaren i Vardø da sovjetiske jagere gikk på vingene for å ta seg av et koreansk passasjerfly på feil kurs.

14 Diktator-verstingene

En håndfull gale menn som har styrt sitt land på absurd vis.

22 Verdens raskeste flykrasj

Spionflyet gikk i oppløsning i tre ganger lydhastigheten, og testpiloten innså at sjansene til å overleve var små.

28 Forfulgt av kvinner

Turistene som strømmer til Vigelandsparken kjenner neppe til skandalene som sto i kø rundt skaperen av skulpturene.

36 Citroën overtok Eiffeltårnet

Det er 100 år siden et av historiens vildeste og mest lysende reklamestunt. I hovedrollene: Et bilmerke og 250 000 lyspærer.

42 Den glømte gruven

Lenge var det et yrende og krevende arbeidsliv i Skaftun kalksteinsbrudd på Osterøy. I dag er inngangen knapt synlig, og gangene bortgjemt og glemt.

54 True Crime: Hunndjevelen Dagmar

Danmarks verste seriemorder mente hun gjorde samfunnet en tjeneste.

64 Mustang med muskler

I garasjen hos entusiastene RoseMarie og Thor Gjerde står et sjeldent praktesemplar av en muskelbil.

70 Bil: Ikke som alle andre

Alfa Romeo Junior Veloce er en el-bil som skiller seg ut.

76 Den beste teltplassen

Friluftseksperter gir deg rådene i jakten på det perfekte overnattingsstedet.

I DENNE UKENS VI MENN ...

...kan du lese to saker som begge handler om grensen for hva vi er i stand til å ta inn over oss. I begge tilfeller får mennesker som opererer helt i utkanten av hva vi betrakter som menneskelig, holde på nærmest uforstyrret.

At barnemordersken i København og rekken av despoter bryter alt vi er enige om av leveregler, er utvilsomt. Når de likevel ikke blir stoppet; skyldes det rett og slett vegring hos normale,

empatiske og oppegående mennesker til å ta inn over oss at slike avvikere faktisk eksisterer rundt oss?

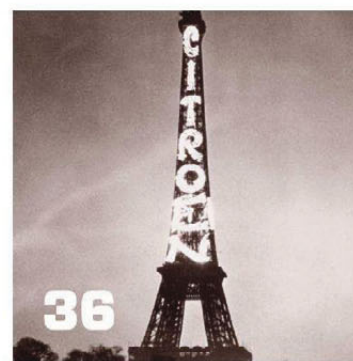
Å si «stopp, nå holder det», krever mot. Men mot kreves også for å erkjenne at noe ubehagelig skjer rundt oss.

Takk for at du leser Vi Menn!

Lars-Erik Nygaard

« ... ikke så mye som et papir eller en sigarettstneip, hvilket indikerer at få har vært her siden gruven stengte for mer enn 60 år siden.

EVENTYRLIG SUKSESS I NORGE

SEALION 7 4X4

BYD

byd.no

Den perfekte norske familiebil fra verdens største elbilprodusent

502km WLTP rekkevidde • 1500kg hengervekt

75kg takvekt • Høyt utstyrsnivå

578 l bagasjerom

MÅ SES OG PRØVES!

Lanseringskampanje kun

469.900,-

Begrenset antall

Excellence-utstyrspakke inkludert – spar 129.000,-

91,3 kWh Blade batteri • Firehjulstrekk • Panoramatak med elektrisk solskjerm • 20 tommer Michelin Pilot Sport • Fjernlysassistent
Apple Carplay og Android Auto • Dynaudio lydsystem med 12 høyttalere • 360 panorama kamera • Flerfarget atmosfærellys
Vehicle-to-Load (V2L) funksjon + V2L kabel • Stemmestyring • 15,6 tommer roterbar skjerm • Cloud Service BYD App
Trådløs mobillading med kjøling • Sportsseter med oppvarming og ventilering • Head-Up Display med navi. Les mer på byd.no

INNHOOLD

FASTE SIDER

- 12 Sløseriombudsmannen**
Dieselbaronene i Oslofjorden.
- 20 Blinkskudd**
Tøft, men fotogent safari-rally
- 26 Yans 10 på topp**
Ting som har skjedd på sankthans.
- 27 Skjenkens historie**
Vodka og dødsangst hos Stalin.
- 34 Grafikk**
Hørisikofengsel i skyggen av Djeveløya.
- 40 Ny viten**
Sitt stille, krymp hjernen.
- 50 Quiz**
Vi Menns spesialquiz med tolv nye spørsmål og svar.
- 51 Kryssord**
Vinn én million med flax!
- 52 Sudoku**
Ukens hjernetrim.
- 53 TimeOut**
Skråblikk på verden.
- 60 Kule sider**
Lunch, Pondus, Radio Gaga, Rutetid, Absurdgalleriet m.fl.
- 74 Reisemix**
Vår nye feriefavoritt: Norge!
- 82 Neste uke**

REDAKSJONEN

Mats Ulshagen
mats.ulshagen@egmont.com

Lars-Erik Nygaard
lars.erik.nygaard@egmont.com

Martin Jansen
martin.jansen@egmont.com

Jørgen Johannessen Kind
jorgen.kind@egmont.com

Tore Strøm
tore.strom@egmont.com

VIKTIG INFORMASJON OM ABONNEMENT!

Bli abonnent på **bladkiosken.no**
På **minside.egmont.no** kan du enkelt se på og administrere ditt abonnement.
KUNDESERVICE:
Tlf. hverdager 08-16: 22 58 52 30
E-postadresse: **abo-vm@egmont.com**
Fint om du har ditt kundennummer klart ved henvendelse til oss.
Abonnementet løper til du sier det opp.
Abonnementspriser: 1 år kr 2198,- (pristillegg utenfor Norden)

Produksjonsansvarlig:
Ingunn Elise Kristiansen,
ingunn.elise.kristiansen@egmont.com
Markedsansvarlig:
Maria Raza, maria.raza@egmont.com
Ansvarlig redaktør/direktør:
Axel Walø, axel.walo@egmont.com

ANNONSESALG:
Ad.venture AS
christian@ad-venture.no

UTGIVER:
Story House Egmont
ISSN 0042-4951
Besøksadresse redaksjon, markedsavdeling, annonseavdeling: Nydalsveien 12, Oslo

Postadresse: Vi Menn,
Postboks 4980 Nydalen, 0441 Oslo
Tlf: 22 77 20 00

Redaksjonen overtar intet ansvar for manuskripter og bilder som ikke er bestilt. Vi Menn publiserer også digitalt og betaler i utgangspunktet ikke flere honorarer for samme artikkel. Dette blad må ikke utleies i ervervsmessig øyemed.

TRYKK: Egmont Printing Service

story house
EGMONT

LEDER

Kjære barn!

Har du lagt merke til at vi stadig oftere blir kommunisert til som barn? Både medier og influensere forenkler og snakker med babystemme for å forklare den enkleste ting.

Dette kalles infantilisering. Vi tillegger barn, for eksempel Greta Thunberg, evner og kompetanse de ikke har. Det å være barn er i seg selv blitt en kvalitet for å bli hørt – og da må man etterape barn for å få troverdighet.

I fjor publiserte den britiske forfatteren Keith J. Hayward boken «Infantilised: How Our Culture Killed Adulthood» som tar for seg hvordan også politikerne nå kommer etter.

Ifølge forfatteren er mange politikere blitt «infantocrats» som oppfører seg som ungdomsskoleelever på hjemmebrent.

Det er nesten så jeg ønsker meg tilbake til de kjederøkende politikerne som drev politisk tvekamp på NRK på 70-tallet. De fikk lov til å fullføre sine resonnementer, og til å forklare – og ikke minst: Deltagerne var rykende uenige, men hadde som felles premiss at publikum hadde fullført folkeskolen og dermed visste ting som voksne kan, for eksempel forskjellen på barn og voksne.

Redaktør:
Alexander Øysta
alexander.oysta@egmont.com

Story House Egmont er en del av Egmont. Egmont er et av Nordens største medieselskaper med 6300 ansatte og aktivitet i 140 land. Vi er en stiftelse, og Egmont Fondet deler årlig ut over 90 millioner kroner til et bedre liv for barn og unge. Vårt motto «We bring stories to life» har sterke publisistiske verdier. Vi står bak mer enn 700 magasiner, tegneserier, Klubb.no, TV 2, Nordisk Film, kinodrift, samt flere deleide selskaper.

Vi Menn arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig omtale i bladet oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg er et klageorgan som behandler klager mot pressen i presse-etiske spørsmål.

Adresse: PFU, Postboks 46 Sentrum, 0101 Oslo. E post: pfu@presse.no

VERDENSNYHET!

e VITARA

Elektrisk SUV med firehjulstrekk Som skapt for norske forhold

412km WLTP rekkevidde • ALLGRIP-e 4x4

Fire kjøremodus inkl. Trail-mode

Suzuki Connect App • 40/20/40 Justerbart baksete

Opptil over 500 l bagasjerom

Høy bakkeklaring

Les mer på suzuki.no

SNOWTRAIL-UTSTYRSPAKKE INKLUDERT I PRISEN

19 tommer mørke aluminiumsfelger • 10-veis elektrisk justerbart fører sete • Ambient stemningsbelysning • Adaptive fjern- og hovedlys
Ikonisk 3-point led matrix • Trådløs mobillading • Stemmestyring • INFINITY by Harman lydsystem med subwoofer • Oppvarmet ratt &
frontrute • 10.25-tommers skjerm & 10.1-tommers senter skjerm • Apple Carplay og Android Auto • 360 graders kamera

– VI BURDE HA AVVERGET NEDSKYTINGEN

Plutselig registrerte vaktsjef på E-tjenestens lyttepost i Vardø, Lasse Haugom, at oppunder 50 sovjetiske jagere ble sendt på vingene. Deretter ble han vitne til et drama han mener Luftforsvaret kunne ha unngått. ►

MIRAKELET: Som ved et under klarte flykapteinen på KAL 902 å nødlande på en islagt innsjø i nord i Sovjet – etter at venstre vinge ble skadet da flyet ble beskytt av sovjetiske jagere.

Vaktsjef Lasse Haug-
hom i Forsvarets et-
terretningstjeneste
hadde vondt for å tro
det han så på radar-
skjermene foran seg:
Torsdagskvelden
hadde vært så stille. Ingen ting
uvanlig hadde vært å registrere på
skjermene under den hvite kup-
pelen i utkanten av Vardø.

Og så; uten forvarsel dukket en
sverm av fly opp.

– Plutselig krydde det av sovje-
tiske jagere på radarskjermene
våre, 40–50 stykker. De sendte
trolig alt de hadde på vingene.
Det var helt absurd å sitte og se
på.

Slik beskriver Lasse Haug-
hom (80) det han opplevde sent på
kvelden 20. april 1978. Han var
vaktsjef på lyttestasjonen i Vardø,
Norges siste utpost mot øst og
Sovjetunionen.

Haughom ble hjelpeløst vitne
til et drama på liv og død.

Den gang hindret taushetsplik-
ten ham i å fortelle. Lite er kom-
met frem om hva som egentlig
skjedde. 47 år senere vil Haug-
hom at sannheten kommer frem.
Det innebærer også sterk kritikk
av Luftforsvarets opptreden.

Fatal feil

Tidligere denne kvelden i 1978
hadde et koreansk rutefly tatt av
fra Paris med kurs for Sør-Koreas
hovedstad, Seoul, med mellom-
landing for fylling av drivstoff
i Anchorage i Alaska. Kaptein på
Boeing 707-flyet med kallesigna-
let KAL 902, var 46 år gamle Kim
Chang Kyu. Han var øverste
ansvarlige da autopiloten ble
matet med en liten, men fatal feil.

Autopiloten skulle styre flyet
inn på en kurs litt mer mot øst
enn ruten over Nordpolen skulle
tilsi, og i en diger bue østover før
flyet til slutt vendte sørover igjen,
i retning Øst-Finnmark og Kola-
halvøya.

Retningsavviket var lite. Pilo-
tene registrerte ikke feilen før
kapteinen omsider oppdaget at
noe var alvorlig galt.

Ukjent fly

«Do you read me! Calling Bodø
Control!» («Kan dere høre meg!
Anroper Bodø kontroll!»)

Det desperate oppkallet nådde

« Det var helt tydelig at piloten var opphisset, det hørte vi på stemmen.

LASSE HAUGHOM (80)

Født 1945. Bosatt i Vardø
siden 1967, opprinnelig fra
Porsgrunn. Tidligere ansatt i
Forsvarets etterretnings-
tjeneste og offiser i Luft-
forsvaret. Avsluttet den mili-
tære karrieren som orlog-
skaptein og kommandant på
Vardøhus festning. Ordfører i
Vardø for Fremskrittspartiet
fra 2011 til 2015.

varslingslederen på Luftforsva-
rets radarstasjon i Vardø sent
denne kvelden. I naboanlegget,
lyttestasjonen til Forsvarets
etterretningstjeneste, satt vakt-
sjef Lasse Haughom.

– Det var helt tydelig at piloten
var opphisset, det hørte vi på
stemmen, sier Haughom i dag.

Anropet kom fra en kap-
tein Kim Chang Kyu på KAL 902.
Han må ha forstått omtrent hvor
han befant seg, siden han kalte
opp flykontrollen i Bodø.

Både Luftforsvarets varslings-
leder og Haughom registrerte det
ukjente flyet som sirklet rundt og
rundt, 100 nautiske mil ute i
Barentshavet. Luftfartsverket
hadde som vanlig sendt oversikt

over alle sivile fly som skulle over
polområdene, og som dermed
kommer inn i varslingsområdet
til radaren i Vardø.

Denne maskinen med den for-
tvilede kapteinen hadde ingen av
dem kunnskap om.

Fikk ikke svare

Radaren i Vardø var en ren obser-
vasjonspost, og hadde ikke man-
dat til å besvare anrop uten auto-
risasjon. Luftforsvarets varslings-
leder meddelte derfor hovedkvar-
teret på Reitan utenfor Bodø at et
fly sirklet ute i Barentshavet, og
at piloten anropte Bodø på nøds-
ambandet.

Offiseren i Vardø fikk aldri kla-
rering til å besvare nødanropet

fra KAL 902. Radaroperatørene i
Vardø ble sittende med orkester-
plass til dramaet som videre
utspant seg.

– Piloten bestemte seg trolig
for å fly sørover, slik at han kom
over land. Han ville jo gå tom for
drivstoff. Trolig styrte han direkte
mot et radarfyr på Kildinøya,
nord for Murmansk, sier Haug-
hom.

Kaptein Kim Chang Kyu endte
opp med å fly direkte mot den
sovjetiske nordflåten hovedkvar-
ter i Severomorsk ved Murmansk-
fjorden.

Feiltolket

Det var da Haughom og kollegene
så 40–50 sovjetiske jagere ble

KRITISK: Lasse Haugthom mener det er på høy tid at offentligheten vår vite hva som egentlig skjedde i 1978. Her avbildet foran Luftforsvarets radar i Vardø.

sendt på vingene. Russerne skal ha trodd det dreide seg om et amerikansk fly.

– Jeg forstår i grunnen russerne godt. Hadde det vært et fiendtlig bombefly, kunne det ha blåst hele Severomorsk til himmels, sier Haugthom.

Sovjet sendte to Sukhoi Su-15-jagere opp på siden av KAL 902.

Kaptein Kyu på KAL 902 hevdet senere at han senket hjulene og satte på landingslysene, som

KUN TO OMKOM: Ett av de mange smått absurde bildene av KAL 902 i strandkanten etter nødlandingen.

FATAL FEIL: Omtrent slik må ruten til KAL 902 ha vært denne aprillkvelden i 1978.

er tegnet på at han ønsket å følge etter og lande frivillig.

Jagerpilotene hevdet etterpå at de hadde gitt det internasjonale tegnet for at inntrengeren skulle følge etter, men at det koreanske flyet ikke responderte på gjentatte signaler.

Barmhjertig jagerpilot

Den ene jagerpiloten var kaptein Alexander Bosov. Han fikk ordre om å skyte ned det fremmede flyet.

Men Bosov hadde registrert bokstavene på siden av det store flyet. I flere minutter skal han ha forsøkt å overtale sine overordnede om at flyet var sivilt, men generalene holdt fast ved ordren

om å skyte, ifølge vestlige etterretningsrapporter.

Bosov fyrte av to missiler. Én av dem traff ytterst på venstre vinge. Splintene gikk igjennom flyskroget, drepte to passasjerer og skadet 13.

Det koreanske flyet mistet lufttrykket i kabinen. Kaptein Kyu kjempet for å holde flyet i lufta mens han måtte gå ned til en lavere høyde på grunn av trykkfallet i kabinen. Dermed forsvant flyet fra radarene, og jagerne mistet kontakten med flyet.

Isen holdt

Kaptein Kyu lette febrilsk etter et sted å nødlande. Etter tre mislykkede forsøk på veier og jorder, ►

HENINEN.NET

NÅDELOSE: To slike sovjetiske Sukhoi SU-15-jagere ble sendt for å avskjære KAL 902.

så Kyu seg ut en islagt innsjø og håpet at isen ville holde det 100 tonn tunge flyet.

40 minutter etter at raketten traff, landet KAL 902 på den vesle sovjetiske innsjøen Korpjärvi sør for Kolahalvøya, 140 kilometer fra finskegrensa. Isen holdt og flyet stanset bare noen få meter fra skogkanten. To timer senere ble omkomne, passasjerer og mannskap hentet av sovjetiske helikoptre. Besetningen ble holdt igjen i flere døgn for grundige avhør. De ble satt fri først etter å ha bedt formelt om unnskyldning, og etter å ha bekreftet at de med vilje unnlot å følge anvisningene fra de sovjetiske jagerne.

Kompromitterende

Dagen etter sprakk den rystende nyheten verden over: Et koreansk passasjerfly var blitt skutt ned over Kolahalvøya. For Sovjets luftforsvar var episoden pinlig,

men først og fremst fordi KAL 902 hadde kommet seg lett forbi 200-milsgrensen til sjøs og fløy 18 minutter over sovjetisk territorium før det ble avskåret.

Men Lasse Haughom mener episoden er minst like pinlig for det norske Luftforsvaret.

HARALD GREVSKOTT

FLYENTUSIAST: Haughom har alltid vært opptatt av fly og luftfart. Her i et privat rom med en rekke flyeffekter.

DRAMA I NATTEN: Montasje av hvordan det må ha sett ut da de to jagerne kom for å avskjære KAL 902.

MILITARY WIKI

HENINEN.NET

«Jeg synes det er for jævlig hvis sannheten aldri skal komme frem.

– Hvordan skulle man, midt under den kalde krigen, håndtere et eventuelt angrep fra en fiendtlig makt hvis man ikke klarte å håndtere en nødssituasjon med ett enkelt, sivilt fly? spør han.

– Sannheten må frem

– I ettertid har jeg hørt at man tok maskinen for å være en Antonov «Cub», et sovjetisk rekognoseringsfly som ofte patruljerte i området. Jeg har også hørt at vakthavende på Reitan hadde andre viktige oppgaver og ikke ville prioritere et enkelt, ukjent fly.

– For historiebøkenes skyld velger jeg å fortelle hva som skjedde, sier Haugom, som jobbet hele sin yrkeskarriere i Forsvaret og siden har vært ordfører i Vardø.

– Den kalde krigen er for lengst over. Hvorfor holdes slike hendelser hemmelig? spør han.

Haugom sier han vet at episoden fikk et etterspill også i Norge. Rutinene ved det norske varslingsystemet i nord ble gjennomgått for å unngå lignende episoder. Men til dags dato er det ikke kommet offentligheten for øre hva som egentlig skjedde på norsk side.

– Dette er én av flere episoder det har vært lagt lokk på. Folk er redde for å si noe galt og bryte gamle taushetsløfter. Men jeg synes det er for jævlig hvis sannheten aldri skal komme frem, sier Lasse Haugom. □

Kilder: Wikipedia, NRK, Heninen.net, Etterretningstjenesten

EN PRESTASJON: Piloten klarte trolig akkurat å få det 100 tonn tunge flyet opp på stranda av frykt for at isen på innsjøen ikke skulle holde.

PASSASJERFLY SOM ER SKUTT NED

Vi føler oss trygge når vi er ute og flyr. Men listen over sivile fly som er skutt ned i fredstid, er urovekkende lang. Godt over 30 passasjerfly er skutt ned siden 1953. Ufrivillig flyvning over et annet lands territorium, misforståelser og angrep fra opprørere er de mest vanlige årsakene. Noen av de største ulykkene:

21/2 1973: Libya Arab Airlines Flight 114 kom inn over israelsk territorium, skutt ned av israelsk jager, 110 av 113 omkom.

1/9 1983: Korean Air Lines Flight 007 kom inn over sovjetisk territorium, skutt ned av sovjetisk jager, alle 269 omkom.

3/7 1988: Iran Air Flight 655, skutt ned av det amerikanske krigsskipet USS Vincennes over Persiabukta ved en feiltagelse, alle 290 omkom.

17/7 2014: Malaysia Airlines Flight 17, skutt ned over Ukraina av prorussiske opprørere, alle 298 omkom.

Kilde: Wikipedia

KUNNE HJULPET

Luftforsvaret kunne hindret nedskytingen av det koreanske flyet.

Det hevder Lasse Haugom.

– Ledelsen på Reitan burde ha gitt oss tillatelse til å besvare nødanropet (fra det koreanske flyet, red.anm.). Da ville piloten ha oppgitt sitt kallesignal, altså KAL 902, slik at vi kunne ha identifisert flyet. Da kunne vi ha gitt ham en vektor (retning, fart, avstand, red.anm.) til flyplassen i Banak eller Alta. Der kunne han ha nødlandet, og hele episoden ville ha vært avverget, sier Haugom.

Selve beskytningen skjedde i luftrommet like ved Murmansk.

Da Vi Menn omtalte hendelsen første gang i 2010, svarte daværende oberstløytnant og kommunikasjonssjef ved Forsvarets operative hovedkvarter på Reitan, John E. Lien:

«Ved gjennomgang av tilgjengelig arkivmateriale fra denne dagen har det kun kommet frem opplysninger som beskriver hendelsen i ettertid. (...) ingen nedtegnelser her tyder på at man visste noe om dette i forkant.»

Har du ris, ros eller henvendelser til Sløseriombudsmannen? Skriv til redaktør Alexander Øystå: alexander.oysta@egmont.com

Miljøbløff tur retur

De to utslippsfrie båtene bruker like mye diesel på en måned som en lastebil som kjører Norge 15 ganger på langs.

DET GRØNNE TOGET fortsetter med full fart den veien høna sparker, med påfølgende skattepenger ut av vinduet. E24 avslørte nylig at Ruters såkalte utslippsfrie hurtigbåter bruker over 14 000 liter diesel i måneden. Dette tilsvarer ifølge avisen en lastebil som kjører Norge på langs 15 ganger. De to hurtigbåtene til Ruter har fått tilsagn om statlig støtte på hele 127,5 millioner skatte kroner fra Enova og Miljødepartementet.

Hurtigbåtene det er snakk om trafikkerer strekningen mellom Lysaker og Nesodden hver morgen og ettermiddag. Ruter lanserte paradebåtene MS Baroness og MS Baronessen med brask og bram. Her kom miljøskutene som fraktet alt folket frem og tilbake over fjorden, uten å spille så mye som et kremt av slem røyk. Og sannelig duppet ytterligere en skute rundt i Oslos havnebaseng, i full sving med å testkjøre strekningen Aker Brygge til Slemestad. Like utslippsfri den også.

BORTSETT FRA at båtene ikke er utslippsfrie i det hele tatt. Vi er utsatt for en bløff.

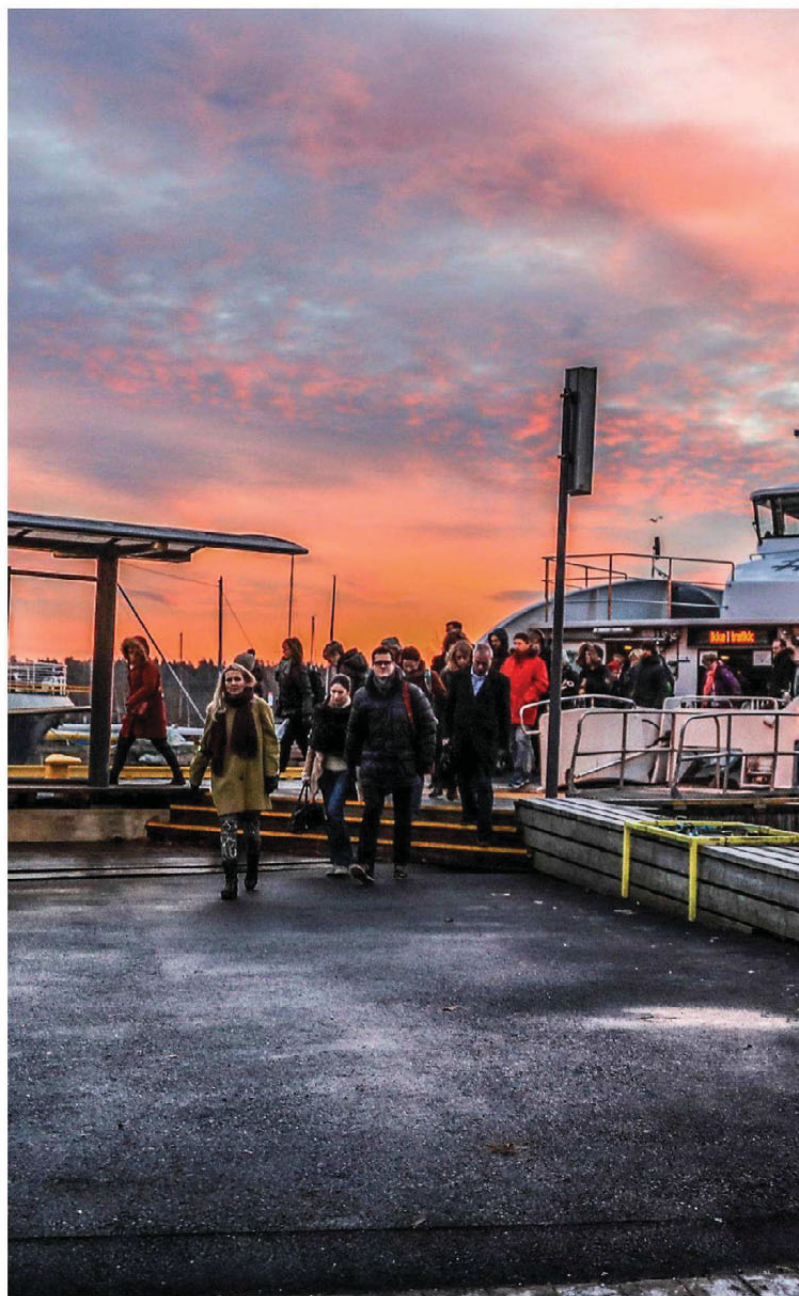
E24 omtalte saken første gang 5. mai. Det fremkom at båtene bruker enorme mengder diesel,

så Ruters definisjon av utslippsfri er omtrentlig og svært villedende.

Kommunikasjonsjef Cathrine Gjertsen i Norled, rederiet som har bygget båtene, bekrefter ovenfor E24 at prosjektet var blitt forsinket fordi teknologien bak de utslippsfrie båtene ennå ikke er på plass. Derfor måtte båtene gå på diesel. Det var såpass flaut at både Norled og Ruter pyntet bortforklaringene ved å kalle prosjektet for et «nybrottsarbeid».

HVA SOM ER nybrottsarbeid med elektriske båter kommer ikke helt klart frem. Det opererer da vitterlig elektriske båter og ferger på mange strekninger i Norge (riktignok til en svært dyr penge, finansiert av skattebetalerne). Angivelig handler det om en brysom robot som har som oppgave å skifte batteri når båtene ligger til kai. Det greier den visst ikke. Det er altså robotteknologien som er blitt forsinket, og som dermed er årsaken til at dieselutslippene velter ut over Oslofjorden.

Uansett; MS Baroness og MS Baronessen skulle egentlig vært utslippsfrie fra november i fjor, men går fortsatt på diesel. Det er ikke småtterier de bruker heller. Dokumentasjon som E24 har fått

DIESEL-BARONENE

«Ifølge E24s dokumentasjon brukte MS Baronessen 43 315 liter diesel i første kvartal i år. Det kan for eksempel tilsvare en lastebil som kjører Norge på langs 45 ganger.

Norled har tidligere omtalt båten MS Baronessen som utslippsfri. Etter at E24 tok kontakt, har rederiet sagt at de skal endre hjemmesiden, som er «veldig utdatert».

Båtene vil ikke være utslippsfrie før tidligst i slutten av året.

MS Baronessen kan få den nye batteriløsningen fra og med fjerde kvartal i år.

Cathrine Gjertsen i Norled har tidligere uttalt at prosjektet har vært komplekst, og at selskapet har vært opptatt av at teknologien skal være testet ordentlig og være stabil før den settes i drift.»

(Fra E24 13. mai 2025)

STEIN J. BJØRGE/NTB

TERJE PEDERSEN/NTB

PINLIG 1: Ruters pressevakt Øystein Dahl Johansen forsvarer seg med at båtene ikke er i normal «ruteproduksjon» ennå. Men de har fraktet passasjerer siden november.

FAKSMILE FRA NRK.NO OKTOBER 2021

PINLIG 2: Skandalefergen i Porsgrunn, stor nyhetssak i 2021. Ingen planlegger mer i etterkant enn våre byråkrater og miljøentusiaster. Det er jo ikke de som betaler, det er vi.

UTSLIPP-BARONESSEN: Lysaker brygge ved nitiden om morgenen. MS Baronessen klar for nye diesel-utslipp over fjord og nesoddland. Nok et kostbart prosjekt som ble satt i gang for tidlig.

tak i, viser at MS Baronessen alene brukte 43 315 liter i første kvartal i år, et forbruk som tilsvarer 173 000 liter diesel i året.

DETTE HADDE I utgangspunktet ikke vært noe problem hvis Ruter hadde kjøpt billige, velprøvde og pålitelige dieselbåter. Problemet oppstod og ble episk først da Ruter (et selskap som skattebetalerne finansierer, selvfølgelig) kjøpte svindyre båter med uprøvd teknologi og uferdige løsninger og som slett ikke gikk på strøm fra dag én. All fornuft tilsier at tek-

nologien burde vært på plass før man satte dem i drift.

Pressevakt i Ruter, Øystein Dahl Johansen parerer ved å si at fartøyene ikke er i normal «ruteproduksjon» ennå, selv om de altså har gått fram og tilbake med passasjerer på den aktuelle strekningen siden november. Han sier videre at båtene vil seile med hybrid-drift i overgangsfasen.

En ting er skattepengene som er gått med på å kjøpe båtene, men Ruter har i tillegg fått et såkalt tilsagn om statlig støtte på 127,45 millioner skatte kroner fra

Enova og Miljødirektoratet for å redusere klimagassutslipp på fergedriften. Staten er som kjent ivrige etter å kaste skattepenger etter alle mulige prosjekter som kan relateres til ord som «utslippsfritt» eller til det grønne skiftet.

MEN DET ER påfallende hvor mange ganger vi blir vitne til at teknologien enten ikke er klar, eller at hele prosjektet er forsinket av andre årsaker. Den samme historien hørte vi også om i Grenland tilbake i 2021, da en ny

el-ferge til 80 millioner skatte kroner ikke kunne brukes fordi fergeleiet i Porsgrunn måtte oppgraderes før den nye fergen kunne legges til kai.

Dette var selvfølgelig noe man først oppdaget etter at båten var blitt kjøpt inn.

Hvor mye skattepenger skal offentlige myndigheter søle bort på denne type prosjekter før beslutningstakerne tar til fornuft? Svaret er vel: Til det er tomt. Hvilket for byråkratene betyr «til evig tid», da man jo aldri går tom for skattepenger. Eller?

Kanskje kan vissheten være til trøst: Om land som Kina, Russland og Tyrkia eller statsledere som Jinping, Putin og Erdogan gjør sitt beste for å skremme vannet av fredelige nordmenn, byr historien på enda verre diktatorer.

**Saparmurad Nijazov
(Turkmenistan)**

Bakgrunn: Saparmurad Nijazov fikk i oppdrag å styre den nye, relativt rike oljestaten Turkmenistan da Sovjetunionen kollapset i 1991. I seks år hadde han alle-

rede styrt kommunistpartiet i den turkmenske sovjetrepublikken, innsatt av Gorbatsjov i 1985.

Årene som diktator: Etter ett år som president vant han en brakseier i landets første valg – som eneste kandidat. I 1994 fikk han utvidet sin regjeringstid til å gjelde i ti år (med betryggende 99,9 % av stemmene), og i 1999 ble han valgt til president på livstid av et enstemmig parlament, håndplukket av Nijazov selv.

Nijazov skrev deretter en spirituell og moralsk veileder for folket. Boken ble først en del av skolepensum, før den også ble en del av førerprøven. Han innførte nye feriedager for å feire seg selv, og

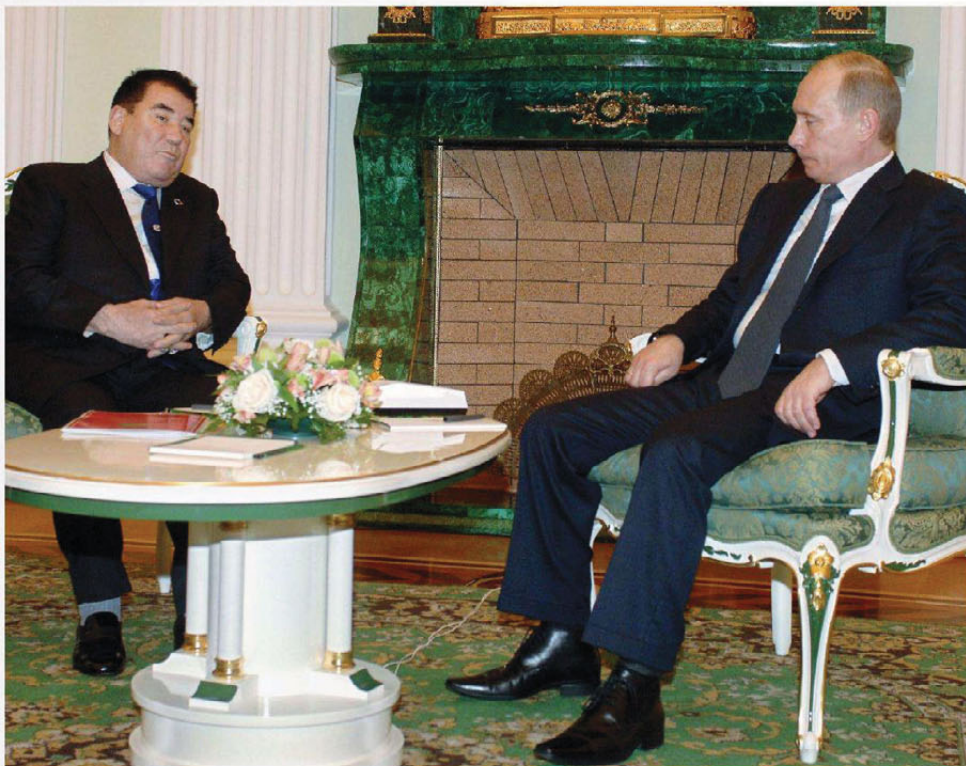
STASELIG: En tolv meter høy statue av Saparmurad Nijazov troner på toppen av det såkalte Nøytralitetsmonumentet i Asjkhabad i Turkmenistan.

HISTORIENS VERSTE DIKTATORER

Verdenshistorien er full av diktatorer som får James Bond-skurker til å virke som pusekatter.

EN HÅNDFULL GALE MENN

SOVfoto/Universal Images Group/REX

STERKE LEDERE:

Saparmurad Nijazov hadde et triks eller to å lære bort. Vladimir Putin (t.h.) lytter andekkelig.

satte opp statuer av seg selv over hele landet, gjerne roterende i gullbelagte statuer som sørget for at han hele tiden var vendt mot solen. I august 2002 bestemte han at månedene og ukedagene

skulle skifte navn, for å hylle nasjonale helter og symboler, det vil blant annet si ham selv, familiemedlemmene, og noen av hans forbilder.

Saparmurad Nijazov var ikke var spesielt ondskapsfull eller blodtørstig – i hvert fall sammenlignet med noen av hans kolleger. Han fjernet dødsstraff og slapp hvert år fri fanger fra fengslene

under store seremonier.

Men syke og gamle fikk slite etter at presidenten i 2005 bestemte at det ikke skulle være sykehus utenfor hovedstaden. Han stengte alle utenfor bygrensa, og 15 000 helsearbeidere fikk sparken på dagen. Året etter fjernet han pensjonen til en tredjedel av landets eldre i 2006 uten forvarsel, og krevde også at de betalte tilbake to års utbetalinger.

Slutt på moroa: Den 21. desember 2006 ble Nijazov erklært død etter slag som følge

av medisinsbruk. Ikke alle stoler på den offisielle versjonen, hverken når det kommer til tidspunkt eller dødsårsak, og enkelte mener Türkmenbasy rett og slett ble forgiftet.

Rafael Trujillo (Den dominikanske republikk)

Bakgrunn: Rafael Leónidas Trujillo Molina hadde mye av ansvaret for at regjeringen i landet ble styrtet i 1930 med militær hjelp. I valget etter kuppet fikk han 99 prosent av stemmene. Minst. For en amerikansk valgobservatør rapporterte at Trujillo fikk flere stemmer enn det var stemmeberettigede i landet.

Årene som diktator: Rafael Trujillo tok kallenavnet El Jefe («Sjefen»). Hans 31 år ved makten er ansett som en av de blodigste periodene Latin-Amerika har sett. 20–30 000 innflyttere fra nabolandet Haiti ble slaktet ned under den såkalte «Persille-massakren», etter ordre fra presidenten. Trujillo som selv hadde et flekkete rulleblad, mente ofrene var tyver og undermennsker uten livets rett.

En snau måned etter at han kom til makten, bestemte han seg for å døpe om hovedstaden til Ciudad Trujillo (Trujillo City). Han fikk reist et utall statuer og minnesmerker av seg selv over hele landet, og bygninger, veier

GETTY IMAGES

SELVDIGGER: Saparmurad Nijazov fikk satt ansiktet sitt på det meste, inkludert Turkmenistans valuta.

GETTY IMAGES

GODE VENNER: Rafael Trujillo med en annen politisk skurk, USAs president Richard Nixon (t.v.).

GETTY IMAGES

DREPT: Attentatmennene lot det regne bly over den dominikanske diktatorens bil, etterforskerne talte 60 kulehull. Trujillo satt i baksetet, og hadde ingen sjanse.

og broer ble oppkalt etter ham. Landets høyeste fjell ble omdøpt til Pico Trujillo.

Samtidig startet El Jefe en rekke selskaper, som ofte fikk monopol i sin bransje. På det meste eide han 111 selskaper. I tillegg styrte diktatorens bror den offisielle radiostasjonen, og senere den statlige TV-stasjonen. El Jefe likte baseball, og sponset et lag som han fylte med amerikanske spillere som mot skyhøy lønn sikret laget hans suksess.

Trujillo var ganske opptatt av slips, og hadde en samling på over 10 000. Han hadde også en voldsom seksuell appetitt, til tross for vedvarende problemer med både urinveier og prostata, og var kjent for å tvinge seg på kvinner – enten ved å drive utpressing av kvinnes familier, eller ved ren, skjær voldtekt.

Slutt på moroa: I 1961 hadde mange fått nok av at den eksen-

triske diktatoren tok for seg av landets inntekter, ressurser og unge kvinner, og sørget for å få portrettet og navnet sitt selv på landets bilskilt. Trujillo ble drept av blant annet representanter for landets militære.

Kim-klanen (Nord-Korea)

Bakgrunn: Kontrollen over Nord-Korea er i dag i hendene på tredje generasjon Kim. Førstemann, Kim Il-sung, var øverste leder fra 1948 til sin død 1994. Han var hjernen bak opprettelsen av Nord-Korea etter at Japan mistet kontrollen i 1945, og var den som beordret invasjonen av Sør-Korea i 1950 og dermed startet Korea-krigen.

Hemmelighetskremmeri gjør tallene usikre, men enkelte kilder hevder at Il-Sung tok livet av så mange som tre millioner nordkoreanere i løpet av sine 45 år som landsfader. Over 200 000

NTB SCANPIX

PEKER PÅ TING: Kim Jong-Il pekte ganske mye.

politiske fanger ble plassert i konsentrasjonsleirer, brorparten ble henrettet. Selv det minste feilgrep skal ha vært nok til å havne i unåde, som for eksempel å miste et bilde av diktatoren på gulvet.

Kim Il-Sungs skrekkelige var ikke bare en endeløs rekke systematiske grusomheter og overgrep mot befolkningen i Nord-Korea. Diktatoren hadde også plutselige innfall som var hinsides all for-

nuft. Et eksempel er da han kidnappet den sørkoreanske filmregissøren Shin Sang-ok på slutten av 1970-tallet, og holdt ham fanget i åtte år for å produsere filmer – blant annet en nordkoreansk versjon av Godzilla.

Kim Jong-il ville ikke være dårligere enn pappa, og fortsatte å styre landet med jernhånd. Folket sultet, og Kim Jong-il måtte iverksette tiltak for å bremse hungersnøden. Han henvendte seg til en tysk oppdretter av ekstremt store kaniner, i 2007. Tanken var at dette kunne bli en god kilde til kjøtt i det sulteforede landet. Oppdretteren sendte en første ladning på 12 kaniner til Nord-Korea. Alle kaninene ble fortært på diktatorens bursdagsmiddag samme år. Flere kaniner kom ikke.

Som sin far hadde Jong-Il flyskrekk. Alle lengre reiser ble gjennomført med tog, til og med til Moskva, slik han gjorde i 2001. En russisk representant på toget kunne fortelle at Kim Jong-Il spiste med spisepinner av sølv, og at favorittmaten var fersk hummer og grillet esel (!), noe som ble fløyet inn hver dag. Dette skylte han ned med franske viner og champagne. Han skal også ha vært en storforbruker av Hennessy-konjakk.

Ifølge offisielle kilder i Nord-Korea, var Kim Jong-Il bokstavelig talt et overmenneske. Han lærte å gå da han var tre uker gammel, begynte å snakke åtte uker etter fødselen, og var en kapabel sjåfør allerede tre år gammel. Mens han gikk på universitet skrev han 1500 bøker på tre år, samt seks operaer. Da han prøvde bowling for første gang, bowlet han en perfekt runde og fikk maksimal poengsum. På Nord-Koreas eneste golfbane fikk han 11 hole-in-one på første forsøk, og endte opp 38 slag under par. Da er det kanskje ikke så rart at han bestemte seg for å slutte med all sport etterpå. Det er jo best å gi seg mens man er på topp.

For fantastisk ut til å være sant? V snakker da om en mann som ble født under en dobbel regnbue, og som ifølge den offisielle biografien ikke hadde behov for å gjøre bommelom på do – han produserte rett og slett ikke avføring.

CHA SONG HO/AP/NTB

NTB SCANPIX

MONUMENTALT: Nord-Koreanere bukker foran statuer av Kim Il-sung og Kim Jong-il. Innfelt: Dagens jernhånd i Nord-Korea, Kim Jong-un, foran et gedigent banner av far Kim Jong-Il, i 2012.

«... han produserte rett og slett ikke avføring.

NTB SCANPIX

DOKTOR OG SJEFEN: Papa Doc Duvalier og Rafael «El Jefe» Trujillo

Slutt på moroa: Den 19. desember 2011 ble det kjent at Kim Jong-il døde av hjerteinfarkt to dager tidligere, tidlig på morgenen 17. desember mens han reiste med tog utenfor Pyongyang. Sønnen Kim Jong-un sto klar til å ta over.

Tredjegenasjonen Kim har på sett og vis fremstått som mindre nådeløs enn sin far og farfar – uten at det behøver å si så mye. Han skal blant annet ha beordret henrettelse av en rekke høytstående embetsmenn, blant dem sin egen onkel. Kim Jong-un mistenkes også for å stå bak attentatet mot sin halvbror Kim Jong-Nam i 2017, utført med nervegift på en flyplass i Malaysia.

Den drepte Jong-Nam var den eldste sønnen til Kim Jong-Il, og i utgangspunktet først i arvefølgen. Men da han forsøkte å snike seg inn på Disneyland Tokyo med falskt pass, havnet han i unåde. I 2020 ver det mye usikkerhet rundt Kim Jong-uns helse, og søsteren Kim Yo Jong skal ha vært den som har sittet med makten under brorens sykefravær. Dikta-

GETTY IMAGE

turet fortsetter altså å gå i arv i det plagede landet. (se egen sak).

Papa Doc (Haiti)

Bakgrunn: Etter årevis med politisk ustabilitet på Haiti stilte François «Papa Doc» Duvalier til valg i 1957. Duvalier hadde legeutdannelse fra USA, hadde jobbet for å bekjempe malaria og tropiske hudsykdommer på Haiti, og var en politisk aktivist som virket mer interessert i ordets makt enn våpen.

Senere skulle det vise seg at han fikk flere stemmer enn det var innbyggere i landet.

Årene som diktator: Papa Docs strategi var å bygge opp en ny form for nasjonalfølelse på Haiti: innbyggerne skulle være stolte over sin afrikanske avstamning, voodoo-religion skulle være en viktig bestanddel. Selv forsøkte han bevisst å fremstå mest mulig lik voodoo-religionens Baron Samedi – en ånd som representerte de døde – ved å kle seg i svarte dresser, med svart hatt, og folk hevdet at han aldri blunket.

FAMILIEBEDRIFT: Papa Doc med hendene på skuldrene til sønnen Baby Doc.

NTB SCANPIX

HOLDT DET GÅENDE I 26 ÅR: Ne Win ledet an på den burmesiske vei til sosialisme

I takt med at myten rundt ham vokste, ble fremferden stadig mer brutal. Etter at et mislykket attentatforsøk ble slått ned, startet han en paramilitær styrke som på folkemunne fikk navnet Tonton Macoute – «Mannen med ljåen». Drap, bortføringer, tortur og voldtekt ble virkemidlene som skulle holde befolkningen i sjakk.

Haitis bedrifter og forretninger ble avkrevd store «donasjoner» til et gigantisk prosjekt kalt «Duvalierville», en utopisk by som skulle bygges opp fra grunnen av. Pengene kon aldri lenger enn lom-mene til Papa Doc.

Slutt på moroa: Papa Doc døde av naturlige årsaker i 1971. Hans 19 år gamle sønn Jean-Claude – selvsagt kalt Baby Doc – sto klar til å ta over. Eplet hadde ikke falt langt fra stammen: Baby Doc styrte med jernhånd, tusevis av haitianere ble torturert og drept, ytterligere hundretusener flyktet landet for å komme unna diktaturet.

Frem mot midten av 80-tallet ble tilstandene stadig mer urolige i landet. Et utbrudd av svineinfluen-sa kombinert med kraftig spredning av hiv og aids gjorde at turistene begynte å sky øya, noe som traff økonomien hardt.

USA begynte å legge press på Baby Doc. I februar 1986 rømte han fra Haiti med kone, mor og to barn – og det aller meste av lan-dets penger. I 1990 forlot kona ham for en forretningsmann, og i 1994 ble han kastet ut av villaen han leide i Cannes etter at han ikke betalte husleia. Til slutt

endte han blakk i en ettroms-leilighet med en kjæreste som betalte husleia.

Ne Win (Burma)

Bakgrunn: Ne Wi tok makten i Burma den 2. mars 1962 gjennom et militærkupp og som leder av partiet Burma Socialist Pro-gramme Party (BSPP).

Årene som diktator: Ne Wi innførte «den burmesiske vei til sosialisme» basert på ekstrem nasjonalisme, marxisme og budd-hisme. Økonomien ble nasjonalis-ert, utlendinger ble utvist, poli-tiske motstandere ble fengslet og etniske opprør ble slått hard og brutalt ned. Protester mot regi-met ble raskt og brutalt knust: I Rangoon i 1962 endte protester med at et titalls studenter ble skutt og drept, og hovedkvarteret til studentunionen ble sprengt i luften.

Ne Win ble etter hvert svært opptatt av astrologi og numero-logi, og ansatte astrologer som rådgivere. Ryktet sier at dersom sjefsastrologen hans «så» et kom-mende blodbad, ville Ne Win stille seg fremfor speilet og sprute blod fra et slaktet dyr på sitt eget speilbilde. Sånn skulle han unngå å bli drept i virkelig-heten.

I 1987 fikk han høre fra astro-logen sin at 9 var lykketallet hans, og følgelig bestemte han at alle pengesedler heretter skulde ha tverssummen ni eller inneholde tallet ni. Innfallet gjorde at fol-kets oppsparte penger ble verdi-løse over natten.

Ne Win sitt vanstyre gjorde at folk med utdannelse rømte landet. Proteksjonismen gjorde stor skade på økonomien, svarte-børsen blomstret, og staten gikk også gradvis konkurs. I 1987 erklærte FN Burma som et av de minst utviklet landene i verden.

Slutt på moroa: 23. juli 1988 gikk Ne Win av som leder for BSPP og dermed Revolusjons-rådet etter omfattende demon-strasjoner. Han ble erstattet av general Saw Maung, og hans om mulig enda mer brutale SLORC (State Law and Order Restora-tion Council). Mange mener at Ne Win figureerte i kulissene i minst ti år til.

I mars 2002 ble Ne Win satt i husarrest, og døde 5. desember 2002, 92 år gammel. □

GETTY IMAGES

LYDIG OG HJELPSOM: Hviterusslands president Alexander Lukasjenko er Russlands nærmeste og mest trofaste allierte.

DAGENS DIKTATORER

40–50 statsledere regnes som diktatorer i dag. Her er et knippe seiglivede.

Aleksandr Lukasjenko

(Hviterussland)

Regnes som Europas siste dikta-tor. Lukasjenko var den eneste i det hviterussiske parlamentet som stemte imot oppløsningen av Sovjetunionen i 1991. Som nyvalgt president gikk han i 1994 til raskt til verks med å gjen-oppbygge en sterk stat etter gammelsovetjetisk modell. Luka-sjenko rakte ut en hånd til alle USAs uvenner, knyttet sterke bånd til Russland, tilbød hjelp til Slobodan Milosevic under kri-gene i Balkan, handlet med Iran, og tilbød etter hvert statsledere i Irak, deriblant Saddam Hussein og sønnene, både statsborgerskap og en trygg havn i Minsk. Han er i dag Vladimir Putins nærmeste allierte og har i praksis gjort landet til et russisk lydrike.

De statsstøttede mediene i landet har passet på å gi Vesten skylden for alle problemer og all motgang, inkludert sportslige resulta-ter, økonomisk uføre og utbrudd av sykdom.

Nicolás Maduro (Venezuela)

Maduro var regnet som en dyktig politiker, og startet sin presi-dentperiode i 2013 med solid støtte i det styrende sosialistpartiet PSUV, og vesentlig støtte i folket, spesielt blant de fattigste. Etter at et kraftig fall i oljeprisene kastet Venezuela ut i en alvorlig økonomisk krise, ble demonstrasjoner og opptøyer stadig vanli-gere i landet. Nicolas Maduros grep var en diktator verdig; han avsatte opposisjonelle embedsmenn, oppløste parlamentet og etter hvert la han ned forbud for opposisjonspartier å delta i valg.

Paul Kagame (Rwanda)

Kagame tok makten i Rwanda i mars 2000, og avholder valg der så mange som 97 % av innbyggerne deltar og hele 99 % stemmer på ham. Driver som de andre på lista her bred undertrykking av oppo-sisjonelle, og har forbydd uavhengige aviser og radiostasjoner. Imidlertid har han også innført gratis utdanning, redusert fattig-dommen i landet og senket barnedødeligheten med nesten 50 % i løpet av sitt styre, og han var en av generalene som var med på å ende folkemordet i landet på midten av 1990-tallet.

BEVÆPNET: Hviterusslands president Alexander Luka-sjenko med en Kalasjnikov. Utenfor portene krever demonstranter hans avgang.

BLINKSKUDD

INGEN BIL BAK

Etter sigende var det 250 000 tilskuere på plass langs veiene under årets utgave av Safari-rally – men det var nok lurt at ingen av dem sto akkurat i denne svingen, der bilen til britiske Elfyn Evans etterlot seg det reneste bombenedslaget.

Safari-rally byr på mye slikt. Oliver Solberg snakket for mange av førerne da han beskrev rallyet, som kjøres på grus og stein og sand, og i blant gjennom gjørmebad, i Kenyas Great Rift Valley. «Safari er det tøffeste og vanskeligste, men også det mest fotogene rallyet», sa svensk-norske Solberg, sønnen til verdensmester Petter.

Petter Solberg ble selv aldri bedre enn nummer fem i Kenya, og rallyet ble fjernet fra VM-kalenderen nettopp det året Solberg vant tittelen, i 2003. Safari-rallyet kom tilbake på VM-programmet i 2021. Årets utgave ble vunnet av Elfyn Evans i sin Toyota Yaris. Ikke rart støvskyen sto.

JAAANUS REE/RED BULL CONTENT POOL

VERDENS RASKESTE FLYKRASJ

Det skal ikke være mulig, men testpilot Bill Weaver klarte det: Å overleve at flyet går i oppløsning i tre ganger lydhastigheten helt oppe på randen av verdensrommet.

BERØMT SPIONFLY:
Fartsrekordene som ble
satt med SR-71 iu 1976
står fortsatt i dag.

Tekst: **Håkon Bonafede**

det ene øyeblikket lå flyet i en høyresving i 3,2 ganger lydens hastighet i 24 000 meters høyde. I det neste vred flyet seg ut av stilling og ble øyeblikkelig revet i fillebiter av det enorme vindpresset.

I ettertid fortalte testpilot Bill Weaver at sjansene for å overleve var alt annet enn gode.

Kjøpt av Sovjet

Testturen hadde startet fra Edwards-basen i California-ørkenen i januar 1966 der spionflyet Lockheed SR-71 gjennomgikk den siste delen av testprogrammet samtidig som det var satt i produksjon.

Etter U-2 skandalen da et amerikansk spionfly ble skutt ned over Sovjetunionen i 1960, hadde USA behov for et overvåkingsfly som fløy så høyt at hverken jagerfly eller luftvernmissiler hadde mulighet til å skyte det ned.

Resultatet ble SR-71 – verdens raskeste og høyest flygende jetfly helt til det ble satt på bakken for godt i 1999. Kun rakettfly har fløyet raskere.

Det svarte skroget som skulle dempe friksjonsvarmen ga flyet tilnavnet Blackbird. Aller mest lignet det på en kobraslange med det lange fremstikkende flate nesepartiet.

For å motstå de høye temperaturene som oppsto av luftfriksjonen i så høye hastigheter, måtte store deler av skroget bygges i titan. I USA rådet knapphet på metallet. Ironisk nok måtte det kjøpes fra Sovjetunionen via mellomland i den tredje verden.

Selv med trykkabin måtte pilotene benytte seg av tilsvarende trykkdrakter som astronautene brukte. Og det var romdrakten som skulle redde livet til Bill Weaver den skjebnesvangre dagen, slik han beskrev det i et intervju med San Diego Air and Space Museum 50 år senere.

Brutale krefter

Den første delen av turen foregikk som normalt. I baksetet satt Jim Zwayer som var spesialist på flyets navigasjons- og overvåkingssystemer. Sammen skulle ▶

U.S. AIR FORCE

testpilot Bill Weaver og Zwayer teste prosedyrer med å forskyve vekten av drivstoff og dermed tyngdepunktet bakover. Metoden ga flyet bedre supersoniske trim-egenskaper og dermed høyere marsjfart, men reduserte også flyets stabilitet.

Etter avgang fra Edwards-basen fløy de først til tankflyet for å fylle opp med drivstoff, før de satte kursen østover mens de akselererte til Mach 3,2 i 78 000 fots høyde.

For at de to kraftige jetmotorene skulle fungere i så høye hastigheter, måtte luften faktisk bremses ned til under lydshastighet inne i luftinntakene. Der sørget et sinnrikt system for at overskuddsluft ble lekket ut gjennom sideåpninger. En stålspigg kunne beveges frem og tilbake inne i luftinntaket for å plassere sjokkbølgen fra overlydshastigheten på riktig sted. Hvis ikke kunne forstyrrelser i luftstrømmen forårsake eksplosjoner inne i jetmotoren som ødela fremdriften og kastet flyet brutalt til siden, et fenomen de kalte «unst-art».

Etter noen minutter i høy has-

STEKEOVN: SR-71 kunne fly i over Mach 3 i en time av gangen. Uten kjølesystemet ville kabinen blitt varmet opp til 230 grader på grunn av luftfriksjonen.

«... tanken slo meg at døden ikke var så verst, tross alt.

REDDET AV ROMDRAKT: Selfie i 78 000 fot tatt av SR-71 piloten Brian Shul. Den samme typen trykkdrakt fungerte som en airbag i Mach 3 og reddet livet til Bill Weaver.

tighet sluttet den automatiske trimmen som styrte høyre luftinntak å fungere. Pilotene sjaltet over til manuell kontroll, før Weaver la flyet over i en planlagt høyresving.

Den høyre motoren svarte øyeblikkelig med en «unstart» som vred flyet kraftig mot høyre mens nesen dro til værs. Bill Weaver presset stikka til venstre og forover så langt den gikk.

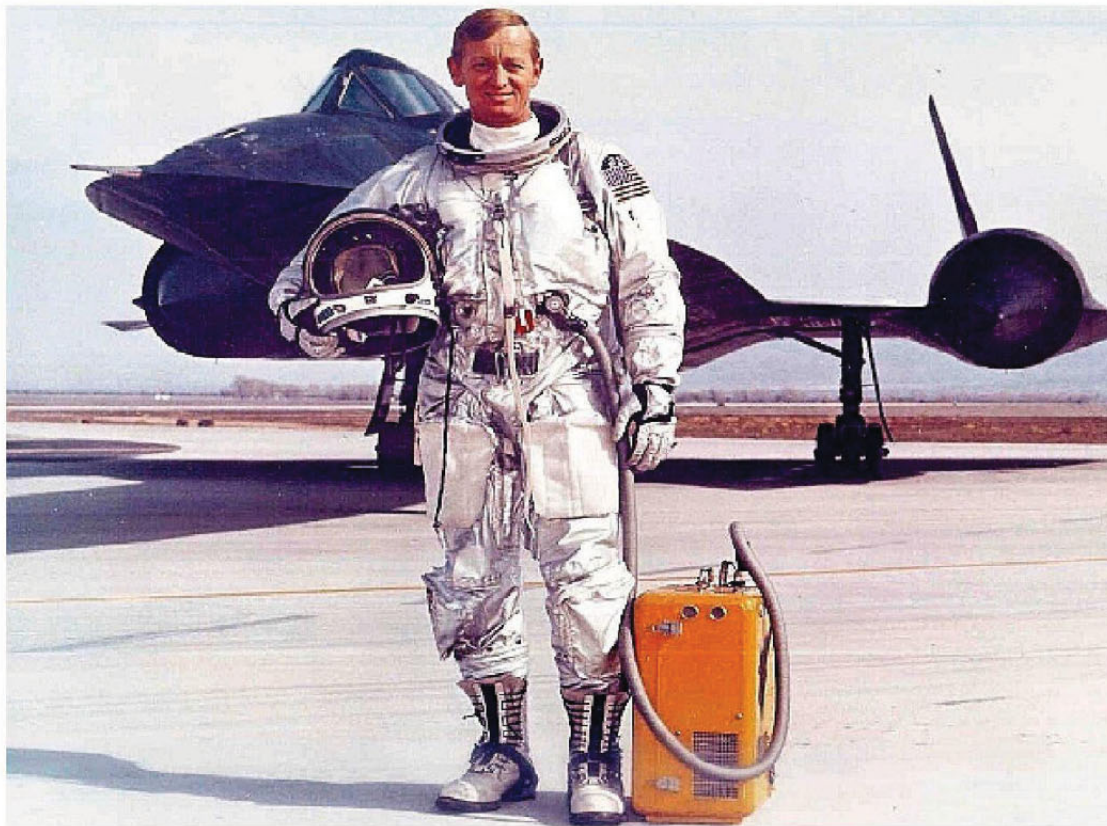
Ingen respons.

Weaver innså at dette ikke kom til å gå bra.

G-sjokk

Kombinasjonen av store høyde, hastighet og den høye angrepsvinkel var mer enn flyets ror og stabiliseringssystem kunne takle.

Weaver ville advare kollegaen om at de skulle vente med å skyte seg ut til flyet hadde falt et godt stykke nedover. Han anså oddsene for å overleve vindpresset i den høyden i over 3500 km/t som

TESTFLYGER: Bill Weaver testet samtlige versjoner av SR-71.

dårlige. Men G-kreftene var allerede så brutale at ordene ble uforståelige.

– Alt skjedde i sakte film, men ferdsskriveren viste senere at det bare tok 2–3 sekunder fra problemene startet til vi mistet kontroll fullstendig, forteller han.

Weaver mistet bevisstheten på grunn av de høye G-kreftene mens han prøvde å snakke. Så ble flyet bokstavelig talt revet i filler rundt de to pilotene.

Fritt fall

Weavers neste erindring var opp-

levelsen av å våkne opp fra et mareritt.

– På en måte var det urovekkende, for jeg visste at det ikke var mulig å overleve det jeg nettopp hadde opplevd. Derfor måtte jeg være død. Samtidig kjente jeg en slags eufori, så tanken slo meg at døden ikke var så verst, tross alt.

Etter hvert som han gjenvant full bevissthet, forsto han at han levde, og at han på uforklarlig vis hadde kommet seg fri fra flyet uten å ha brukt katapultsetet. Hjelmvisiret var dekket av

rim. Av vindsuset og blafringen av stropper forsto han at han var i fritt fall.

Grunnen til at han fortsatt var i live var den ene av to oksygenflasker som fortsatt var festet til seletøyet og som hadde blåst opp trykkdrakten. Uten den ville blodet koke av det lave lufttrykket på grensen av verdensrommet. Trykkdrakten hadde også fungert som en slags airbag som beskyttet kroppen mot de verste fysiske påkjenningene.

Weaver kjente at han falt, men ante ikke hvor høyt han var. I

SR-71

Maks hastighet: Mach 3,32

(3 540 km/t) i 80 000 fot, avhengig av lufttemperatur

Maks rekkevidde: 5 200 km

Maks klatrehastighet:

60 m/s

Topp høyde: 85 000 fot

(26 000 m)

Lengde: 32,74 m

Vingspenn: 16,94 m

Motorer: 2 Pratt & Whitney

J58, hver 110 kn skyvekraft

blinde forsøkte han å finne utløserhåndtaket til fallskjermen, men hendene var numne av kulde. Desperat prøvde han å åpne visiret for å orientere seg. I det samme kjente han rykket fra fallskjermen da den løste seg ut automatisk i 15 000 fots høyde.

Da han åpnet visiret, så han ned på et øde, snøflekket ørkenlandskap, flyvraket som brant på bakken – og fallskjermen til Jim. På dette tidspunktet var synet av den andre fallskjermen en enorm lettelse. Bill Weaver visste ikke på dette tidspunktet at copiloten hadde brukket nakken og omkommet av påkjenningene.

Med den supersoniske hastigheten hadde flyet hatt en svingradius på 160 kilometer, og han ante ikke engang hvilken stat han befant seg i. Ørkenplatået viste seg å være i den nordøstre delen av New Mexico.

Bill Weaver hadde dobbel flaks. Han landet bare et par kilometer fra nærmeste ranch, og eieren var raskt på stedet med helikopter og fikk fraktet Bill Weaver til nærmeste sykehus.

Trygt på bakken viste det seg at selv om setebeltet var blitt revet over av påkjenningene, hadde drakten gitt nok beskyttelse til at Weaver slapp unna med blåmerker og en lett whiplashskade. Selve neseseksjonen hadde brukket løs fra resten av flyet rett bak cockpitene og ble funnet 15 kilometer fra flyvraket.

Bare to uker senere fløy han sitt neste tokt med SR-71. □

OLAV AAMOTH

GJEST I NORGE: SR-71 måtte ved fire anledninger foreta tekniske nødlandinger i Norge. Her begynner det seg i Bodø tidlig på 1980-tallet.

Ved Yan Calmeyer Friis

10 PÅ TOPP

Dette skjedde på sankthans

Det var ikke bare bålene som brant og ølene som rant på sankthansaften, 23. juni. Her er noen hendelser fra de siste 75 årene.

1 år siden (2024)

Ukrainske styrker lanserte et ATACMS-missilangrep på Sevastopol i Krim. Rakettfragmenter fra nedskutte missiler traff en strand, drepte fem personer og skadet minst 153 andre, inkludert 27 barn.

30 år siden (1995)

Oasis opptrådte på Glastonbury-festivalens første dag. Gruppen var festivalens hovedattraksjon og konserten ble ansett som et av høydepunktene det året.

5 år siden (2020)

Rapporter indikerte at økonomisk aktivitet i Storbritannia og Frankrike begynte å ta seg opp igjen etter COVID-19-nedstengningene, noe som førte til optimisme i markedene.

50 år siden (1975)

Alice Cooper falt av scenen under en konsert i Vancouver i Canada, og brakk seks ribbein.

10 år siden (2015)

Ungarn vil ikke lenger følge EUs såkalte Dublin-forordning, som forutsetter at en asylsøknad skal behandles i det landet som søkeren kommer til først.

55 år siden (1970)

Byggingen av Europas første høyhastighetsjernbane, Firenze-Roma-direttissima, startet i Italia. The Beatles top-per USA-listen for siste gang med «The Long And Winding Road».

20 år siden (2005)

Bruce Springsteens «Devils & Dust»-turné når Scandinavium i Göteborg. Hans første soloturné på flere år. Bruce fremførte både nye sanger og klassikere i akustiske versjoner.

60 år siden (1965)

The Rolling Stones landet på Fornebu flyplass for å gi to konserter i Messehallen på Sjølyst neste dag. Sankthanskvelden brukte de til å feste.

25 år siden (2000)

MV Treasure, et bulkskip, sank utenfor kysten av Sør-Afrika og forårsaket verdens største redningsaksjon for oljeskadde pingviner, med 19 000 berørte fugler.

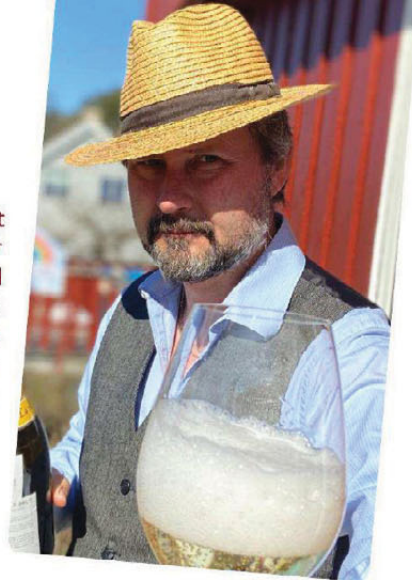
75 år siden (1950)

Den sveitsiske nasjonalforsamlingen avviste å gi kvinner stemmerett, noe som opprettholdt en diskriminerende politisk praksis. Først i 1971 fikk kvinnene i Sveits stemmerett.

... OG SÅ BLE DET SKJENK

Ved Tom Amriati-Løvås

Alkoholen kan få frem det aller beste i oss. Men det har da hendt at brennevinet også har klart å lokke frem trollgubben som bor der inne et sted. I en ny spalte skal vi se nærmere på hvordan alkohol har fått historien til å gjøre de mest forunderlige rundkast. Og så, i akkurat den historiske skyggen, gi deg noen forhåpentlig gode tips til hva Vinmonopolet kan tilby. Vår guide i dette landskapet er Tom Amriati-Løvås, som blant annet driver podcasten DrinkFeed.

Middag hos Stalin

Vodka og dødsangst

I **DAGENS RUSSLAND** er makteliten engstelige for å nærme seg åpne vinduer. Dette er ikke noe nytt, også under Stalin-tiden levde makt-eliten i daglig frykt for å bli arrestert, med påfølgende tortur og enveisbillett til Sibir. En ting skapte likevel enda mer angst: Å bli invitert til middag hos Stalin.

På slutten av 1940-tallet begynte Stalin å slite med dårlig helse. Han hadde hatt små slag, og hjertet begynte å slure. Paranoiaen ble sterkere og han trivdes best på datsjaen utenfor Moskva.

Middagene der var Stalins fryktregime i miniatyr. Den faste gjestelisten besto av partiledere som Khrusjtsjov, Molotov, Beria og Malenkov, i tillegg til utvalgte kjendiser, skuespillere, regissører og utenlandske kommunistledere. Alkohol ble brukt til å vise absolutt makt, og til å terrorisere de som trodde de var noe i Sovjet-imperiet.

Sjefen, Stalin, valgte selv å vanne ut vinen sin, eller lot være å drikke etter legens ordre, hjertet var jo skralt. Gjестene ble til gjengjeld tvunget til å drikke bart brennevin i runde etter runde. Å avslå en skål kunne tolkes som forræderi og umiddelbar henrettelse bak en vedstabel utenfor, eller et besøk i torturfengselet Lefortovo. Hvis en uheldig gjest i stupfylla skulle slumpe til å ytre noe nedsettende om, tja – egentlig hva som helst i det sovjetrussiske paradiset, var det fort et siste godnatt med nakkeskudd.

Alkoholens
forunderlige
historie

Ifølge dagboken til Khrusjtsjov sladret den fryktede Beria om hvem som bare lot som de drakk. Han likte også å plassere råtne tomater på stoler og i lommene på gjestene. Stalin selv moret seg med å kaste tomater på de som tankeløst hadde valgt å komme i hvit dress, eller å dytte varm sigarettaske ned i nakken på Khrusjtsjov, bare på kjødd.

Stalin tvang også Khrusjtsjov – som hadde leddgikt – flere ganger til å danse folkedansen gopak. Khrusjtsjov var som regel sengeliggende etter slike «kom-skal-vi-danse-solo»-kvelder. Etter middagen var det som regel film for de gjenværende gjestene. Stalin hadde sin egen kino fylt med filmer. Gjестene satt ved bord fylt av sjokolade, konjakk og vodka. Filmene begynte ofte etter midnatt, og Stalin elsket å komme med høylytte kommentarer og spoilers underveis. Ofte, særlig hvis noen uheldige gjester sovnet, ble det bestilt en ny visning – og nye runder med mat og alkohol.

Noen gjester forsøkte å redde seg ved å gjemme seg på toalettet i timevis, eller fake at de var så fulle at de sovnet.

Men Beria passet på, og sladret til Stalin, som med et ironisk smil spurte synderen: «Tror du at du er bedre enn meg?»

Hver kveld ble noen gjester livstruende syke av alkoholforgiftning – andre ble rett og slett dratt med utenfor og skutt for feil oppførsel. Flere i den indre kretsen var tunge alkoholmisbrukere.

I et regime styrt av frykt, ble selv et middagsselskap en arena for kontroll, paranoia og vodka-terror.

VINTIPS

Ukens anbefalinger

Jeg kan ikke med god samvittighet anbefale noe som helst fra dagens Russland, men vi finner svært drikkevennlige produkter fra Ukraina.

Edvard Munch Skrik

The Taste of Ukraine kr 188,90

Jordbær og rød frukt på nesen, balanserte tanniner med lett krydder som følger opp frukten i en lang avslutning. Dette er vinen du åpner til grillet lam, eller om du har en borstj med and på gang.

Ukrainian Spirit Premium Vodka

kr 479,90

Nøytral duft og myk alkohol, ingen merkbare uregelmessigheter. En lett og smidig vodka. Denne går godt til ymse skåler, eller som base i klassiske cocktails.

PRODUSEN

BØLLE: I et sultende Sovjetunionen holdt sjefen selv overdådige middager, med grenseløse mengder vodka og eksklusiv vin. Selv vannet Stalin ut vinen sin etter råd fra legen.

WIKIMEDIA COMMONS

FORFULGT AV RASENDE KVINNER

Skandalene sto i kø for skaperen av skulpturene i Frognerparken. Å leve et dobbeltliv viste seg vanskeligere enn kunstneren Gustav Vigeland hadde sett for seg.

Tekst: **Marte Østmoe**

Foto: **Vigelandmuseet**

Hva som var verst; å bli gift mot sin vilje, bli vitne til at hans kvinner sloss med hverandre, eller å bli skandalisert i aviser og kunstnerkretser – er ikke godt å si. Men særlig heldig hånd hadde ikke Gustav Vigeland med sine kvinnebekjentskaper.

– Han levde tidvis et dobbeltliv. Det blir gjerne komplikasjoner av sånt, sier kunsthistoriker Tone Wikborg og en av Norges fremste eksperter på Gustav Vigeland.

Biografien Wikborg har skrevet om Gustav Vigeland, byr på over 550 sider om kunstnerens liv og virke. Men også et bilde av en noe uforutsigbar, sjalu og vanskelig mann.

Ydmyket

PRIVAT I norsk offentlighet ruvet Gustav Vigeland og hans skulpturer –

FYRET OPP DAMENE: Gustav Vigeland var begeistret for unge kvinner hele livet. Det skaffet ham trøbbel.

bokstavelig talt. Men mens han sto fjellstøtt som billedhugger og kunst-kjendis, viste hans forhold til kvinner å være fundamentert på leirgrunn.

Om det var Vigeland som klynget seg til kvinnene, eller om det i virkeligheten var omvendt, er det få eller ingen som vet. Historien sier at han støtte dem bort, trakk dem til seg, byttet dem ut og ydmyket dem etter beste evne.

Og omvendt.

– Hva han var ute etter hos kvinnene han knyttet til seg? Det er ikke greit å svare kort på, sier Tone Wikborg.

– Han var vel som de fleste menn; trengte kvinner til litt av hvert. Til å stelle hus, til å hygge seg med og snakke med, sier forfatteren som i sin Vigeland-biografi har skildret Vigelands forhold til en serie ildfulle kvinner. Felles for dem var at de kom inn i hans liv som unge, og etter hvert ble skiftet ut med en ny ung kvinne.

Og det skjedde ikke akkurat diskret.

Helvete løs

Som ved en skjebnens ironi var det gjennom arbeidet med reliefet «Helvete» at Gustav Vigeland

GUSTAV VIGELAND

Født **Adolf Gustav Thorsen**, tok navnet Vigeland i 20-års alderen.

Født: 11. april 1869

Død: 12. mars 1943

Bror: Emanuel Vigeland, også han kunstner. Anklaget for å ha være for inspirert av sin storebror Gustav, med isfront mellom dem som resultat.

møtte kvinnen han måtte slite med store deler av livet.

Den da fortsatt ukjente Vigeland annonserte i avisen etter modeller. 23 år gamle Laura Mathilde Andersen svarte. Hun var fra Sandefjord, hadde post som syerske i Kristiania, men tjente lite. Mange av kollegene hennes spedde på lønna med prostitusjon. Gjorde Laura det samme? Vigeland viste ikke.

Uansett; Laura sto modell for ham og gjorde kunsten hans mulig. Kunstverket «Helvete» ble ferdig i 1894, men privat hadde det knapt begynt.

I 1899 ble Laura gravid. Vigeland nektet å gjøre som det sømmet seg når man hadde brakt en kvinne «i uløkk» – å gifte seg med henne. Datteren Else ble ▶

født utenfor ekteskap på hemmelig adresse.

Ufrivillig farskap bidro likevel ikke til avholdenhet hos den fremadstormende kunstner.

Allerede året etter ble Laura gravid på nytt, og la nå sterkt press på Vigeland: For å ha æren i behold, måtte hun stå brud.

Hengt ut som far

Da barn nummer to kom 27. mars 1901, var faren like tyst. En kasse mat skal han ha sendt Laura, som imidlertid ikke lot seg bestikke til taushet. Hun ga sønnen navnet Alf Gustav Vigeland, og annonerte den nye verdensborgers ankomst i avisen, med hilsen Laura Vigeland og Gustav Vigeland, billedhugger.

Vigeland steilet over Lauras frekke trekk. Ifølge kunstneren var forholdet over.

Dessuten var han blitt forelsket i 16 år gamle Inga Syvertsen.

Ikke desto mindre måtte han ta tobarnsmoren Laura til alters. Ekteskapet ble inngått 23. juli 1901 i Larvik. Vigselsattesten signerte han med sitt fødenavn Adolf Gustav Thorsen, et navn

VIGELANDMUSEET

ONLY 16: Inga Syvertsen tok Gustav Vigeland med storm da hun var modell første gang, men Vigeland så seg tvunget til å gifte seg med Laura Mathilde Andersen som han hadde to barn med.

han for lengst hadde sluttet å bruke.

Ektepakten mellom dem, forfattet av kunstneren selv, besto av fire strenge bestemmelser: Laura skulle aldri besøke ham, de skulle kunne skilles etter tre år, Laura skulle kunne bosette seg hvor som helst, men ikke i Kristiania der han rettelig bodde. Og hvis han ønsket å se barna, skulle de følges av en pike og ikke moren.

Det ble aldri nødvendig med reisefølge for barna. Vigeland hadde nok med arbeidet sitt.

I Kristiania hadde Vigeland dessuten hendene fulle med unge Inga Syvertsen.

Ung flamme

Vigeland og den blonde og billedskjønne 16-åringen var blitt kjent allerede i 1899 da jenta var ansatt i Kristiania Viserguttkontor. Tenåringsjenta hadde oppsøkt Vigeland i embedes medfør for å viderebringe en forespørsel til Vigeland: Kunne han være interessert i å treffe noen damer på restau-

KNUT ERIK KNUDSEN

KAN HISTORIEN: Tone Wikborg har skrevet biografien om Gustav Vigeland, her foran to av hans kvinner; Inga Syvertsen (øverst) og Ingrid Vilberg (nederst)

VIGELANDMUSEET

UNG OG LOVENDE: Gustav Vigeland i 1892. Nygift med Laura. Og lykkelig med Inga.

VIGELANDMUSEET

rant? Vigeland avviste dem, men Inga fikk to kroner og beskjed om å kjøpe seg en kake.

Vigeland ble stormforelsket i den 15 år yngre jenta. De to fikk raskt et nært forhold. Unge frøken Syvertsen tok det tilsynelatende ikke tungt at hennes nye kjæreste gikk hen og giftet seg med en gammel flamme og mor til hans to barn i Larvik. Vel hjemme i Kristiania etter brylluppet i Larvik, stakk Vigeland til sin nye kjæreste fem kroner med beskjed om å kjøpe seg noen blomster. Inga koketterte:

– Det var jeg som fikk brudebuketten.

Mens han delte livet med Inga, lagde Vigeland flere skisser med motiver av mor og barn, gravide

kvinner og foreldre og barn. Tegninger fikk tittelen «Det døde barn» eller også «engelen». Antydningene at Inga i virkeligheten var gravid og aborterte? Om dette kan ingen svare sikkert, men mye tyder på at treenigheten mor, far og barn bare var et idealbilde Vigeland fantaserte om.

Jaget Munch hjem

I praksis ble det ikke mye familjeliv. Vigeland var mye på farten.

Til Berlin, for eksempel.

Her vanket Vigeland med størrelser som Edvard Munch og August Strindberg. Og ikke minst; forfatteren Dagny Juel, kvinnen som på Vigelands skisser er omgitt med tentakler eller fangarmer som hun passet på å slynge rundt flere herrer, og det samtidig. Da Munch senere forlot Berlin, skal det ha vært etter en batalje med Vigeland over en kvinne.

Også Gustav Vigeland reiste videre.

SKJØNNHET: Marie Nordby tok Gustav Vigeland med storm, men delte mannen med en annen kvinne i ti år – uten å vite om det.

Til Firenze, for eksempel.

Herfra skrev han kjærlighetsbrev til Inga der han bedyret at han savnet henne, ønsket å sende henne gaver, men dessverre ikke hadde råd. Men i Firenze traff han den finske malerinnen Elin Danielson. I notatblokken sin skal Vigeland ha skrevet:

« Det blir gjerne komplikasjoner av sånt.

BEGRENSET LYKKE: Gustav Vigeland lot seg sjeldent fotografere, men her er han sammen med kjæresten Inga på tivoli i Kristiania.

Kjønnsdriften er storartet! Tænk dette at to Mennesker kommer sammen, drages til hinannen, blir et, et! Er ikke det den mest geniale og største av Vorherres tanker?

Dobbeltspill

Inga var ikke bare kjæreste og samboer, men også Vigelands kanskje mest profesjonelle gipsstøper og sekretær. Lenge styrte hun også økonomien.

I 1906 fikk Vigeland omsider skilsmisse fra Laura. Men det ble ikke noe nytt ekteskap med Inga.

For inn i 37 år gamle Vigelands liv var det kommet en ny dame, den 17 år gamle modellen Marie Nordby.

Marie overtok Ingas rolle som modell og hjelp i atelieret. Inga beholdt ansvaret for hus og hjem. Vigeland prøvde etter beste evne å balansere dobbeltlivet. Vigeland skal ha klart å skjule dobbeltspillet i nesten 10 år.

Men i 1916 støtte de to kvinnene på hverandre ved en tilfældighet.

Ørefik og skandale

Under et besøk på Eidsvoll møtte Inga og Vigeland på Marie, som gikk fullstendig fra konseptene: Hun ropte ut at hun hadde vært Vigelands elskerinne i ti år, skjelte ut Inga og ga rivalen en ørefik.

PENE HENDER: Ingrid Vilberg kom inn i kunstnerens liv da han annonserte etter en kvinne med pene hender.

Da grep Vigeland inn.

I raseri slo han Marie så leppen hennes sprakk. Marie fulgte senere opp med å legge frem brev med delikat innhold, forfattet av Vigeland. Innholdet ble spredd over hele Kristiania, og skandalen var et faktum.

Inga derimot, fant tilbake i folken og til roen hjemme hos Vigeland.

Gift på ny

Fire år senere gikk forholdet til Inga surt. Hun sluttet å stelle for ham og ble sagt opp med 14. dagers varsel. Hun svarte med å ta opp husarbeidet igjen. Frem til april året etter. Da låste Vigeland

dørene til sine rom. Inga svarte med å låse sine. Det skal ikke ha hindret Vigeland i å bryte seg inn og ta tilbake gaver han hadde gitt Inga, eller i å sperre hennes bankkonti.

Årsaken til den dårlige stemningen? En pur ung pike ved navn Ingrid Vilberg.

Igjen hadde Vigeland annonsert etter en kvinne. Krav-spekken lød «vakre hender».

Historien gjentok seg.

En ny tenåring rykket inn i Vigelands liv. 18 år gamle Ingrid Vilberg med mørkt hår og brune øyne, gjorde at Vigeland fikk sparket liv i drømmen om lykke. Mannen som var blitt stadig dystre til sinns, hadde følt seg gammel og ikke lenger hang med, opplevde en ny vår.

For første gang i sitt liv fridde Gustav Vigeland.

Aldersforskjellen var 32 år, og Gustav hadde fått såpass til rykte at presten som skulle vie dem advarte Ingrid: Ville hun virkelig utsette seg for noe slikt?

«Innholdet ble spredd over hele Kristiania, og skandalen var et faktum.»

KULTURETATEN OSLO KOMMUNE

INSPIRASJON NOK: Sinnataggen.

Likevel; i 1922 ble paret gift og holdt sammen i 20 år. Barn fikk de ikke. Kunstnerens to barn fra «tvangsekteskapet» med Laura ble fortsatt holdt på avstand. De kom først på banen etter Gustav Vigelands død i 1943, og gjorde krav på farsarven. Vigeland hadde allerede gitt sin kunst til Oslo kommune. Men sønnen Alf Gustav Vigeland og søsteren Else fikk åtte originalskulpturer i gips som en del av arveoppgjøret.

En av dem var den lille «Sinnataggen». □

Kilder:

Gustav Vigeland, en biografi.

Forfatter: Tone Wiborg, Biografi.

Vidarforlaget. Solum Bokvennen.

2. utgave 2019.

Jubileumsmagasin 2019.

Vigelandsjubileet.

Bladet Familien, Nettavisen.no,

Wikipedia.

STATUS I STEIN

Til Gustav Vigelands atelier i Oslo strømmet kjendisene for å bli hugget i sten.

Fridtjof Nansen, Henrik Ibsen, Edvard Grieg, Knut Hamsun, Bjørnstjerne Bjørnson og Camilla Collett var blant dem som ble portrettert i stein av Vigeland. Modellen måtte sitte ganske stille, og Vigeland kunne benytte anledningen til å knytte forbindelser og snakke seg til flere oppdrag. Totalt skal Vigeland ha laget 100 portrettbyster.

Andre skulpturer viste kun «mennesker». I Vigelandsparken står det over 200 av dem. Til sammen er det 600 figurer. Menneskene er gjerne bastante, kraftige og uten detaljer som forteller hvem de egentlig forestiller. Parken er en av Norges største attraksjoner og hvert år kommer det 1,5 millioner mennesker hit. Mest kjent er kanskje den 17 meter høye monolitten og den rundt meterhøye skulpturen «Sinnataggen».

MARTE ØSTMØE

LIVSHJULET: I Vigeland tok ut følelsene i skulpturene sine.

I følge justisminister Gérald Darmanin er det planlagte fengselet en reaksjon på stadig flere voldelige episoder i, og rømminger fra, franske fengsler. Målet er total isolasjon fra omverdenen for å kutte kontakten mellom innsatte og deres kriminelle nettverk. Fengselet skal ha strenge restriksjoner, inkludert digitale forbud, og vil bli det første i sitt slag i regionen.

– Dette er ikke en straffekoloni, men et moderne sikkerhetsfengsel, sa justisministeren da planene ble lagt frem. Men dette la ingen demper på kritikken.

Mørk historie

Plasseringen vekker assosiasjoner til et av de mørkeste kapitlene i fransk fengselshistorie. Saint-Laurent-du-Maroni var porten inn til straffekolonien på Djeveløya, der tusenvis av fanger ble sendt i årene fra 1852 frem til 1953. Her døde de fleste av sykdom, sult eller mishandling. Den kanskje mest kjente fangen var Alfred Dreyfus – en jødisk offiser som feilaktig ble dømt for spionasje i en av Frankrikes største rettsskandaler.

En annen av fangene, Henri Charrière, beskrev det brutale livet og sin spektakulære flukt fra kolonien i sin selvbiografiske bok «Papillon». Historien ble senere udødeliggjort i filmen med samme navn, med Steve McQueen og Dustin Hoffman, og igjen i en nyinnspilling fra 2017.

Bryter menneskerettigheter

Den nye fengselsplanen har satt sinene i kok hos historikere, menneskerettighetsgrupper og lokale innbyggere. De synes det hele har koloniale undertoner og frykter et fengselssystem som fokuserer mer på isolasjon enn rehabilitering.

Fengselet skal bli det største i det franske territoriet, og vil ha mer enn 900 ansatte. Lokale myndigheter støtter byggingen av fengselet, og håper det kan gi sårt tiltrengte arbeidsplasser i en fattig region preget av arbeidsledighet og sosial uro.

Kritikere advarer imidlertid om at fengselet i praksis vil fungere som et isolasjonsanlegg – langt fra det europeiske fastlandet og nær umulig å komme til for familiemedlemmer og advokater. Amnesty International frykter at denne typen anstalter kan bryte med internasjonale menneskerettigheter. □

I skyggen av

Et høyrisikofengsel, planlagt bygget i Fransk Guyana, møter motbør, og vekker minner om et mørkt kapittel i fransk historie.

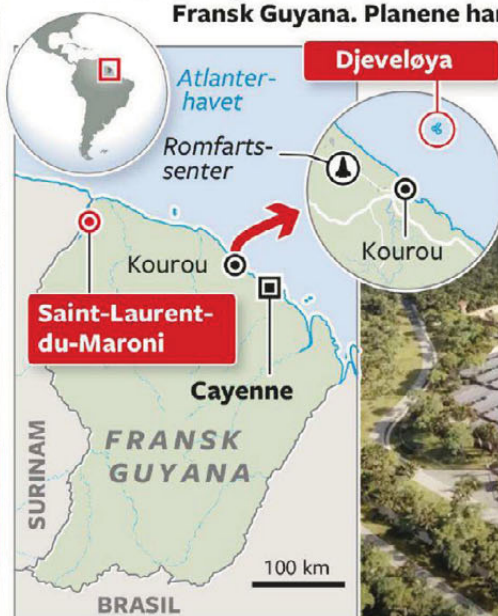
AVVISER PÅSTANDER: Justisminister Gérald Darmanin sier at dette ikke skal være en straffekoloni.

Djeveløya

Skal bygge fransk høyrisikofengsel i Amazonas

Frankrike planlegger å bygge et høysikkerhetsfengsel for narkotika-kriminelle og radikalisererte islamister i sitt oversjøiske territorium Fransk Guyana. Planene har vakt sterke reaksjoner.

Høysikkerhetsavdeling: Bygges for å huse 45 tungt kriminelle narkotika-smuglere og 15 terrordømte som en del av et prosjekt til 450 millioner dollar, forventet ferdigstilt innen 2028. Fengselet skal totalt ha 500 innsatte.

Prosjektet, som kommer etter en rekke angrep mot fengsler i Frankrike, har som mål å hindre mistenkte narkotikasmuglere i å ha kontakt med sine kriminelle nettverk, sier Frankrikes justisminister **Gérald Darmanin** (til høyre)

■ Saint-Laurent-du-Maroni tok en gang imot fanger sendt av **Napoleon III** på 1800-tallet – blant dem noen som skulle videre til den beryktede straffekolonien **Djeveløya**, blant annet kjent for oppholdet til den franske, spionanklagede offiseren **Alfred Dreyfus**.

■ **Djeveløya** er også sentral i **Henri Charrières** bestselgende bok **“Papillon”**, som senere ble filmatisert i Hollywood i 1973 med **Steve McQueen** og **Dustin Hoffman** (t.v.), og i en nyinnspilling fra 2017.

FOTO: FRENCH MINISTRY OF JUSTICE, GETTY IMAGES, COLUMBIA PICTURES
KILDER: LE JOURNAL DU DIMANCHE, REUTERS, AFP, BBC

GRAFIKK: GRAPHIC NEWS ©

Blendet Lysenes by

250 000 lyspærer og over seks kilometer med ledning måtte til for å skape et av tidenes mest oppsiktsvekkende reklamer.

Tekst: **Martin Jansen**

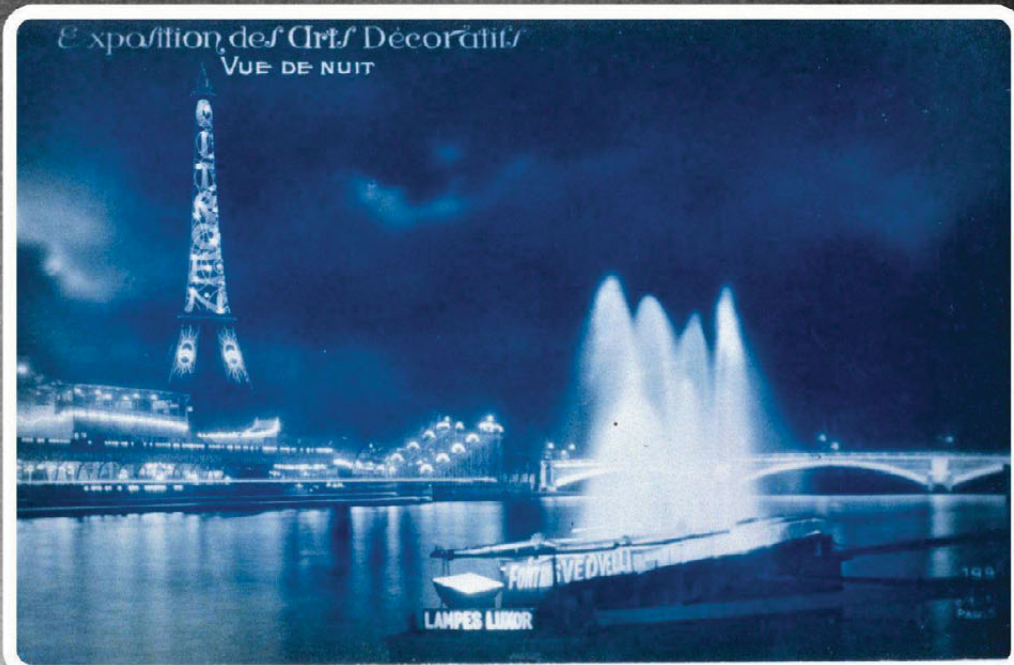
I 1925 BLE det nok en gang arrangert verdensutstilling i Paris (Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes). Den franske hovedstaden hadde vært arena for verdensutstilling tidligere, blant annet i 1889 da Eiffeltårnet sto ferdig. Styreleder for det gigantiske landemerket mente at 1925-utstillingen representerte en gylden anledning til å sette tårnet i fokus med en diger, lysende reklame. Hva passet vel bedre i Ville lumière, Lysenes by, som Paris ble kalt.

Thomas tok kontakt med italieneren Fernando Jacopozzi, som hadde gjort seg bemerket ved å lyssette Triumfbuen og Notre-Dame. Jacopozzi oppsøkte varemagasinet Louvre og Renault, men begge betakk seg grunnet kostnadene. Jacopozzi henvendte seg i stedet til den visjonære bilbyggeren André Citroën. Citroën var grunnlagt i

VISJONÆR: André Citroën grep muligheten da varemagasinet Louvre og Renault betakk seg.

SYMBOL: De lysende bokstavene ble akkompagnert av de doble vinklene, chevron-symbolet.

1925: 4. juli 1925 lyste Citroën opp Eiffeltårnet med syv nesten 30 meter høye bokstaver formet av lyspærer.

PRODUSENTE

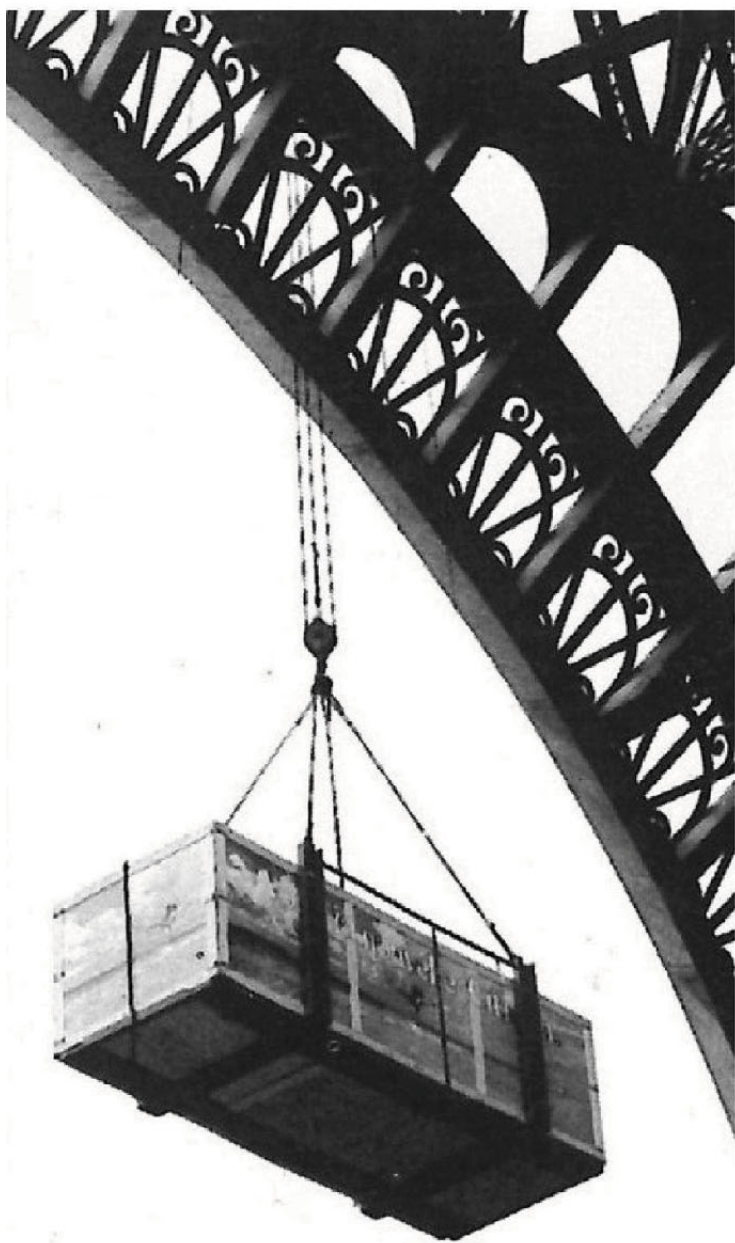
PRODUSENTE

1919 og holdt til ved det som het Quai de Javel, ved Seinens bredd. Verdensutstillingen i 1925 hadde fortrenget Paris Motor Show, og dermed hadde Citroën gått glipp av en arena til å vise sin nyeste bil, B12, den første europeiske bilen med komplett stålkarosseri.

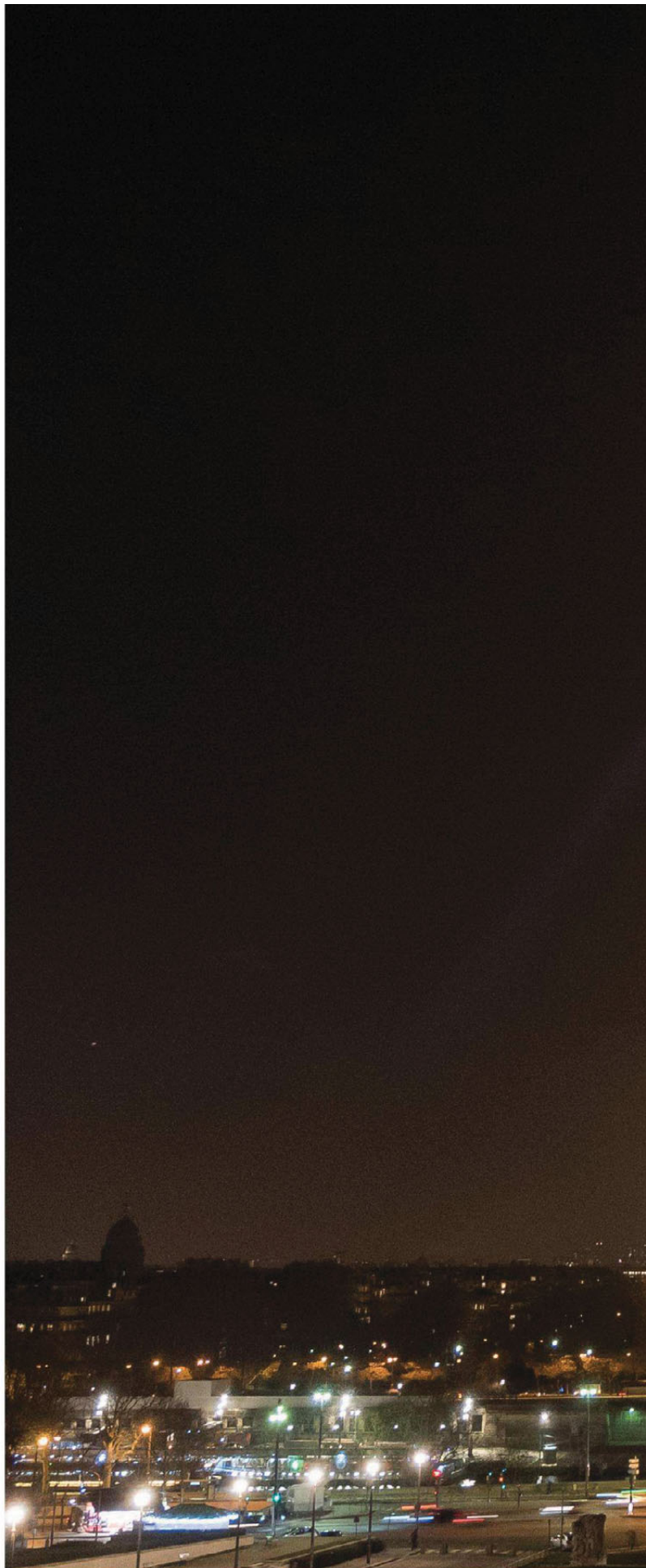
Etter å ha tenkt seg om, takket André Citroën ja til det nokså ville prosjektet. Arbeidet startet 27. mai og varte en drøy måned. 4. juli 1925 var det klart for et av tidenes mest spektakulære reklamestunt.

Klokken 22 lyste syv nesten 30 meter høye bokstaver opp CITROËN på tre sider av Eiffeltårnet, sammen med de doble vinklene, chevron-symbolet. 250 000 lyspærer og over seks kilometer med ledninger måtte til. Citroën fortsatte å bruke tårnet som reklame frem til 1933, og da Charles Lindbergh kom over Atlanterhavet i 1927 skal lyset fra Eiffeltårnet ha fungert som en fyrlykt for ham.

Også i nyere tid har Citroën benyttet Eiffeltårnet til å skape blest. 16. september 1982 vekk et trekk som dinglet fra tårnets første etasje stor oppmerksomhet. Kassen ble firt sakte ned og da den nådde bakken 25. september, spratt champagnekorken i været. Da kassen ble åpnet, fikk verden se Citroën BX for aller første gang. □

BX I BOKS: I 1982 ble en trekkasse som skjulte en rød Citroën BX firt sakte ned fra Eiffeltårnets første etasje.

LED: 100 år etter Citroën-reklamen i 1925, er det LED-dioder som lyser opp Eiffeltårnet. Trolig litt enklere en lyspærer.

STIAN LYSBERG SOLUM/NTB

Gull av bly

➤ Fysikere ved CERN har klart det alkymistene drømte om: Å forvandle bly til gull. I mai i år kunngjorde forskere ved ALICE-eksperimentet på CERN at de har observert dannelsen av gullatomer i den enorme partikkelakseleratoren LHC. Ved å la blykjerne suse forbi hverandre i såkalte «nærmiss»-kollisjoner, oppstår intense elektromagnetiske felt, som kan rive løs protoner og nøytroner, og i sjeldne tilfeller etterlate seg gullkjerne.

Dessverre er ikke dette en gullgrube. I løpet av forsøket ble det produsert omtrent 86 milliarder gullkjerne, tilsvarende en masse på bare 29 pikogram – og et pikogram er en billiondel av et gram. Blir ikke gullring av det.

Likevel gir eksperimentene verdifull innsikt i kjernefysikk og partikkelinteraksjoner. Ved å forstå disse prosessene bedre, kan forskerne forbedre modeller og optimalisere ytelsen til partikkelakseleratorer som LHC.

Kilde: CERN

Klar for lynsesong

DEN NORSKE SOMMEREN byr ikke bare på sol og lyse netter, men også kraftige regnskyll og heftig tordenvær. Hvert år slår lynet ned 100 000 ganger i Norge – mest på Østlandet og i Sørøst-Norge, men også Vestlandet får sin del. Juli er høysesong, og enkelte dager registreres flere tusen nedslag.

Nå har forskere fra Universitetet i Osaka klart å fange hele lynprosessen med avanserte sensorer. De målte både elektriske utladninger, lysglimt, radiobølger – og for første gang med slik presisjon: gammastråling. Dette fenomenet, kjent som TGF (Terrestrial Gamma-ray Flash), har vært kjent siden 1990-tallet, men aldri blitt observert tydelig i selve lynøyeblikket.

I eksperimentet fulgte forskerne et lyn som traff et TV-tårn. En elektrisk kanal kom ned fra skyene,

mens en annen skjøt opp fra tårnet. Bare 31 milliondels sekunder før nedslaget, sendte lynet ut et kraftig glimt av gammastråler. Deretter kom selve smellet, målt til 56 000 ampere.

Det viser at lyn ikke bare er et elektrisk sjokk, men også en kilde til stråling vi vanligvis forbinder med sorte hull og supernovaer.

Gammastråleutbrudd som dette skjer trolig ofte, mener forskerne. De er ufarlige på bakken, men kan påvirke fly og satellitter.

Flere forskere mener også at lyn kan ha vært avgjørende for livets opprinnelse. Når lyn slår ned, dannes nitrogenforbindelser – byggesteiner for DNA og proteiner. På den unge jorden kan gjentatte lynnedslag ha skapt gnisten som startet alt.

Kilde: Science Focus

VISSTE DU AT...

... insekter ikke har blod som oss, men en væske kalt hemo-lymfe?

... astronauter blir høyere i vektløs tilstand, fordi rygg-søylen strekker seg?

... noen isbreer kan bevege seg 46 meter per dag?

... hos strutser er øynene større enn hjernen?

... menneskets øre kan oppfatte lyder mellom 20 og 20 000 Hz?

... vi har utforsket mindre enn 20% av havbunnen?

Sitting krymper hjernen

➤ Forskere fra Vanderbilt University har nylig kommet opp med gode argumenter for den neste medarbeidersamtalen. Det viser seg at stillesitting i timevis daglig kan krympe hjernen – selv hos dem som trener jevnlig. Det rammer særlig hippocampus og frontallappen, viktige områder for hukommelse og språk. Konklusjonen fra forskerne er at du må sitte mindre. Reis deg, gå en tur, eller stå ved pulten.

Kilde: Earth.com

Arver tvangstanker

➤ Tvangslidelser (OCD) har lenge vært et mysterium. Forskerne har imidlertid ikke gitt opp, noen av dem greier ikke å tenke på annet, si, og nå har de gjort et gjennombrudd. De har identifisert 30 områder i vårt DNA som er knyttet til lidelsen. Ved å analysere genetisk informasjon fra over 53 000 personer med OCD og to millioner uten, har for-

skere avdekket omtrent 250 gener som kan spille en rolle i utviklingen av lidelsen. 25 av dem er spesielt sterke kandidater.

Studien viser at OCD deler genetiske risikofaktorer med andre psykiske lidelser, som angst, depresjon og anoreksi. Dette viser en felles biologisk bakgrunn for flere psykiske tilstander.

Kilde: Scimex

VISSTE DU AT...

... kroppens raskeste muskel-bevegelse er når øyet blunker, mellom 100–150 milli-sekunder?

... det er flere termitter enn mennesker, og de kan bygge flere meter høye strukturer – med klimaanlegg?

... edderkopper kan spinne syv forskjellige typer silke, til ulike formål?

... huden utgjør omtrent 16% av kroppsvekten?

... Jupiter beskytter Jorden ved at dens gravitasjon trekker til seg kometer og asteroider?

Nattsyn i en linse

Forskere ved Kinas universitet for vitenskap og teknologi har utviklet kontaktlinser som lar mennesker se infrarødt lys. I motsetning til tradisjonelle nattbriller, krever ikke linsene strømkilde. De er gjennomsiktige, slik at brukeren kan se både infrarødt og synlig lys. Teknologien benytter lysforsterkende nanopartikler, som gjør varmestraler om til lys vi kan se. Tidligere har forskerne sprøytet småpartiklene rett inn i øynene på mus, men nå har de klart å bygge dem inn i myke kontaktlinser.

Foreløpig er ikke linsene følsomme nok til å plukke opp varmen fra mennesker eller dyr, så man får ikke ekte termisk nattsyn. Men forskerne tror at man i framtida kan bruke slike linser til å sende hemmelige signaler med infrarødt lys, eller hjelpe fargeblinde med å se farger.

Kilde: The Guardian

NEW AFRICA/NTB

Vitenskapelige fakta

Hvorfor noen får kalde hender og andre ikke

Forskere har funnet ut at muskelmasse gir en pekepinn på hvor raskt en person mister kroppsvarme fra hendene i kraftig kulde, mens høyde, vekt og fettprosent ikke gjør det.

Skann viser hvor kalde hendene er

Fingre blir fort kalde fordi de har en stor overflate og lite volum.

Bildene til venstre er infrarøde kamerabilder av hender som viser virkningen av at de blir holdt i isvann.

Effekten av kroppstype

1 Hendene til 114 frivillige mellom 18 og 50 ble avbildet med infrarødt kamera.

2 Så stakk de hendene i isvann i tre minutter.

3 Varmen i bestemte områder i fingrene ble så målt.

4 Nedkjølingen ble deretter sammenlignet statistisk med hver av personenes fysiske mål.

Fett isolerer, men muskler er avgjørende for å produsere varme til å varme opp resten av kroppen – og hendene.

Studien avdekket store individuelle variasjoner

© TNS/Bulls
KILDER: Stephanie Payne ved University of Cambridge, American Journal of Physical Anthropology

Vår nyeste nabo

Forskere har oppdaget et nytt himmellegeme i vårt solsystem, utenfor Pluto, men det er ikke akkurat en nabo vi vil kunne besøke med det første. 2017 OF201 bruker over 25 000 år på én runde rundt sola. På det fjerneste er den 1600 ganger lengre unna enn jorda.

Planetjegerne brukte kunstig intelligens til å saumfare gamle teleskopdata og fant spor etter objektet i 19 observasjoner helt tilbake til 2017. Størrelsen er et sted mellom 470 og 820 kilometer i diameter – stor nok til å bli vurdert som dvergplanet, i likhet med Pluto. Den ekstreme banen tyder på at det kan finnes flere lignende kloder der ute.

Kilde: IFLScience

Meteren er blitt 150

20. mai 1875 møttes representanter fra 17 land, deriblant Norge, i Paris for å undertegne en avtale som skulle skape orden i kaoset: Hva er egentlig en meter? 150 år senere måles alt fra romraketter til joggebukser med det samme utgangspunkt fra den samme standarden.

Fram til 1875 var det full forvirring. For vitenskapen og industrien var det krise. Hvordan skal man bygge maskiner, drive handel eller forske når man ikke en gang vet hvor lang en meter er?

Frankrike hadde lenge vært pådriveren for et nytt system, og resultatet ble Meterkonvensjonen. Den etablerte en internasjonal prototyp: en meterstav av platina og iridium, lagret i et hvelv i Paris. Staven ble selve fasiten på hva en meter er. Kopier ble sendt ut til medlemslandene, og man fikk en felles målestandard for første gang i historien.

I tillegg ble det opprettet et internasjonalt byrå (BIPM) i Saint-Cloud utenfor Paris, som skulle passe på originalene og sørge for at alle holdt seg til samme mål. Gratulerer med dagen, meteren!

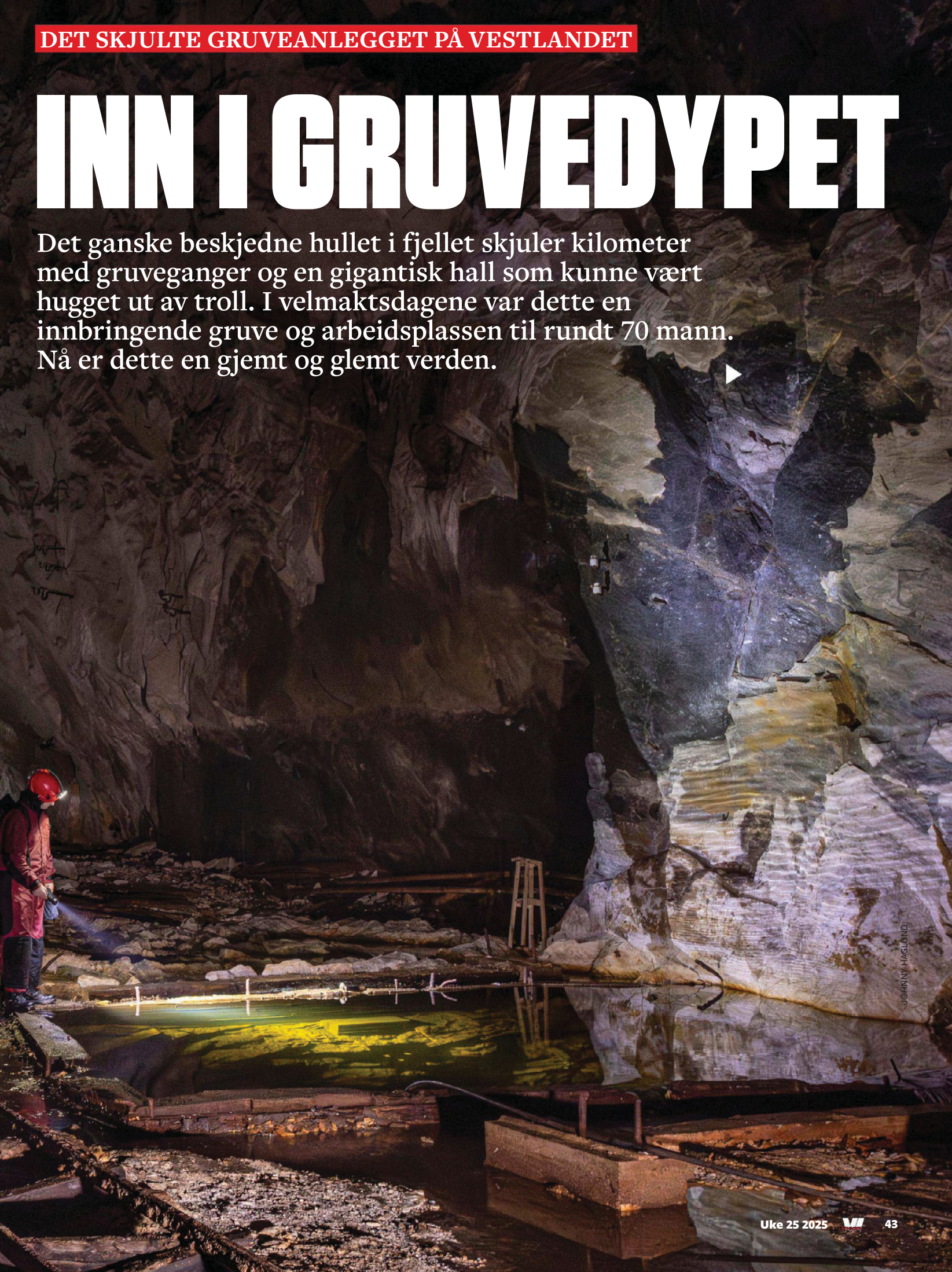
Kilde: ABC

ENORMT: Hovedtunnelen er gigantisk. Det store rommet oppleves som en katedral.

INN I GRUVEDYPET

Det ganske beskjedne hullet i fjellet skjuler kilometer med gruveganger og en gigantisk hall som kunne vært hugget ut av troll. I velmaktsdagene var dette en innbringende gruve og arbeidsplassen til rundt 70 mann. Nå er dette en gjemt og glemt verden.

JOHNNY HAGLIND

Tekst og foto:
Johnny Haglund

Fra en regntung Vestlandshimmel entrer vi et forholdsvis lite hull i et stort fjell på Osterøy, ikke langt fra Bergen. Hadde vi ikke hatt med kjentmann Christian Borge, ville vi aldri funnet inngangen. Stedet er bortgjemt. Ingen skilt eller stier leder hit, i hvert fall ikke i vår tid.

Men om det var vått ute, er det knapt bedre inne i fjellet. Det drypper og renner fra vegger og tak. Luften er rå og fuktig. Vi vasser de første meterne, så dukker en smalsporet skinnegang opp. Den leder oss videre innover i dypet. Og dyp er denne gruva.

– Hele anlegget omfatter rundt 15 etasjer, men mange av dem er ikke lenger tilgjengelige, sier Christian.

Jeg er her sammen med grotteutforsker Ronny Arnesen. Vi har de siste tyve årene krabbet og vandret i mang en gruve og grotte fra sør til nord i Kongeriket Norge. Men aldri har vi opplevd en gruve som dette: Her finnes ikke tegn til søppel fra nyere tid. Ikke så mye som et papir eller en sigarettneip, hvilket indikerer at få har vært her siden gruva stengte for mer enn 60 år siden.

– Knapt noen vet om dette stedet. Selv de som bor på øya vet trolig ikke hvor inngangen er, sier Christian og leder an videre inn i mørket.

Den smale gruvegangen blir stadig bredere. Og høyere. Mye høyere. Plutselig ruver taket 70–80 meter over oss. Med kraftige lyfter lyser vi opp en enorm hall. En underjordisk katedral. En Dovregubbens hall. Menneskeskapt, men den kunne vært hugget ut av troll. For her inne får selv de største plass.

Lokomotiv fra 1925

På veggen til venstre for oss, finner vi ytterlige spor fra den gangen det var gruve drift på Skaftå.

– Her var det en gang 364 trappe-trinn opp til dagbruddet, forteller Christian og peker på en smal lysstripe langt der opp i gruvetaket: Det er dagslyset som skinner inn gjennom en av inngangene arbeiderne brukte.

De rustne skinnene viser vei videre innover. En vannlås dukker opp. Vi lyser ned. Klart vann viser at det også under oss befinner seg en verden der det en gang har jobbet folk. Og det er ikke småtterier som nå ligger utilgjengelig.

– 4035 meter med tunneler, eller orter, ligger under havover-

flaten. Over havnivå finnes hele 4740 meter med gruve ganger. Men store deler av de lavere nivåene ligger under vann, sier Christian og vandrer videre. Bare noen meter senere, dukker restene av gammel maskin opp. Et lite lokomotiv.

– Det er trekkvognen, forteller Christian.

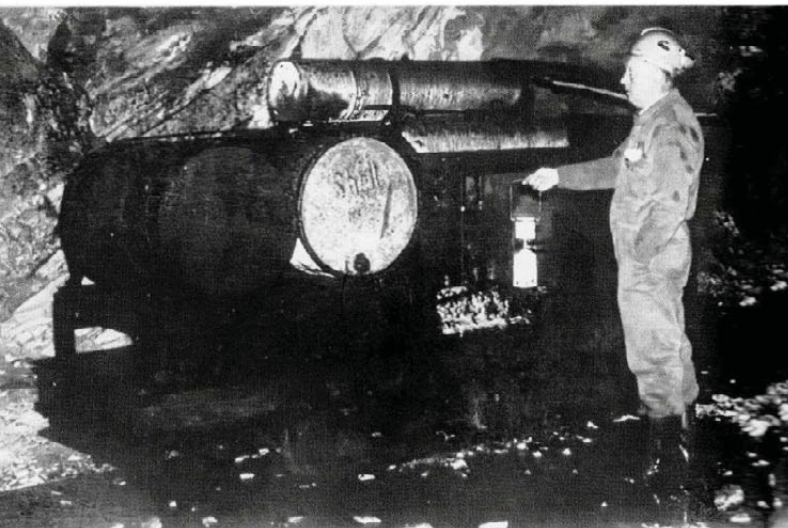
FORTIDSMINNE: I 1925 ble dette lokomotivet innkjøpt for å frakte kalkstein ut av gruva. Nå er det bare rustne rester igjen.

I 1925 ble det kjøpt inn et bensindrevet lokomotiv med 15 hestetrekter til å dra vogner fylt av kalkstein ut av gruva. Vraket av lokomotivet ligger igjen som et vitnesbyrd om fortiden. Fra den gang det arbeidet rundt 70 menn her inne. En av dem vet Christian godt hvem var.

– Min bestefar, Arthur Borge, jobbet her inne i fjellet da han var ung. Trolig fra 1948 til 1952, da han som 22-åring tok over den samme gården jeg driver i dag, forteller han.

Dessverre var det ikke så mye

« 4035 meter med tunneler, eller orter, ligger under havoverflata. »

LOKOMOTIVET I 1987: Bildet som forfatteren Vatile tok av det gamle lokomotivet i 1987, viser at det den gang sto på egne hjul.

BESTEFAREN: Bestefaren til Christian arbeidet inne i fjellet i fire år, fra 1948 til 1952. Her er bryllupsbildet av Arthur.

OLDEFAREN: Johan Borge, oldefaren til Christian, nummer to fra venstre, jobbet mange år i bruddet.

bestefaren fortalte om tiden i gruen, men noe vet Christian. Også oldefaren, Johan Borge (1886 – 1972), faren til Arthur, jobbet i gruen.

– Det gjorde han i flere tiår. Han var faktisk bas i dagbruddet på toppen av fjellet.

Brannen i Bergen

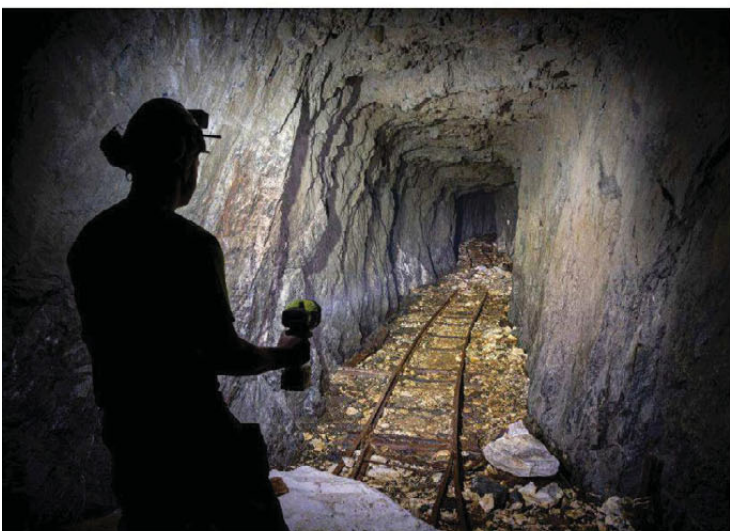
Historien om Skaftun Kalkstensbrudd er på mange måter en klassisk fortelling om norsk arbeidsliv fra midten av 1800-tallet. Om livet i Norge for mange år siden. I dag er denne typen arbeid, som ofte foregikk dypt inne i fjellet, ikke særlig vanlig i den vestlige verden. Folkene som jobbet gruvene var med på å bygge landet ➤

KARBIDINDUSTRI

Kalsiumkarbid (CaC_2) har flere viktige bruksområder, både historisk og i moderne industri. Karbidlamper ble tidligere brukt i gruver og grotter, spesielt før elektrisk lys ble vanlig. I disse lampene dannes acetylen ved at vann drypper på kalsiumkarbid. Flammen fra acetylen brenner sterkt og hvitt, og ga gruvearbeiderne lys under jorda. Kalksteinen fra Skaftun ble fraktet til fremstilling av karbid i Odda, for så å komme tilbake til Skaftun igjen, hvor den ble brukt til å gi gruvearbeiderne lys.

DAGES «GRUVEARBEIDERE»: Christian, Ronny og undertegnede utenfor inngangen til gruva slik det ser ut i dag.

GRUVEGANGER: Christian lyser innover en sidetunnel. Togskeinnene bukker seg inn i mørket.

lenge før det sorte gullet ble funnet i Nordsjøen. Beinhardt fysisk arbeid, lav lønn, lange arbeidsdager og null ferie, det var virkeligheten den gang.

En brann skulle bli starten til gruvevirksomheten på Skaftå: Natt til 30. mai 1855, opplevde Bergen en av de mest ødeleggende brannene i byens historie. Rundt 300 bygninger ble ødelagt, og over 2000 mennesker ble husløse.

Den tyskfødte forretningsmannen Paul Gottlieb Rieber, var på den tiden en viktig person i Bergen. Han var selv blitt påført store tap etter brannen. I diskusjonene som fulgte om bedre brannvern, ble Rieber en pådriver for å benytte mindre brannfarlige materialer til å gjenreise byen. Som kalkstein.

– Kalk brukes i produksjon av

mørtel, og som en bestanddel i sement samt til pussing av mur og fasader, spesielt i eldre bygnin-
ger, forteller Christian.

Dette er et felt han kan mye om. Av yrke er han anleggsmaskinfører og natursteinsmurer.

Kraftig vekst

Det fantes kalkbrudd ved Huglo og Mosterøy i Sunnhordland, men større ting var i gjære. P.G. Rieber fikk i 1860-årene skjøte på tre gårdsbruk på Skaftå. I 1868 brakte han kalkprøver fra Skaftå til eksperter i København. Prøvene viste seg å være av høy kvalitet. Samtidig ble det sannsynliggjort at det kunne dreie seg om landets største forekomst av kalkstein.

Steinbruddet på Skaftå startet opp i 1869, og leverte stein til P. G. Riebers anlegg ved Lille Lun-

gegårdsvann i Bergen, ifølge en kommunal temarapport om kulturmiljøer etter bergverksdrift i Vestland, utgitt av Vestland fylkeskommune. Ved Lille Lungegårdsvann fantes både steinhuggeri og kalkovn slik at man kunne hugge ut marmor og brenne kalk av avfallet.

– Mellom 1890 og 1906 ble det årlig skipet ut omtrent 3000 tonn kalkstein fra Skaftå til kalkbrenneriet i Bergen, skriver Håkon Baugstø, disponent for gravedriften, i en rapport til fylkesmannen i 1938.

Paul Gottlieb Rieber døde i 1898, men driften fortsatte under sønnen Fritz Carl Rieber, som allerede i 1884 hadde tatt over farens firma, P.G. Rieber & Søn.

I 1908 ble driften på Skaftå lagt om til å forsyne den nye elektrokjemiske industrien i Odda.

Der hadde The Sun Gas Company, senere The Alby United Carbide Factories Ltd., anlagt det som da var verdens største karbidfabrikk. Kalkstein er det viktigste råmaterialet til produksjon av kalsiumkarbid, og ble fra oppstart i 1908 brent til kalk i fem digre kalkovner av Fanehjelmss konstruksjon for indirekte fyring, ifølge Kraftmuseet. Det gikk med rundt to tonn kalkstein til å fremstille et tonn karbid.

Dermed var en ny og innbringende epoke i gang for det store kalkbruddet. På det meste ble det tatt ut 70 000 til 80 000 tonn kalkstein i året. En enorm økning, sammenlignet med bare noen år tidligere. I 1910 fikk gruva eget aggregat som ga strøm til gruvegangene og luft til kompressor-
rene.

VANNLÅS: Flesteparten av gruvegangene er i dag utilgjengelige. Mange av de flere kilometer lange tunnelene, er fylt med vann.

SKIPSFRAKT

Skaftun kalksteinsbrudd er også kjent under navnet Skaftå. Det var i Vestlands-sammenheng en mellomstor virksomhet, men med stor grad av kontinuitet i driften sammenlignet med andre gruver av samme størrelse. Kraftmuseet anslår at bruddet antagelig leverte omkring fire millioner tonn kalkstein til Odda Smelteverk. Steinen ble transportert fra Osterøy til Odda med steinlekteren MS «Sørfjorden», som gikk i skytteltrafikk med cirka 600 tonn stein per tur. Den gjorde normalt to turer i uken og brukte cirka 20 timer én vei. Da andre verdenskrig startet ble det en liten stopp i arbeidet, men deretter gikk det som vanlig. Arbeiderne ved Skaftun ble aldri beskyldt for å være tyskervennlige, selv om arbeidet fortsatte under okkupasjonen. Den siste kalksteinslasten fra Skaftå kom til Odda i mai 1961.

Kilde: Kraftmuseet, Bergverk i Vestland: Temarapport om kulturmiljøer etter bergverksdrift i Vestland

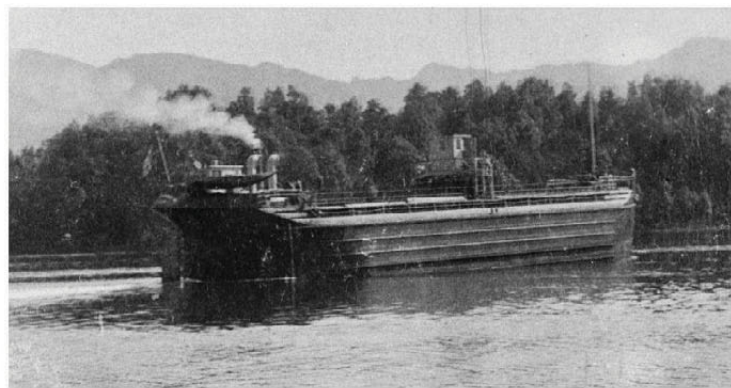
En arbeiders hverdag

Historien er fascinerende, men tanken på hvordan det var å jobbe dypt inne i fjellet fascinerer enda mer. Frykt for mørket og trange rom var utenkelig. Mon tro hva de tenkte om rasfare?

I dag er det stort fokus på HMS (helse, miljø og sikkerhet) ved de aller fleste arbeidsplassene i Norge. Alle virksomheter er lovpålagt å følge kravene til HMS. På midten av 1800-tallet fantes ikke

noe slikt. Likevel er det få rapporter om alvorlige ulykker knyttet til gruve driften på Skaftå.

Den eneste arbeidsulykken jeg kan finne nedskrevet, er om en Johannes Bruvik som var nær ved å knuse føttene sine i en ulykke. Men det er alt. I den grundige og svært informative boken «Gruvedrift på Osterøy» fra 1988, skrevet av den nå avdøde lokalhistorikeren Leif Vatle, beskrives driften av kalk-

HARALD HOGNERUD/KRAFTMUSEET

I SKYTTELTRAFIKK: Steinlekteren M/S «Sørfjorden» tilhørte Odda Smelteverk AS og førte kalkstein mellom Osterøy og Odda.

« Ikke alle tålte den den spesielle lukten av sprengt dynamitt.

steinsbruddet i detalj. Forfatteren gjengir også intervjuer med tidligere arbeidere. De forteller om ti timer lange skift, mye støv og skitt. Om «røykplager». Særlig etter sprengning med dynamitt.

– Ikke alle tålte den den spesielle lukten av sprengt dynamitt.

Noen ble direkte syke av den, forteller en arbeider.

Arbeidet i gruve var ingen dans på roser, men mennene som jobbet der forteller at de var glade for å ha en jobb å gå til. Alternativet var gårdsdrift. Det var heller ikke lettjente penger. En gruve- ▶

arbeider forteller at så godt som alle mannfolkene på Osterøy derfor søkte arbeid i kalkbruddet. Det var vanskelig å finne jobb andre steder på den tiden og reiseveien kunne bli svært lang. Flesteparten av de som jobbet i gruvene, drev også jordbruk. Fritid fantes knapt. Slik var det.

Men Vatle beskriver i boken også en gjeng arbeidere som var svært sammensveiset. Humor, samhold og vennskap. Jeg tviler

ikke. Slik har jeg sett en rekke steder i verden, hvor fysisk slit fortsatt pågår. Det harde arbeidet sveiser på en måte gutta sammen til en gjeng kamerater, ofte for evig og alltid.

Raset i 1928

Christian, Ronny og jeg vandrer litt videre inn den store hallen. Små sideganger dukker opp her og der. Men så, etter omtrent 600 meter, ser Christian og Ronny

opp i taket: Rasfare. Christian ser at det har rast mer siden han var her for bare noen uker siden. Ronny nikker megetsigende: – Vi går ikke lenger enn hit.

Gruvedrift er forbundet med rasfare. Skaftå var intet unntak. Og kalksteinsbruddet har opplevd minst et massivt ras. Kun tilfældigheter gjorde at ingen ble drept eller skadet. I 1928, nøyaktig dato vites ikke, gikk et voldsomt ras inne i bruddet. Rundt 9000 tonn steinmasser raste ut og begravde en god del utstyr inne i gruen. At ingen jobbet den dagen, skyldes at raset gikk på en såkalt «bededag». På en slik dag skulle man selvsagt avstå fra arbeid, og isteden møte til gudstjeneste og bønn. Den dagen red-

MAGISK: Det gamle verkstedet ligger rett utenfor inngangen til gruen, som frosset i tid.

det religion mange menneskeliv på Osterøy.

Alt har sin tid. Også kalksteinsbruddet på Osterøy. I 1924 hadde Odda Smelteverk overtatt driften av Skaftun kalksteinsbrudd, men på ut over 50-tallet begynte kalkforekomstene å minke kraftig. Ledelsen mente drift ikke lenger var regningssvarende og nye kalkovner ved smelteverket i Odda hadde andre krav til steinen. Bruddet ble nedlagt i juli 1961 og en arbeidsstokk på 50 mistet arbeidet. På den tiden bodde det cirka 400 mennesker på Bruvikstranda, ifølge Hardanger Folkeblad, og annenhver hus-

« Vi går ikke lenger enn hit.

SPORT: Rester av en vogn som ble brukt til å frakte stein ut av gruven.

Noe som åpner for en liten undring. Mer enn 60 år etter at bruddet ble stengt, fremstår verkstedet som frosset i tid. Hvorfor har ingen gjort noe med dette? Er ikke dette verdt å verne?

Å sikre fjellet og gruvene kunne trolig gitt øya en turistattraksjon og severdighet i verdensklasse. Men slikt er ikke uten utfordringer eller store utgifter. I boken til Vatle finnes et bilde av lokomotivet tatt i 1987. Da sto det fortsatt på egne hjul. Nå har det kollapset av sin egen vekt. Mye er spist opp av rust. Hadde dette blitt tatt hånd om den gang, kunne det vært et godt bevart industriminne. Og det kunne skjedd, for Vatle påpeker akkurat det samme i boken sin fra 1988. Verkstedet oppleves også som et unikt industriminne, som gir et fascinerende innblikk i tidligere tiders industri. Det kunne vært sikret for ettertiden. Det kommer neppe til å skje. Mest sannsynlig vil alt dette forsvinne med tiden, tæret ned av tidens tann. Både skinner, gruveganger og maskiner, og med det også mange av historiene fra den gang et stykke arbeid i Norge var ensbetydende med svette i panna og trøler i hendene. □

stand mistet sitt eksistensgrunnlag. Nedleggelsen av bruddet fikk store konsekvenser for lokalsamfunnet.

Verkstedet

Det er ikke bare inne i fjellet det finnes tydelige spor etter gruvevirksomheten. Også på utsiden er det rester etter driften. Her står et gammelt verksted, som ble brukt til vedlikehold og reparasjon av maskiner og utstyr som ble benyttet i bruddet. Etter at driften i kalksteinsbruddet opphørte, ble verkstedet stående igjen som et vitnesbyrd om gruve-driften som en gang preget området. Å besøke dette stedet i dag gir et unikt innblikk i den industrielle arven på Osterøy.

FERIE DEN GANG

I dag er lovpålagt ferie en del av arbeidslivet i Norge. Slik har det ikke alltid vært.

Arbeidere i Norge begynte å få lovfestet rett til ferie i 1936, da ferieloven ble vedtatt. Denne loven ga rett til en ukes ferie med lønn for arbeidstagere. Før dette var det ingen generell rett til ferie, og det var opp til arbeidsgivere om de ville gi fri eller ikke. Mange gruvearbeidere ved Skaftun jobbet derfor året rundt uten større avbrekk.

Ferieloven har blitt revidert flere ganger siden 1936:

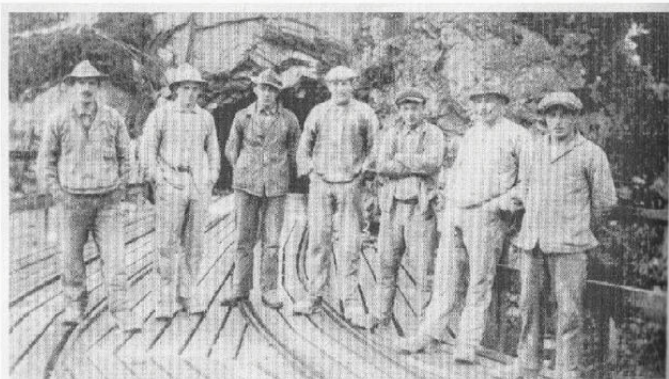
1947: Økning til to uker ferie.

1965: Økning til tre uker ferie.

1981: Økning til fire uker ferie.

2001: Den femte ferieuken ble innført for mange gjennom tariffavtaler.

Selv om arbeidere i Norge kunne begynne å ta ferie med lønn fra 1936, tok det mange tiår før vi fikk det nivået av ferie vi kjenner i dag.

GRUVEARBEIDERE: Bildet er tatt rundt 1920, og viser et av arbeidslagene utenfor inngangen til gruvesystemet.

PRIVAT

For deg med vett
under issen

1. Hva heter rekognose-
ringsflyet som var i bruk fra
1966 til 1998, og som satte
verdensrekord i 1976 på 3540
km/t?

2. Henri Charrière skrev
verdenssuksessen «Papillon»,
filmatisert i 1973 med Steve
McQueen og Dustin Hoffman,
om fangesamfunnet på dette
fjerntliggende stedet. Hva
heter øya hvor handlingen
utspiller seg?

3. Hva heter den 19-årige
indiske verdensmesteren i
sjakk?

4. Denne amerikanske
skuespilleren (bildet) ble nylig
verdenskjent da hun offentlig-
gjorde at hun skulle selge et
begrenset opplag av en bade-
såpe som inneholdt litt av
hennes eget badevann – hva
heter hun?

5. Utenfor hvilken by sto
verdenshistoriens største
kavalerislag, med 18 000 mann
til hest, som ble begynnelsen
på slutten for det angripende
ottomanske riket?

6. Hva heter avisen med hovedkontor i Lillehammer
og som i hovedsak dekker Gudbrandsdalen?

7. Hvilke farger har Georgias flagg, og hvorfor er det
spesielt?

8. Hvilken italiensk vulkan hadde nylig et utbrudd som
sjokkerte turister og fastboende?

9. Hva heter den norske
folkerettseksperten som blir
forsøkt desavuert og fjernet
som medlem av Oljefondets
etikkråd av pro-Palestina-
aktivister?

10. Hva er ingrediensene
i Kvæfjordkake – også omtalt
som «verdens beste»?

11. I 2007 bestemte For-
svaret å fase ut den velkjente
AG3-en med et nytt og lettere
håndvåpen. Hva er kortbeteg-
nelsen på det?

12. Hvilket tidligere
britisk bilmerke måtte sparke
reklamebyrået etter at de pro-
duserte en woke reklamefilm
med såkalt «inkluderende»
innhold (og hvor ikke en
eneste bil var med)?

Svar: 1: SR-71 (Lockheed SR-71 Blackbird) **2:** Djeveløya **3:** D. Gukesh (Dommaraju Gukesh) **4:** Sydney Sweeney
5: Wien, der ottomanene ble tvunget til retrett 12. september 1683 **6:** GD (Gudbrandsdølen Dagningen)
7: Det har fem røde kors på hvit bakgrunn: Et stort, og fire mindre malteserkors på de fire hvite feltene. **8:** Etna
9: Cecilie Hellestveit **10:** Kakebunn, marengs, vaniljekrem og mandler **11:** HK416 (Heckler & Koch) **12:** Jaguar

DRØY- TYGGER	FISKENE	BELEGG		VRIKKET		ANTIKK		501		KAR- TAGER
↳		ÅLEFISK SELA						DATA- UTTRYKK ÅPEN		
→									ANSPORE	
TRE				INSTRU- MENTET						
GULPE						BLIV- ENDE LESEBOK				
BLUSS		ROMERSK STATS- MANN		TIL- LATER				UTROP BØSS		
ADV	TYSK BY	↓	BÅE	↘	KONSERN	AKSJE- HANDLER	↓	TOMME		
↳			TÅLT					TRIST ATOM		
NYNORSK PRON.			UAN- FEKTET SKIKK					TV- STASJON ROVFISK		LAND I AFRIKA ORD- KLASSE
TEATER				TA EN DUKKERT				MUNTRE		
VINNER BØNET					ADJ. ANLEGG			SAMMEN- SLUT- NING HATT		
↳				BLAN- DING FOR ÅRET				KRON- IDIOT	VEKST TOPP	
KONGE	FERSKT	↓	FJERN KEISER					KJØRE- TØY BRØD		
↳					SENDE- MANN MYNT- ENHET					FORRÅDE FISK
BEHAND- LING				Å				MUSIKK- GENRE ELENDIG		HULL I ISEN PIONER- ARBEID
FYR				SKÅTE				SLEN- DRIAN RIVES		
ANDEL					KAN ÅKER VÆRE				GI DEL	BAND BROR- DATTEREN
↳										
KAN HENDE				ELEKT- RODE	SPRÅK	ELVI NEDERL.	↳			
FREM- DELES	INNSJØ MULE					FORSYNE SEG DAN- DERER		FEST BY		
↳										SLANGE ORG.
			TRAU			DRIFTS- BYGNING HÅRETE			BÅTEN	FLEIPET NØYE
UTROP		↳						FOR- ENING AN- FØRERE		
↳			VÆSKE							
			HØFLIG TILTALE TRETTHET			KJØKKEN- UTSTYR REIVET			BLINK- SKUDD TAKLA	ORMEN
DATA	IMID- LERTID MÅPET						PASS		KROA	
↳				PÅVIRKE «UTE» I ÅGDER						KLINKE GLASS MUNNIN- GENE
NETTOPP		GRØS- SING EN AUDI					EU FØR STAT		SPORTS- GREN	SPIST ØRE
↳					KORT				ORAK- LENE	
TALL					VASS- DRAG					DIREK- TORAT

2	4						9	
	1							8
					3		7	
	2	6						1
7						5		
5				2				6
			7		2		5	
	9				8	3		
1			4					

1		3	9					4
					5			
9			7					2
	6	4	1	7				8
					6	2		9
	5					7		
6		2		4		8		
			2				9	
					1			3

2				4		7		9
								5
			9	5		4		
		1	3					2
5	9						7	4
8					6	1		
		7		2	8			
1								
9		5		3				7

	3	9				8		
	5	4			9	6		7
6								
		2	6	7				3
	1			9			8	
5				2	8	7		
								8
2		3	8			4	1	
		1				3	7	

					5			
		3						6
			1	2	6	4		
7	3		9				1	
						8	5	
1				5				3
4					1			
6			8		7	3		
		9			4			8

			3			1	8	
		1	6	8	9			3
7		9				6	3	
			2		1			
	1	6				5		4
3			9	1	6	2		
	8	7			4			

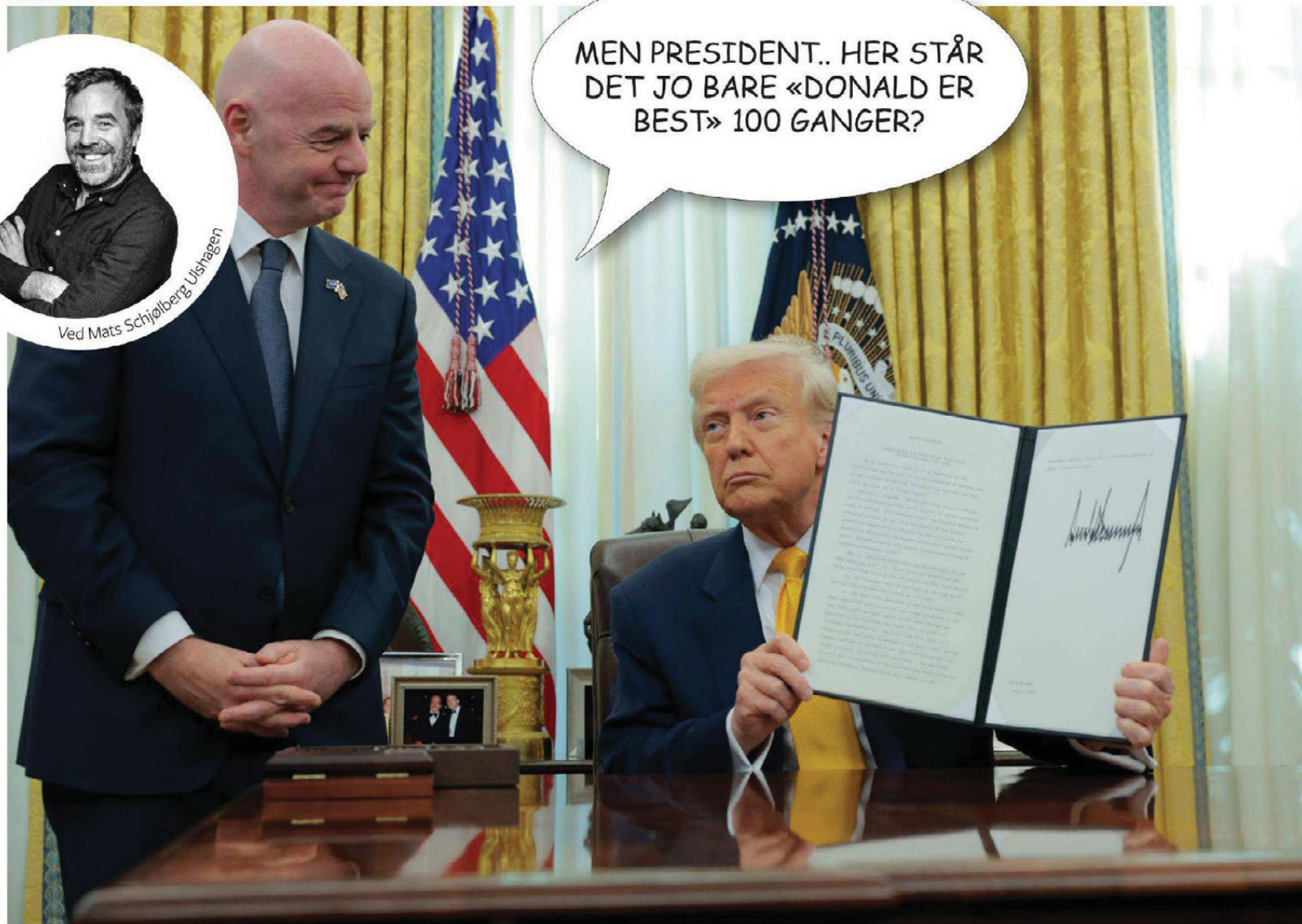
1	6	2	8	3	7	9	4	5
9	8	7	5	2	4	3	1	6
3	4	5	9	1	6	2	7	8
8	1	6	7	9	3	5	2	4
4	5	3	2	6	1	8	9	7
7	2	9	4	5	8	6	3	1
2	7	1	6	8	9	4	5	3
6	9	4	3	7	5	1	8	2
5	3	8	1	4	2	7	6	9

8	7	1	4	6	5	9	3
4	2	3	7	9	8	5	6
9	6	5	3	2	8	7	4
3	4	9	2	5	6	8	1
7	5	8	3	6	2	4	9
2	1	6	4	9	5	3	7
5	3	4	6	2	7	9	8
6	8	2	7	4	3	1	5
1	9	7	5	8	4	6	2

8	6	1	9	5	4	3	7	2
2	9	3	8	6	7	4	1	5
4	7	5	1	3	2	9	6	8
5	4	6	3	2	8	7	9	1
3	1	7	4	9	5	2	8	6
9	8	2	6	7	1	5	4	3
6	2	8	7	4	3	1	5	9
1	5	4	2	8	9	6	3	7
7	3	9	5	1	6	8	2	4

				J	I	O	
	NYS	RÄK	OASE	B			
	MOT	FLLIS	B				
	TUA	FEM	IBO				
		KNERØR	A				
	KVASAR	TIF	A				
		ULAG	DENIM				
KS	I	DRAGREIM	FIKENER				
UKA	OLEIN	ERATO	GNI				
NK	ISLAM	STOL	MOENE				
	NESE	ERTENE	LEMUREN				
HD	PORE	ARK	LEDES				
	ASTER	ABB	BYEN	NK			
KLIRR	BALUBA	VHS	EV				
SKE	HEALE	LOT	FTFER				
ØKF	ESSE	OPPORTUN	R				
TRENERT	DD	PGA	KAV				
	ORDE	KAIRO	NOTKAL				
TEM	LÖSNING	E					
LX	URFOLK	LEE	KLEBE				
MAMMA	OLEA	NAGLEREN					
ILT	STUPA	RETRIEVER					
	DETTE	ER	EKRE	V			
USTØ	EGN	G	DUNK	OIF			
A	DYRA	DALENE	KADDE				
SKODA	NAVLENE	HØGDEN					
SNEK	GUDEN	MTV	EST				

W

NYTT FRA NETT

➤ DET ER VIKTIG Å KJENNE
SINE BEGRENSNINGER.

Vaskedag

Når MDG drister seg til en sjelden badedag, selv om vi aller helst burde spare på vannet.

HUNNDJEVELENS SKJULESTED

POLITIMUSEET

Avisene kalte henne «hunndjebel» og «menneskedyr». Selv visste Dagmar Overby hverken hvor mange barn hun hadde drept eller hvorfor. Hennes eneste forklaring var: «Det var jo ingen som ville ha de barna.» ►

TRUE CRIME

ÅSTEDET: Da politiet raidet huset i Enghavevej 21, fant de barnelik på loftet og en forkullet hodeskalle i kakkellovnen.

Gjennom stemmesurret kunne man høre ord som «hunndjevel» og «menneskedyr» da Dagmar Overby ble ført inn i Østre Landsrett i København.

Dagmar var i 30-årene. Et litt grovt ansikt. Slitent kanskje, men langt fra stygg. Leppene var fylldige, øynene grå og håret tett og mørkt. Hun hadde på seg en hvit silkebluse med blå sløyfe over brystet.

30 år var gått siden forrige dødsdom i Danmark.

Nå håpet publikum på en ny.

Mange av tilhørerne var sørgende mødre. Dagmar Overby var mistenkt for drapet på minst 16 småbarn. Ryktene lovte grusomme avsløringer under rettssaken. Ingen ble skuffet under de tre dagene som fulgte.

Innbringende veldedighet

En vårdag i 1916 hadde Dagmar Overby tilfeldigvis lest en avisannonse: 26 år gamle Rasmine Kristine Jensen søkte etter en fostermor til sitt nyfødte barn. Barnet var født utenfor ekteskap og trengte et godt hjem.

Dagmar hadde lest om et par som fikk 500 kroner for å adoptere et barn. Det var mer enn en årslønn. Dagmar svarte på annonsen.

16. april sto Rasmine på dørterskelen med en koffert full av klær og bleier. På armen holdt hun guttungen Harry. Hun hadde også 12 kroner til Dagmar. Det var første månedlige avdrag. Bidraget var adskillig mindre enn Dagmar hadde håpet på.

Så snart Rasmine hadde gått, gikk Dagmar ned trappen. Der la hun gutten i barnevognen og trillet av gårde mot Assistentkirkegården på Nørrebro.

Da trilleturen ble tema i rettsaken, spisset publikum og presse ører og blyanter.

Drapet på kirkegården

Publikum og rettsreferenter viste at rettssaken nærmet seg sitt første klimaks.

Dommer Winther spurte:

– Hvorfor gikk De inn på Assistentkirkegården og satte Dem på en benk?

POLITIMUSEET

– Ja, hvorfor setter man seg på en benk? Det kan jeg ikke svare Dem på. Men jeg gikk ofte til kirkegården med mitt eget barn, den gang jeg bodde i Jægerborgsgade.

– Hva gjorde de så med barnet? Ekstrabladets journalist skrev

at Dagmar så ned og kjempet med gråten. Dommer Winther ga seg ikke:

– Vil De ikke svare?

– Det er så pinlig ...

– Det forstår vi, men det er til

Deres fordel dersom De svarer.

– Jeg la et snøre om halsen på

SERIEDRAP: Dagmar Overby mente hun gjorde samfunnet en tjeneste: – Det var jo ingen som ville ha de barna. Hverken mødrene eller fedrene. Og samfunnet brydde seg ikke.

barnet, tror jeg. Det var visst et navlebind.

Da barnet var dødt, kastet Dagmar liket i latrinen på kirkegården. Deretter trillet hun den tomme barnevognen hjem. Senere samme dag skrev Dagmar et brev til Rasmine Jensen som hadde gitt fra seg barnet:

«Kjære frøken Jensen. Lillebror har det fint. Han gråter alde-

«Jeg la et snøre om halsen på barnet, tror jeg.»

WIKIPEDIA

ÅSTED: Dagmar Overby begikk sitt første drap på Assistentkirkegården. Liket dumpet hun i utedoen.

les ikke og han er så lett å ha med å gjøre. Med vennlig hilsen Dagmar Overby.»

En seriemorder blir til

To uker senere leste Dagmar Overby en ny annonse i Aftenbladet. 19 år gamle Maren Pouline Hansen trengte en adoptivfamilie til sin nyfødte datter. Betalingen var 400 kroner. Dagmar svarte på denne annonsen også. Hun hentet spedbarnet og pengene i Peder Skrams gate. Dagmar lovet å gi barnet en god fremtid.

Hun kvalte jentungen samme dag.

Sammen med datteren Erena tok Dagmar trikken til Amager. På setet ved siden av lå barneliket inntullet i filler. Ute på Amager kastet Dagmar liket i vannet under en bro. Deretter tok hun trikken hjem. Der fant hun frem avisene, på jakt etter nye annonser fra alenemødre som trengte et fosterhjem.

Ingen vet nøyaktig hvor mange barn Dagmar drepte de neste fire årene. Hun trodde selv det var minst 16. Hun kvalte eller druknet barna. Likene kastet hun i

sjøen, gravde ned eller brente i kakkellovnen.

20 nakne spedbarn

Dagmar kunne aldri forklare hvorfor hun drepte barna. På et direkte spørsmål fra retten, svarte hun:

– Det vet jeg ikke. Jeg forstår det ikke selv, for jeg er så forferdelig glad i barn. Jeg har ofte tenkt over det, men kan ikke forklare årsaken.

Under hele rettssaken benektet Dagmar Overby at hun hadde et økonmisk motiv for drapene:

– Jeg har aldri drept for pengenes skyld. Jeg har aldri vært pengegrisk.

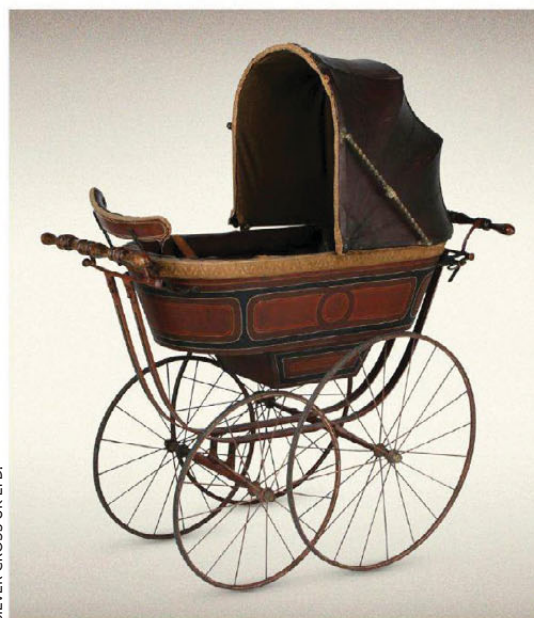
Tvert imot, hun gjorde samfunnet en tjeneste, mente hun:

– Det var jo ingen som ville ha de barna. Hverken mødrene eller fedrene. Og samfunnet brydde seg ikke».

Dagmar påsto at hun aldri hadde hatt til hensikt å drepe barna. Hver gang hun adopterte et nytt barn, var det for å «være god mot dem». Etter hvert drap følte hun en dyp fortvilelse. Under rettssaken kom det frem at Dagmar Overby brukte både eter, nafta og morfin under drapene. Med tiden begynte hun å glemme hvordan barna så ut. Derfor

UKJENT

SILVER CROSS UK LTD.

**RETTS-
OPPGJØRET:** Østre Landsrett omgjorde dødsdommen til livsvarig fengsel, under betingelsen av at Dagmar Overby aldri ble løslatt.

SISTE TUR: For lille Harry Jensen ble den første trilleturen med Dagmar Overby også den siste.

SPOR: Selv i kleskurven på soverommet til Dagmar Overby fant politiet et barnelik.

PRIVAT KREMA-TORIUM:

Dagmar Overby forklarte en forferdet rettssal hvor vanskelig det var å brenne spedbarnsluk i kakkelovnen.

HIPT STRØK: Dagens hipstergate Jægersborggate på Nørrebro var et av stedene Dagmar Overby bodde og jaktet på barn.

skaffet Dagmar Overby seg et kamera, og fotograferte dem.

Et makabert klimaks under rettssaken var da politiet viste frem 20 fotografier av nakne spedbarn.

Moren som angret

Til sist ble Dagmar Overby for utålmodig. I august 1920 svarte

hun på enda en annonse. Hvilken i rekken visste hun ikke. Teksten var velkjent: «Adopsjonsforeldre ønskes til en liten pike på tre uker. Helst et kristent hjem med mye omsorg og nærvær. Bill.mrk. 234.»

30. august sto Karoline Aagensen utenfor døren. Dagmar Overby inviterte henne inn på

kaffe. Karoline syntes hjemmet så trygt og borgerlig ut. Det var bilder på veggene, sofa og kniplingsduk på bordet. «Familieformidleren Overby forklarte at hun beholdt barna et par-tre uker til hun fant et passende fosterhjem. Karoline betalte det avtalte beløpet og gikk mot døren. Før hun gikk ga hun Dagmar et lite smykke. Det var en gave til datteren.

– Hun heter Sarah, fortalte moren. Deretter gikk hun.

Dagen etter angret Karoline. Hun gikk til Dagmar Overby og ville ha datteren tilbake. Dagmar forklarte at det var for sent. Hun hadde allerede gitt lille Sarah til nye fosterforeldre. Navnet deres

husket hun ikke.

Karoline Aagensen ble mis-tenksom og gikk til politiet. Tre politimenn ransaket leiligheten til Dagmar i Enghavevej 21. De gjorde snart funn. 6. september skrev Folkets Avis at «Nettet strammes om fru Overby. Alt barnets tøy funnet i hennes leilighet og en uutviklet barnetann i kakkelovnen.»

Liket i kakkelovnen

Snart fant politiet også brente ben i kakkelovnen. En stund spekulerte pressen i om det kunne være et dødfødt barn. Men 9. september slo Ringsted Folketidende fast: «Barnet er drept. Fru Overby tilstod i går at hun først hadde kvalt barnet og deretter brent liket.»

Nå sto en rekke mødre frem. Alle fortalte samme historie. 10. september 1920 skrev bladet Klokken 5: «Oppdagelsespolitiet får stadig nye anmeldelser fra

« Det var jo ingen som ville ha de barna.

POLITIMUSEET

mødre som har overlatt deres barn til fru Overby, som hun har latt forsvinne på en mystisk måte.» Nå begynte Dagmar å tilstå drapene. Hun viste også politiet hvor hun hadde begravd likene.

I desember 1920 ble Dagmar Overby innlagt til psykiatrisk evaluering. Over nyttår erklærte professor Wimmer at Dagmar Overby ikke var sinnssyk, men kunne stilles for retten. I så fall kunne hun også dømmes til døden.

Dommen

Rettsaken i mars 1921 varte i tre dager. Tre opprivende dager for tilhørerne. Dagmar Overby var også preget av stunden. På retts-sakens siste dag skrev avisen Poli-tiken:

«Bondepikens sunne rødme som hadde forbauset tilhørerne på rettssakens første dag var borte. Nå var hun grå med dype

furur under livløse øyne.

Hendene lå ikke lenger rolige i fanget. Det ene øyeblikk grep hun om lommestørkleet, det neste pillet hun nervøst på forbryter-boksens eiketrekant.»

Forsvareren argumenterte for at Dagmar var «et redskap for et mangelfullt samfunn og for like-gyldige mødre».

Retten lot seg ikke overbevise.

3. mars 1921 ringte klokken i Østre Landsrett. Juryen hadde kommet til en kjennelse. Jury-formannen leste dommen:

«Vi, juryen, finner Dagmar Overby skyldig i overlatt drap på åtte barn og for utsettelse av et spedbarn. Dagmar Johanne Amalie Overby bør straffes med døden.»

Ifølge avisene gråt kvinnene i salen av lettelse. Flere av dem var mødre til de drepte barna. Halv-annen måned senere ble dommen omgjort til livsvarig fengsel. Betingelsen var at Dagmar Overby aldri ble løslatt. □

DØDE SINNSSYK

Årene i fengsel gikk hardt ut over seriemordersken.

Etter åtte år i Vestre Fengsel, ble Dagmar Overby overført til Kommunehospitalet i januar 1929. Langelands Social-Demokrat skrev at Dagmar Overby var «tilsynelatende fullstendig sinnssyk. Hun har de underligste forestillinger og utbryter ofte når hun får sin mat: Det er jo menneskekjøtt jeg spiser.» Avisen Klokken 5 hevdet på sin side at Dagmar Overby påsto at hun ble tvunget til å spise barnetøy. Fire måneder senere var alt over. En knapp notis i bladet Klokken 5 den 7. mai 1929 lød: «I går avgikk Dagmar Overby ved døden i Vestre Fengsels sykeavdeling. Hun var den uhyggeligste forbryter i dansk kriminalhistorie.» Dagmar Overby hadde nettopp fylt 42 år.

MØRK FORTID

Dagmar Overby var blant de beste på skolen. Det var til liten nytte for en jente fra landsbygda.

Dagmar Overby ble født 1887 i landsbyen Assendrup. Som 12-åring ble Dagmar sendt i tjeneste hos en bonde på Fyn. For 10 kroner i måneden melket hun kuer, vasket klær og laget mat.

Dagmar fikk nok av livet på landet. Hun flyttet til Århus, begynte som servitør og forelsket seg i en kelner. Paret fikk et barn som snart døde. Legen som undersøkte gutten, merket seg at barnet var blått rundt munnen. Det kunne tyde på kvelning. Men ingen forfulgte saken videre. Spedbarnsdødeligheten blant arbeiderklassen var for høy til at noen tok seg bryderiet.

Snart ble Dagmar gravid på nytt. Kelneren foreslo å fjerne fostret, men Dagmar nektet. Hun hadde hørt redselshistorier om hva abortleger gjorde med pasientene sine.

I stedet dumpet Dagmar den nyfødte ungen i en høystakk.

Selv tok hun en overdose eter. Både mor og barn overlevde. Nå forlot Dagmar kelneren for godt. Men guttungen på armen dro hun til København der hun startet en godteributikk.

STIG NYGAARD

KORT SONING: Dagmar Overby tilbrakte nesten åtte år i Vestre fængsel. I 1929 ble hun overført til psykiatrisk sykehus der hun døde.

Null effekt

– Nå har jeg vært medlem på treningssenteret helt siden nyttår, men jeg klarer søren meg ikke å se noen resultater ennå!

– Ikke?

– Nei, så nå har jeg tenkt å gå ned dit i morgen for å se hva de holder på med!

Bråkmaker

– I går ble jeg vekket av en voldsom dundring på døren til naboeliligheten.

– Hvem var det, da?

– Det var naboen, som helt søpledrigings sto og dundret og sparket på sin egen dør.

«Hei, du er ikke hjemme!» sa jeg. Og da gikk han!

Tidlig på

Mannen satt og bivånet sin kone, som skjenket seg et glass hvitvin tidlig en lørdags morgen.

– Tror du virkelig det er så lurt å begynne å drikke allerede før lunsj? spurte han.

– Bestemora mi levde til hun var godt over 90, svarte kona.

– Jaså, begynte hun å drikke før lunsj?

– Nei, men hun passet sine egne saker!

Bitende svar

Mannen: – Du er veldig mye på mobilen om dagen, du er vel ikke utro mot meg?

Kona: – Naturligvis ikke! Tror du jeg hadde vært gift med deg om jeg hadde andre muligheter?!

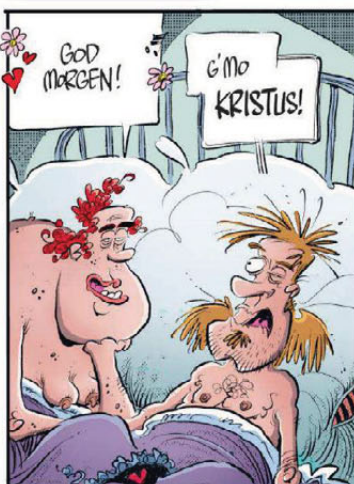
OPPGULP

PANOLIS

PANOLIS

Kaffe med filter

Skryt for døde ører

– I begravelser sies det alltid så mye fint om avdøde. Men det er jo mest for de sørgende, den som er død, får jo ikke med seg noe som helst.

– Nei, det er virkelig synd at de alltid går glipp av å høre det bare med noen få dager!

Taktløs

– Hvorfor har du den blåveisen? Var ikke du på date i går?

– Jo, men dama var litt godt i stand, så jeg spurte hva hun veide. Da svarte hun: «Det sier jeg ikke bort». Og så svarte jeg: «Kom igjen, da, bare de to første sifrene!»

Utilfredsstillende

– Sexlivet vårt er ikke all verden, så derfor spurte jeg kona om hun ser på sex som en slags form for husarbeid.

– Hva svarte hun til det?

– Hun sa nei, vanligvis føler hun seg tilfreds når hun har utført husarbeid ...

Med liten skrift

De to kompisene satt og snakket om hvordan det var å bli eldre.

– De fleste, sa den ene, – er i den alderen der de bruker mobilen for å dokumentere fine øyeblikk i livet sitt.

– Men det gjelder ikke deg? spurte den andre.

– Nei, jeg er i den alderen der jeg bruker mobilen til å ta bilder av menyer og etiketter jeg ikke kan lese, for så å forstørre skriften så det blir mulig å fatte hva som står der!

Husguden

– Kjæresten min behandler meg om om jeg var gud fader selv.

– Er ikke det en god ting?

– Tja, døm selv: Hun ignorerer meg totalt og tar bare kontakt når det er noe hun trenger!

FLISESPIKKER

© Øyvind Sagåsen

Sur vind

Lars og Einar var ute og fisket da det brått trakk opp til et forferdelig uvær.

Det gikk ikke bedre enn at båten vellet, men heldigvis klarte de å kravle seg opp på båtshvelvet, der de ble sittende kliss våte og fryse.

– Jeg skulle gitt ganske mye for å ligge hjemme i senga bak ryggen til kjerringa nå, sa Lars.

– Nå ja, sa Einar, – min erfaring er at det ofte blåser ganske surt der òg ...

Definisjons-spørsmål

Kona fikk øye på mistenkelig aktivitet bak dusjforhenget.

– Du står da vel ikke der og onanerer?! utbrøt hun.

– Hør en ting, sa mannen inni dusjen, – han der nede tilhører meg, og jeg vasker ham så raskt jeg vil!

Alltid en baktanke

– Har du hørt at Qatar ga Trump et fly verdt 400 millioner dollar?

– Jepp, og de folka som tror Qatar ikke venter seg noe til gjengjeld, er nok de samme som tror at når de kjøper en drink for 200 spenn til ei dame, så skylder hun dem sex.

Godt bevart hemmelighet

To unge karer diskuterte sine første, famlende erfaringer med det motsatte kjønn.

– Klitoris er jo sentral når det gjelder å få damer tent, sa den ene.

– Klitoris, ja, sa den andre, – det er absolutt noe viktig der som jeg ikke helt klarer å sette fingeren på ...

RuleTid

av Børge Lund © B. Lund/distr./strandcomics.no

Som far, så sønn

Mora visste at tenårings sønnen hadde kjæresten på besøk, og nå banket hun prøvende på den låste soveromsdøra.

- Hva holder dere på med der inne? spurte hun.
- Ingen ting, lød det litt nervøse svaret fra sønnen.
- Nei og nei, sukket mora, – du blir dessverre mer og mer lik din far ...

Fransk sjarmør

- Du vet han kjekke fransk-mannen jeg har datet i tre måneder nå?
- Ja, hva med ham?
- Han fridde til meg i går. Men jeg må innrømme at jeg nøler litt med å si ja.
- Hva er det som holder deg tilbake?
- Han spurte om jeg kunne tenke meg å bli hans første kone ...

Dødsgod sex

- Mange tror jo på et liv etter døden, men tror du at det fins sex etter døden?
- Nei, ikke egentlig, jeg tror i så fall det kommer an på begravelles-agenten ...

Ulike meninger

- Han: – Jeg elsker deg!
- Hun: – Og hva med din kone?
- Han: – Nei, hun elsker deg nok ikke.

Kraftig velsignet

- De to katolske korguttene satt og snakket sammen.
- Jeg ble velsignet med en 20 centimeter lang stake, hvisket den ene.
- Wow, sa den andre.
- Ja, men han presten er i fengsel nå ...

BILMIX

Ekstremt sjelden Mustang

Et resultat av forbrukermakt

KLASSIKER

Ford Mustang klarte ikke helt å hamle opp med konkurrentene i sitt segment ut over 60-tallet. En misfornøyd Ford-forhandler, en magasinartikkel og en underskriftskampanje rettet direkte til Henry Ford II, skulle endre på det. ►

ENTUSIASTER: RoseMarie og Thor Gjerde er Ford-entusiaster med et ekstra godt øye til Mustang. Deres 1968 1/2 Mustang 428 Cobra Jet har akkurat blitt registrert etter en omfattende restaurering.

GT-PAKKE: Ønsket man en Mustang Cobra Jet måtte man samtidig velge GT-utstyrs pakke.

Tekst: **Tormod Granath-Magelssen**

Foto: **Vetle Granath Magelssen**

I 1966-67, midt i muskelbilenes æra gjaldt det å overgå hverandre i hestekrefter. Ford-forhandlerne var misfornøyd med salget av Ford Mustang da den ikke hadde motorisering som kunne matche konkurrentene fra GM og Mopar.

Fords største motor tilgjengelig i Mustang var FE 390 big block, en fin motor, men den var ikke en utfordrer til konkurrentenes sterkeste.

Hos bilforhandleren Tasca Ford, en av de største Ford-forhandlerne i USA på den tiden, var innehaveren Bob Tasca Sr. misfornøyd. Riktignok solgte de Mustang i bøtter og spann høsten og vinteren 1966, men så forsvant snøen og Mustangene fikk tørr asfalt under bakhjulene. Da bråstoppet også salget.

Årsaken var ifølge Tasca Sr. at kundene oppdaget at Fords Mustang med 390-motor var håpløst underlegen konkurrenter som Pontiac 400 Firebird, Olds 442, Buick Special GS, Plymouth GTX, 383 Barracuda og Dodge R/T.

Bygde versting-utgave

Tasca Ford, som også var tungt inne i bilsport, hadde en unik kontakt med hva som rørte seg blant bilinteresserte amerikanere på den tiden. Tasca valgte å bygge en versting-Mustang «in house» (på eget verksted) der de bare brukte deler som allerede var hyllevare hos Ford.

Resultatet var en såkalt KR-pakke med blant annet 428 Police Interceptor-motor, utstyrt med topper fra en 427, som leverte suverene ytelser og gjorde unna kvartmila på 13.39 sekunder samt topphastighet på 105.05 mph, rundt 170 km/t. Attpåtil med gatedekk og lukket, men effektivt, eksosanlegg. Dette var andre boller!

Bob Tasca Sr. tok opp ideen med Henry Ford II, og mente de burde satse på en kraftigere utgave av Ford Mustang.

Fikk ledelsens oppmerksomhet

Samtidig dukket Hot Rod Magazine opp hos Tasca Ford på Rhode Island for å finne ut hva de hadde gjort for å «jazze opp» Mustangen. Dette resulterte i en artikkel med tittelen: «Ford's Ultimate Supercars; Yes/No».

Artikkelen var etterfulgt med

en kupong der de ba leserne krysse av for hva de mente om dette, og oppfordret til å sende kupongen direkte til «Mr. Henry Ford II, Dearborn, MI 48121.» Rundt 2000 lesere var enige med Tasca Ford og Hot Rod. Svar ble sendt til Ford, nok til å påkalle ledelsens oppmerksomhet.

Takket være Tasca Fords inn-

KRAFTPAKKE: 428-4V CJ Police Interceptor har topper og innsug fra 427. Ford oppga effekten til 335 hk, mens sannheten var ca. 410 hk. Legg merke til luftfilteret med «ram-air induction» som sørger for luft direkte inn i fireporteren fra Holley. Shakerhood er med andre ord ikke til pynt på denne bilen.

FØRERPLASSEN: Servo-bremser, men ingen servo-styring. 4-trinns Ford Top Loader manuell kasse.

spill og Hot Rods artikkel valgte Ford å utforske mulighetene og fulgte oppfordringen. Midt i 1968 hadde de tatt frem en liten spesialserie i begrenset antall.

I tide til 1968 Winternationals hadde Ford bygget 50 hvite Mustang 428 Cobra Jet i fastback-versjon til å bli kvalifisert til NHRA Super Stock, og Al Joniec vant i en Cobra Jet. Oppskriften virket.

Oppskriften

Hva er så oppskriften? Motoren er en 428 FE Police Interceptor, med topper og innsug fra en 427, utstyrt med større ventiler, ram-air induction og shaker hood. Sistnevnte er et spesialscoop på panseret som fører luft ned i et luftfilter som er utstyrt med et vakuum-aktivert dreiespjeld (butterfly valve) som åpner for luftstrøm direkte inn i en fire-ports 735 Holley-forgasser.

Motoren er utstyrt med grenrør. Man kunne velge mellom firetrinns manuell- eller tretrinns automatgirkasse. Alle hadde kraftigere fjæring og dempere.

KLOKKEKLART: All info foran føreren. Legg merke til turtelleren til høyre, gradert til 8000 o/min uten rødmerking!

Versjonene med manuell girkasse hadde såkalt «staggered shocks» bak, som betyr at støtdemperen på venstre side var innfestet bak drivakselen, mens den høyre var innfestet foran.

Dette for å unngå at bakhjulene skulle begynne å hoppe opp og ned ved kraftig gasspådrag. Dekkene var Goodyear Polyglas F70x14. Standard bakakselutveksling var 3.50:1, men man kunne velge 3.91:1 og 4.30:1.

Totalt produserte Ford 1299 Mustang Cobra Jet i 1968, mens det ble produsert 2870 Shelby

Cobra samme år. Av de 1299 Mustang Cobra Jet var 1044 Fastback. Det gjør Mustang Cobra Jet til en mer sjelden bil enn Shelby Cobra.

På norske skilt

På Gressvik utenfor Fredrikstad bor et par skikkelige Ford-entusiaster. RoseMarie og Thor Gjerde ►

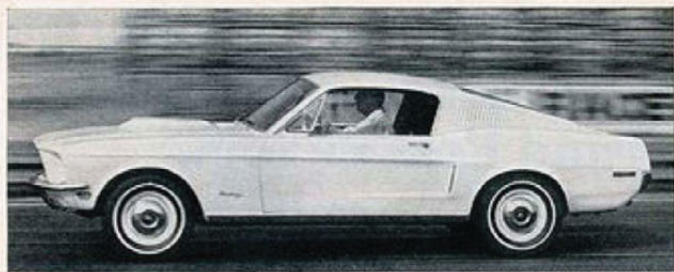
har virkelig et hjerte for Ford. I garasjen finner det seg blant annet en vakker A-Ford roadster fra 1929 som har gått i Norge siden den var ny. Ved siden av den står det en 1968 1/2 Ford Mustang 428 Cobra Jet fastback.

A-Ford med 40 hestekrefter og Mustang Cobra Jet med 410 hestekrefter – snakk om ytterpunkter.

Da vi besøker paret har Mus-

tangen nettopp blitt godkjent og fått norske skilt etter en omfattende restaurering, som startet i USA og ble sluttført på Gressvik.

– Det er veldig moro at Mustangen omsider er ferdig etter alle disse årene. Jeg har hatt til sammen åtte Mustanger, men dette er den ultimate, og hele bilens historie er kjent, sier Thor Gjerde.

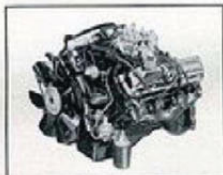

Mustang 2+2 with Cobra Jet 428-cubic-inch V-8 during Hot Rod Magazine performance tests.

"Hot Rod" Sees the Light

"The Cobra Jet will be the utter delight of every Ford lover and the bane of all the rest because, quite frankly, it is the fastest running Pure Stock in the history of man."

HOT ROD MAGAZINE
March, 1968

Ford introduces the 428-cu.in. Cobra Jet V-8

With some 35 years of experience behind them in making strong, relatively lightweight big bore blocks, Ford's performance-minded engineers set out to build the Cobra Jet. They took the bottom end and beefed it up with the 428-cubic-inch Police Interceptor V-8, high pressure oil pump and large diameter con-rod bolts.

On the top end they dipped into the barrel of Ford race-track goodies. Cylinder heads are straight from the trophy-winning 427 Series 1 engine. Compression ratio was pegged at 10.7 to 1 and quiet hydraulic lifters open the oversize valves.

With a bore and stroke of 4.13 by 3.98 inches, the Cobra Jet develops 335 hp at 5400 and produces 440 lbs.-ft. of wall-climbing torque. The carburetor is a special new 2-fl oat, 4-barrel Holley and exhaust headers are of special low-restriction design.

That's it, Cobra Jet 428. What it does for Mustang GT's in the 0-60 mph run will make your eyeballs click! It's on the production line right now. The performance option for all Fairlanes, Torinos, and Mustang GT's. Immediate delivery. All you do is order it... and GO!

See the light—the switch is on to Ford!

RESULTS OF HOT ROD MAGAZINE TESTS	
Vehicle: Mustang Cobra Jet	
Performance	
0-30	3.0 seconds
0-40	3.4 seconds
0-50	5.0 seconds
0-60	5.9 seconds
Standing quarter-mile	13.54 seconds
136.64 mph in 13.54 seconds	

Bilen ble produsert 15. juli i 1968 ved Fords fabrikk i Dearborn, MI. Den ble bestilt med firetrinns manuell girkasse, servobremser med skiver foran, GT-pakke, nitoms bakaksel med Daytona Housing (forsterket med diffbrems) og 3.50:1 i utveksling, sort interiør, AM-radio med åtte-spors kassettspiller, fargede vinduer, og lakkert i fargen Gulfstream Aqua Metallic.

Bilen ble kjøpt ny av Tom Browich hos forhandleren Fette Ford i Paradise, New Jersey. Han solgte den så til en av sine ansatte som het Kenneth (Kenny) Scully i januar 1971. Han brukte Mustangen frem til 1980, da den ble parkert, forteller han videre.

Omfattende arbeid

Kennys søskenbarn Caroline Rolfsen overtok Mustangen i 2005, og mannen hennes, Rune Rolfsen, startet restaureringen og jobbet sporadisk med prosjektet over flere år. Rune er en venn av

Thor Gjerde, og da han bestemte seg for å gå av med pensjon fikk Thor tilbud om å kjøpe Mustangen.

– Det ble handel og i 2019 tok jeg inn bilen til Norge fra USA. Jeg fortsatte der Rune slapp og bilen ble lakkert i originalfargen i 2020. Målet mitt var å få skilt på den i 2022, men det rakk jeg ikke. Nå i mars fikk jeg endelig godkjent og registrert den på skilter, sier Thor stolt.

Det har vært et omfattende arbeid, men resultatet har blitt veldig fint og nå gleder RoseMarie og Thor seg til å ta i bruk den nyrestaurerte Cobra Jet-en. Sjanse for å møte maken er ganske liten. De kjenner bare til en tilsvarende på norske skilt.

Skulle behovet være der for å kjøre åpent i sommer kan de jo bare velge A-Forden i stedet, eller RoseMaries fine 1964 1/2 Mustang cab. Valgets kval, men Ford er uansett i fokus hos familien Gjerde.

IKKE BARE TIL PYNT: Luftinntakene er høyst funksjonelle og sørger for ventilasjon inne i bilen.

UTGANGSPUNKTET: Det har vært mye jobb å restaurere Mustangen, og alt er gjort med korrekte deler. Man tuller ikke med en ekte 428 Cobra Jet.

LOT SEG OVERTALE: Ford lot seg overtale til å bygge Mustang Cobra Jet, den mektigste Mustangen som kunne kjøpes over disk i 1968.

ORIGINAL BAKRUTE: Den originale bakruta har en stripe i glasset som passer med pressingen på koffertlokket og bakkant av taket. Nyproduserte bakruter mangler denne stripen.

PROVE-
KJØRT

NOE Å SLEKTE PÅ: Junior Veloce gjør ikke skam å sine større og barskere søsken med forbrenningsmotor. Det finnes helt klart elbiler med mykere hverdagskomfort enn Alfas første elbil, men de er neppe like morsomme å kjøre. Den ser sporty ut og oppfører seg deretter.

Alfa Romeo Junior Veloce

Gjør ikke skam på senior

Bilen er elektrisk, men en mekanisk innretning gjør at den varter opp med ganske andre egenskaper på svingete vei enn andre elbiler.

Tekst og foto: **Martin Jansen**

Grovt, og kanskje litt stygt sagt, så ser mange av dagens elbiler ut som varianter av samme såpestykke. Det finnes heldigvis hederlige unntak, og nå kommer en til. Kanskje ikke til å undres over at det dreier seg om en modell fra Alfa Romeo – sagar merkets første elbil. Foran oss står en Brera-rød Junior i Veloce-versjon. Såpestykke? Nei.

Det er litt ekstra beundringsverdig at Junior skiller seg ut, for Alfa Romeo har siden 2021 vært del av det store Stellantis-konsernet. Det skjedde da PSA Group og Fiat Chrysler Automobiles (FCA) ble slått sammen i 2021. Stellantis-tilhørigheten innebærer at Alfas første elek-

triske bil er bygget på samme base som flere av de andre elbilene fra merkene som sorterer under samme moderselskap. Det dreier seg om modeller som Peugeot E-2008, Jeep Avenger, Fiat e600, Opel Mokka-e og Citroën ë-C4.

Men Junior ligner ikke påfallende på noen av dem. Slektskapet kan merkes på enkelte detaljer i interiøret samt batteripakken på 54 kWt.

Mekanisk diff

Det er ikke bare utseendet som skiller Junior Veloce fra konsern-slektningene. Alfa Romeo-ingeniørene, ledet av Domenico Bagnasco, har hatt hånd om understellets karakter. Bagnasco er ingen hvem som helst. Han har vært involvert i utviklingen av modeller som Alfa Romeo 8C, 4C, ekstremt heftige Giulia GTAm samt de seneste Quadrifoglio-modellene.

Sammenlignet med standard Junior har Veloce versjonen sportsunderstell som er senket 2,5 centimeter. I tillegg kommer den med 20-tommers felger som standard, stivere dempere med

HURTIGHET: 0–100 km/t går unna på 5,9 sekunder. Med maks hurtigladekapasitet på 100 kW går det noe tregere ved ladestolpen.

hydrauliske endestoppere, spesialtilpassede stabilisatorstag foringer og oppheng, bredere sporvidde og en mekanisk låsbar limited slip-differensial på forakselen som styrer momentfordelingen mellom forhjulene.

Som støpt i racingseater

Resultatet er kjøreegenskaper som virkelig står frem på distinkt vis, særlig når drivlinjen står i Dynamic-modus, som gjør styringen mer sportslig sammenlignet med Normal-modus. Det merkes på trange, svingete veier nord. ▶

HISSIG VARIANT: Alfa Romeo Junior finnes i flere versjoner, men den norske importøren har valgt å fokusere på den sportslige Veloce-utgaven, som koster fra 419 000 kroner. Den klassiske V-grillen er på plass i en hissig utformet front.

for Gardermoen, der vi fikk kjøre bilen noen timer. Opplevelsen av den mekaniske diffen er at den trekker deg gjennom svingene der man tenker at inngangshastigheten var for høy. Vi sitter godt, og som støpt, i racingseter med skinn, Alcantara og luftehull fra italienske Sabelt.

Blant de beste argumentene for Junior Veloce er at du ikke må opp i «gå like i fengsel»-hastigheter for å oppleve hvor gøyalt det kan være å håndtere enn sportslig oppsatt bil på norske landeveier. Junior Veloce klarer brasene i til-latte hastigheter. De 280 hestekreftene og dreiemomentet på 345 Nm føles tilstrekkelig, og vel så det, for en bil som veier 1590 kilo, som er et ganske beskjedent tall med dagens standard for nye biler.

– Hva er definisjonen på kjøreglede, spør produktsjef Atle Værlien retorisk, og svarer selv:

– Lav vekt. Alfa Romeo kunne gitt Junior både større batteri og flere hestekrefter, men har valgt å prioritere vekt, sier produktsjefen.

Firkløver-former

Det sportslige ytre følges opp innvendig selv om en skuffende tam senterkonsoll med blank

plast og hyllevare fra Stellantis gjør sitt ytterste for å trekke ned helhetsinntrykket. Foruten startknapp, girvelger, kjøremodusvelger, elektronisk håndbrekk, har midtkonsollen ladeplate for trådløs lading, USB-C, – og USB-A-kontakter, et lite oppbevaringsrom under skyvbart armelene, og en dyp koppholder

BÅDE OG: Pluss: Ratt i skinn og Alcantara, ventiler med Quadrifoglio-form (firklover) og instrumenter med cannocchiale-design. Minus: Senterkonsollen og berørings-skjermens funksjonalitet.

Tester og nyheter finner du på: www.klikk.no/motor

TEKNISKE DATA:

Motor:	EL
Effekt, kW/hk:	207/280
Dreiemoment, Nm:	345
Egenvekt, kg:	1590
Lengde/bredde/høyde, cm:	417/178/151
Akselavstand, cm:	256
Bakkeklaring, cm:	17,5
Bagasjerom, liter:	400–1265
Hengervekt, kg:	0
Taklast, kg:	50
Standard dekkdimensjon:	225/40R20
Batterikapasitet, kWh, brutto:	54
Rekkevidde, WLTP km:	334
Maks ladehastighet (DC), kWt:	100
Forbruk, WLTP, kWh/mil:	1,5
0–100 km/t, fabrikk, sek:	5,9
Toppfart, km/t:	200
Pris fra, kr:	418 900

VOLUM: Koda Honca-hekken, inspirert av Alfa Romeo Giulia TZ fra 1963, skjuler et bagasjerom på 400 liter, som er større enn konserslektingene Jeep Avenger og Opel Mokka.

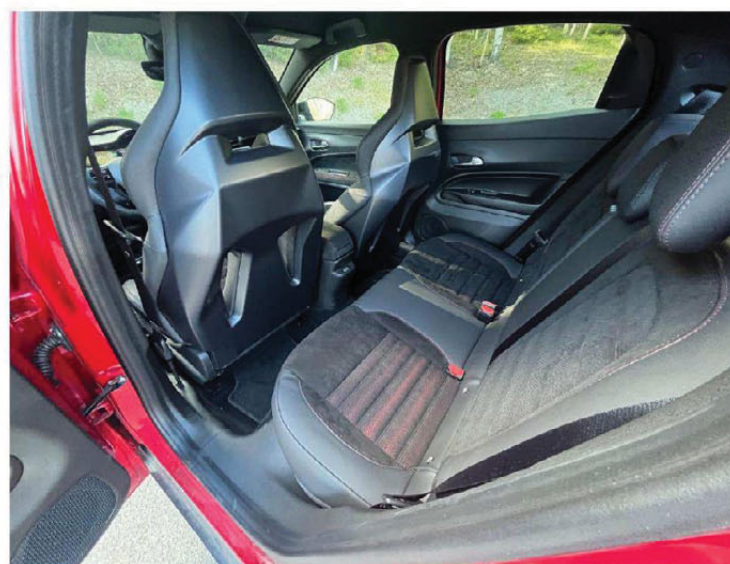
RACING-LUKSUS: Racingseter fra Sabelt med skinn og Alcantara kler Junior Veloce, men koster 22 000 kroner ekstra.

primært beregnet for vannflaske eller en diger caffè latte. Espressoen får man ta før eller etter kjøreturen.

Det 26 centimeter brede instrumentpanelet har Alfa-typisk teleskop-design (cannocchiale)

og luftventilene i hvert hjørne har Quadrifoglio-form (firkløver).

Junior Veloce kommer standard med delskinnseter med elektrisk justering på førersetet, varme og massasje. De heftigere Sabelt-setene fordrer en interiør-

BEGRENSET: Benplassen i baksetet er begrenset, men sittekomforten er god.

pakke til 22 000 kroner, som også inkluderer ratt trukket med skinn og Alcantara. Massasje-funksjonen forsvinner med racingsetene.

Multimedia og andre funksjoner betjenes med en 26 centimeter bred berøringsskjerm som er lett vinklet mot fører. Det finnes definitivt skjermer med mer brukervennlig grensesnitt. Den er utviklet for å fungere med widge-ter og grafiske komponenter som skal gi enkel tilgang til alle funksjoner. Skjermen kan tilpasses den enkeltes ønsker via dra- og slipp-funksjonalitet. Den er trådløs kompatibel med Apple CarPlay og Android Auto. Om skjer-

men ikke briljerer med intuitiv funksjonalitet, så er raden med knapper for betjening av klima-funksjoner et velkomment tilsnitt. Det samme med klassisk volumbryter.

Identitetsshopping

Rekkevidden på maks 334 kilometer og bagasjeplassen gjør at Junior Veloce primært er et bilnummer to-alternativ: For de som alltid har drømt om å eie en Alfa, men ikke våget. Eller de som vil ha et spennigere og mer oppsiktsvekkende elbil-alternativ i oppkjørselen. Her er det mulig å shoppe seg til kulere identitet. □

FIRKLØVER: Quadrifoglio-design på de 20-tommers standard-felgene.

39

millioner
overnattingsdøgn
i Norge i fjor

Norge blir feriefavoritt

Trenden er at stadig flere nordmenn leter etter reisemål her hjemme når ferieplanene legges.

FERSKE TALL fra FINN reise i mai viser at Norge for første gang utfordrer Spania som nordmenns foretrukne feriedestinasjon. Søk etter norske reisemål økte med 6,6% på 90 dager, mens Spania kun har en marginal vekst på 0,38% i samme periode. Denne trenden indikerer at flere nordmenn velger å utforske eget land i sommer fremfor å reise til tradisjonelle sydenfavoritter.

NTB

Flere faktorer bidrar til denne endringen i ferievaner. Økt fokus på trygghet, kortere reisevei og økonomisk usikkerhet gjør at mange foretrekker kjente og etablerte reisemål. Anette Syversen, direktør for FINN reise, påpeker at nordmenn søker forutsigbarhet og trygghet i en tid med global usikkerhet.

Ekstreme værforhold og hetebølger i Sør-Europa har ført til at flere ser mot kjøligere destinasjoner. Fenomenet «coolcations», hvor reisende søker seg til kjøligere klimaer som Norge, Island og Finland, har blitt stadig mer populært.

Også utenlandske turister vender blikket nordover: Ifølge Innovasjon Norge og Eurostat har antallet internasjonale overnattinger i Norge økt med over 12% hittil i år, sammenlignet med samme periode i fjor. Veksten er særlig sterk fra Tyskland, USA og Nederland.

SYDENLIV: Slike scener fra Rhodos gjør at mange vegrer seg for å dra sydoover om sommeren.

Coolcation

Trenden har vokst kraftig i 2024 og 2025, spesielt blant nord-europeere og amerikanere som tidligere dro til Sør-Europa på sommeren. Destinasjoner som Norge, Island, Skottland og Alpene melder om økt pågang. Ifølge en rapport fra booking-giganten Expedia oppgir én av tre europeere at temperatur nå påvirker valg av reisemål.

Coolcation-reisende prioriterer ofte natur, frisk luft og fysisk aktivitet fremfor strandliv og bassengferier. Mange velger også tog eller elbil fremfor fly, og søker bærekraftige alternativer med mindre folkemengder.

SNØ PÅ FJELLET:
Mange bytter gladelig
bort sol og strand med
litt kaldere temperaturer
og fjell i bakgrunnen.

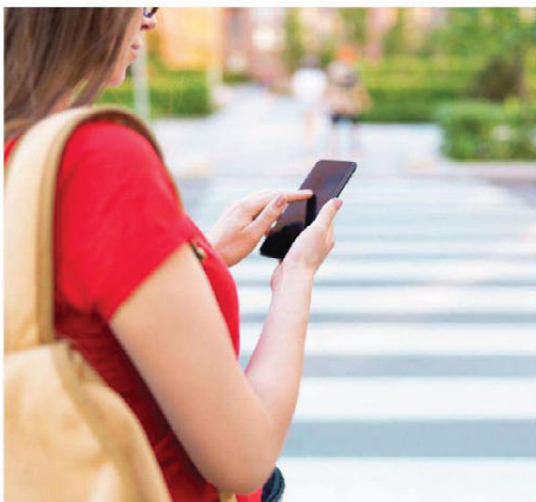

NTB

Vil straffe zombiene

Hvis du skal til Spania i sommer, kan det lønne seg å holde mobilen i lomma når du er ute og går. Der er det nemlig innført forbud mot å bruke mobiltelefon mens du krysser gata. Ser du ned i skjermen i stedet for å følge med på trafikken, risikerer du nå bøter på opptil 500 euro. Reglene er del av en større kampanje fra det spanske trafikkdirktoratet, med tanke på å redusere antallet ulykker forårsaket av såkalte «mobilzombier».

Ifølge en fersk rapport er det i hele 35% av trafikkulykker med fotgjengere i Spania en eller annen form for distraksjon involvert, og mobilbruk er den vanligste. Både turister og lokalbefolkning omfattes av det nye regelverket. Det er også varslet at lignende tiltak vurderes i Italia og Portugal.

NTB

Alle til Vietnam

Vietnam har for alvor seilt opp som en av Asias heteste feriedestinasjoner. Rimelig prisnivå, god mat, strender uten masseturisme og en stadig bedre infrastruktur gjør landet stadig mer attraktivt for både backpackere, barnefamilier og reisende som foretrekker luksus.

I første kvartal i år tok Vietnam imot over seks millioner utenlandske turister – en økning på over 30 prosent sammenlignet med samme periode i fjor. Landet har uttalt at turisme er en vekstnæring, og det lanseres nye og mer fleksible visumordninger. I april kom nyheten om et tiårig «golden visa»-program som skal tiltrekke seg langtidsreisende og investorer.

Under overflaten

Restauranten Under er verdens største, og Europas eneste, undervannsrestaurant, og ligger ytterst i Lindesnes på Sørlandet.

Fem og en halv meter under havoverflaten finner du denne Michelin-restauranten, som gir deg muligheten til en matopplevelse i tett kontakt med det marine livet utenfor. Bygningen strekker seg 34 meter ut i havet og skråner ned til havbunnen.

Restaurantens kjøkkensjef, Bernt Sætre, fremhever lokale råvarer, og har en sesongbasert meny.

Under ligger omtrent 1,5 times kjøring fra Kristiansand.

Lindesnes byr for øvrig på attraksjoner som Lindesnes fyr – Norges eldste fyr – og sjarmerende Mandal, kjent for sine hvitmalt trehus og vakre strender.

TOR ERIK SCHRÖDER/NTB

DRØMMEPLASS: En flat, tørr teltplass, drikkevann rett ved og finvær ... bedre kan vi ikke ha det,

DEN RETTE PLASSEN

Det høres tilsynelatende enkelt ut å finne et sted i naturen å sette opp telt eller overnatte på annen måte. Likevel – det er en del momenter å tenke på før du velger leirsted. ►

ANDERS GJENGEDAL

Det er forskjell på oss, og noen kan drømme søtt i de rareste stillinger på et ruglete underlag som ville gitt andre ei nærmest søvnløs natt. For de fleste av oss er det likevel slik at vi helst vil ligge på et relativt flatt og jevnt underlag, og at det er passe ergerlig å oppdage ujevnheter når vi har krøpet ned i soveposen etter at teltet er slått opp.

Når jeg skal sette opp telt eller montere tarp der underlaget er noe ujevnt, pleier jeg først å teste stedet ved å ligge rett på bakken. Dersom det er greit å ligge både på siden og ryggen, blir leirplassen godkjent og teltet eller tarpen montert. Kanskje kan en stein eller en liten rot fjernes, kanskje er det en dump der det kan det kastes i noen håndfuller barnåler, hentet fra bakken under ei stor gran.

Det viktigste

For meg er en detalj viktigere enn det meste når jeg slår leir for natta. Stikkordet er vann. Og da snakker vi ikke om et sted å fiske, selv om det på noen turer også er vesentlig.

Selv i landet vårt er det ingen selvfølge at det renner en bekk like i nærheten av der vi har lyst til å slå oss ned. Selvsagt kan man bære med seg et par liter vann, men med tung sekk fra før er ikke alltid det fristende. Så altså: finn en leirplass der det er vann ikke langt unna.

Vi bør helst holde oss unna stillestående små kulper og små bekker med oppvarmet vann i tørkesomre. Ellers er det meste av vann her til lands drikkbart. Er man i tvil, kokes vann som skal drikkes. En bonus ved å ha leir nær vann er fordelene ved å kunne ta en forfriskende morgenvask og tannpuss!

Ødelegger idyllen

Jeg har i et par tilfeller gjort meg uvenner med maur. Maurene vinner alltid. Å slå leir ved et tre maurene av en eller annen grunn absolutt skal klatre i, eller ved en maursti, er ganske enkelt dumt. Det aller dummeste er å slå seg

ned ved en maurtue som tilsynelatende ligger der fredelig, men hvor innbyggerne bare har roet seg for natta. Også det har jeg gjort. Alle tilnærmelser på maurenes enemerker har resultert i at leiren er blitt flyttet.

Også flygende insekter kan være en plage ved en leirplass. I

sommermånedene med mye stikende insekter i lufta, er det lurt å slå opp teltet på en høyde der vinden holder plageåndene unna. Da bør inngangen være mot vindretningen så sant vinden ikke er kraftig.

En annen mulighet er å gjøre opp bål, siden insektene skyr røyk

og varme. Men på sommeren må bålreglene følges, så dette er bare aktuelt under bestemte forhold, som på ei stor grusstrand eller hvis området er gjennomvått etter rikelig med regnvær. God turetikk innebærer at skjemmende bålrester, som på en sandstrand, fjernes når leiren forlates.

Med bål plass

For mange av oss er bålet en betydelig del av hyggen på tur. På mye brukte teltplasser er det gjerne lagt opp steiner som er svarte av sot etter utallige bål. Slike bål-plasser er relativt trygge fordi underlag og nære omgivelser har vært opphetet og ikke vil ta fyr.

« Det aller dummeste er å slå seg ned ved en maurtue ... »

Hvis vi derimot etablerer en ny bål plass, må det alltid tas hensyn til at underlaget er trygt. Løsnin-gen kan også være å fyre bål et stykke unna leiren.

Bruk de gamle bål plassene, og sett opp teltet eller fest henge-køya i trygg avstand. Ta hensyn til vindretningen, for det er ikke spesielt artig å sitte i røyk og gnister. Det er særlig granved som gnister, så den bør helst unngås fordi telt og klær kan få skade.

Telt plasser med bålsted finner du gjerne på odder ved fiskevann og nær elveutløp. Dette er bra steder fordi du har lett tilgang på vann til å slukke bålet med, og i

FLYTT: Prøveligg soveplassen før du bestemmer deg endelig for hvor teltet skal stå. Ligger du vondt, så flytt til en annen plass eller jevn ut underlaget.

aller verste fall til å slukke en begynnende skogbrann. Husk at Norge har generelt bålforbud fra 15. april til 15. september.

Under åpen himmel

I den varme årstiden er det ofte en fin opplevelse å overnatte uten telt, tarp eller hengekøye, da helst med et passende nett til beskyttelse mot mygg. Det er mest hyggelig om uteliggeringen skjer i oppholdsvær, så å følge med vær- ►

STØL: Det er lurt å bruke tid på å finne en leirplass der du ligger godt. Dette autentiske bildet av meg er knipset etter en natt på ujevnt underlag.

VIND: Her er teltet sikret med en diger stein over pluggfestet. I så sterk vind som her er det utrivelig å telte i åpent lende, og en viss fare for skade på teltet.

UNDER GRANA: Dersom det er plass og du finner en flat liggeplass, er overnatting under en gran med lave kvister en fin leirplass.

meldingene er en fordel. Om du likevel må finne soveposeplass i regnvær, er det ideelt om det finnes en hule eller fjell med overheng der det ikke regner. Slike steder er stort sett vanskelig å finne hvis du ikke er kjent.

I regnvær gir en gran med nedoverhengende greiner og stor vidde en del beskyttelse fordi regnvannet renner på greinene og føres ut fra stammen. Det er ikke tilfeldig at sauer ofte legger seg under såkalte skjørtegraner. Er det kraftig tordenvær bør høye graner unngås av fare for lynnedslag.

Under gamle grantrær ligger det ofte et teppe av barnåler. Skraper du sammen nok av dette

kan det lages en behagelig liggeplass under grana som gjør det unødvendig å ha liggeunderlag. Velger du liggeplass et stykke unna en slik gran, så bær med barnåler i en pose.

Sol og regn

Det blir gjerne slik at man legger seg til å sove sent i sommernatten. Grunnen kan være at fisken biter bra når solen står lavt, eller at det er en flott naturopplevelse å se solnedgangen eller midnattssolen. Leiren blir da gjerne vestvendt. En viktig grunn til ikke å ha en østvendt leir, er at solen allerede tidlig på morgenen kan steke så mye at du våkner svett og opphetet, ofte før enn planlagt.

MARIUS DALSEG SÆTRE

I HENGKØYA: Noen foretrekker overnatting i hengkøye. Det fordrer at du finner en leir-plass med solide tre-stammer å forankre i.

Et godt alternativ i varmen er å finne en leirplass ved skog som vil skygge for morgensolen. Vurderingene blir annerledes hvis Yr varsler øsregn utpå natten. Da må

dumper i terrenget unngås som overnattingsplass, og valget bør heller være et sted med sandgrunn eller på en høyde i terrenget. I tillegg kan det være en god

GAPAHUKEN

Denne blir noen ganger stående for senere bruk, og bør derfor plasseres på et lite eksponert sted som ikke sjenerer andre. Det er en stor fordel om vi kan hente nedfalls- eller tørrstokker til byggingen nær ved, så slipper vi å bære langt. En trygg bål plass foran gapahuken betyr mye for mange. Enten må grunnen være fast med stein, grus eller sand, eller vi må bruke en del energi på å hente masse som gir trygt underlag for bålet.

DÅRLIG PLUGGFESTE

I mangel av andre gode flate og myke teltplasser, har jeg noen ganger satt opp telt på myr. Forutsetningen er at myra ikke er særlig våt, og at teltet har god, tett bunn som helst går litt opp på sidene. Steder med jord, grus eller torv har den fordelen at teltplassene er greie å feste.

Både telt og tarp kan også monteres uten å sette en eneste plugg i bakken. Solide kvister og trær i nærheten og noen ekstra lengder med snor gjør underverker.

Du kan også feste en kort snor fra pluggfestet i en løs kvist og belaste denne med en solid stein på hver side av snorfestet.

I noen tilfeller kan det legges tunge steiner på gresskanten hvis teltet eller lavvoen har en slik. Dersom vinden er hard må det til mange og tunge steiner.

TENK PÅ VÆR OG VIND: Godt beskyttet i en kløft. Dagen etter, i fossregn og vind, ville en mer utsatt leirplass vært betydelig mer ubehagelig.

investering å lage noen renner i bakken som eventuelt vil føre vannet utenom liggeplassen.

I hengekøye

De senere årene har uteliv i hengekøye blitt populært. Leirplassen blir da naturlig nok et sted med solide trær til å forankre i. Uansett er det lurt å ha med ekstra tau, for det er ikke selvsagt at du alltid finner solide trær med tre-fire meters avstand.

I fjellområder med små bjørker

kommer ekstra tau godt med. Der kan trærne være for spinkle til å holde hengekøya. En forsterkning kan være løsningen. Bind et ekstra tau i belastningsretningen fra det helst to meter høye festet på treet som bøyer seg, og til et lavt feste på et annet tre.

Når du har med hengekøye i fjellet, er det også en mulighet å strekke tau over høye steiner som du kan dingle imellom. I enden bindes tauet rundt en solid stein. □

DETTE ER LOV

Dette må du tenke på før du slår leir.

På utmark i lavlandet kan du slå leir i to døgn uten tillatelse fra grunneier. Leiren må uansett ligge minst 150 meter fra bebodd hus eller hytte.

I høyfjellet og i områder fjernt fra bebyggelse kan du ha leir på samme sted lengre, forutsatt at oppholdet ikke fører til nevneverdig skade eller ulempe. I verneområder gjelder spesielle regler som ofte vises på skilt ved grensene.

I LY FOR UVÆR

I fjellet og andre utsatte steder er det noen ganger utrivelig å ha en eksponert leir. Det hender telt spjæres og turutstyr fyker på sjøen eller over vidda. Derfor tar erfarne folk hensyn til værmelding og vindretning når det velges leirplass.

BÅLVARME: Utpå høsten kan kveldene bli kalde. Bålet gir ikke bare varme, men er også en trivselsfaktor ved leiren. Husk at Norge har et generelt bålforbud fra 15. april til 15. september.

Bygda som forsvant

Ikke så langt unna, nede i Årdal, yrer det av turisme og liv. Men i Nundalen er alt stille. Der er det bare de forlatte husene som står igjen, som vitnesbyrd over et stykke norsk bygdehistorie som ble borte og en tilværelse som til sist ble for tøff. Fotoreporter Johnny Haglund besøkte den veiløse spøkelsesbygda i Sogn.

W
men

**Vi gir deg saker
du ikke finner andre
steder – hver uke**

Reddet liv i nazitoppens bil

På dagtid var Leif Kristian Føsker SS-instruktør og politi. Om nettene smuglet den usedvanlige motstandsmannen forfulgte jøder til Sverige fra det tyskokkuperte Norge – i nazi-politiminister Jonas Lies egen bil.

Så stilig kan det gjøres

Det er et sjansespill å spinne videre på modeller med ikonisk status, men Renault behersker balansen. Elektriske R4 er nok et vellykket retrogrep, denne gangen har de hentet inspirasjonen fra gamle Renault 4, verdens tredje mest solgte bil.

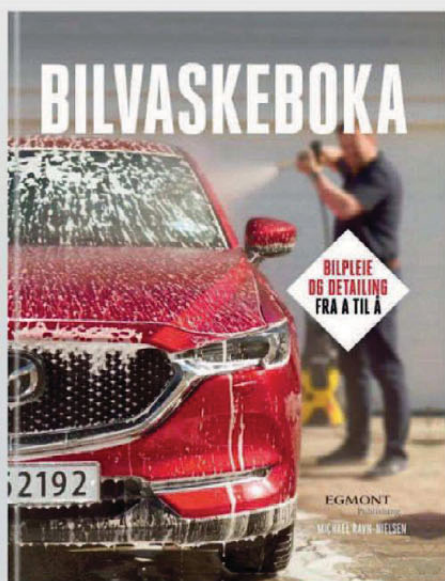
FASTE SIDER

Sløseribudsmannen
TimeOut
Blinkskudd
Yans 10 på topp
Kule sider
Ny viten
Bilmix
Grafikk
Kryssord
Sudoku
Vi Menn quiz
Reisemix

Er du glad i eldre biler? Prøv et abonnement på

Norsk Motorveteran har siden 1991 vært Norges største og mest profesjonelle magasin for alt som har med motorisert samferdselshistorie å gjøre, med tyngde på gamle biler og motorsykler i Norge.

Få 'Bilvaskeboka' i velkomstgave!

Alt du trenger å vite om bilvask og polering - det man i dag har begynt å kalle «detailing»! Michael Ravn-Nielsen deler sin erfaring og kompetanse i Norges første bok om bilvask og bilpleie. Boka er rikt illustrert av den profesjonelle detaileren Reidar Talset, og alle fremgangsmåter er beskrevet i detalj med forslag til hvilke bilpleieprodukter som kan brukes. Les om hvorfor god bilpleie kan spare deg for tid og penger. Forebygg skader og øk verdien på bilen. Oppdag gleden ved å ha bilpleie som hobby!

**Bestill ved å skanne QR-koden:
Velg mellom:**

**Et halvt år kr 599
Ett år kr 1099**

+ kr 49 i porto i forsendelse for gaven

Abonnementet løper til oppsigelse. Etter introduksjonstilbudet vil faktura for neste periode være kr 679 for halvår og kr 1179 for ett år

Returadresse:
ART AS
Postboks 209
2021 Skedsmokorset

Praktisk gave til nye abonnenter

Spas
595

5 utgaver av ALT OM FISKE for

Bli abonnent og få et sløyese sett i velkommen

Alt om fiske holder deg oppdatert på sportsfiske, nyheter, utstyr, tester, teknikker og reportasjer fra hele landet. Norges eneste rendyrkede blad for sportsfiskere!

Få et praktisk sløye/fileteri.igssett i fire deler. Her har du det du trenger for å gjøre klar fisken til gryta. Den gode fileteringskniven har beskyttelsesslire som holder den fin samtidig som den beskytter omgivelsene for kutt og stikk. Med en god knivsliper har du alltid skarp kniv tilgjengelig. Det følger også med kuttsikker hanske, den får godt grep på fisken samtidig som du beskytter fingrene. Passer utmerket til både hav og innlandsfiske.
Verdi: 249,-

5 utgaver i butikk	kr 595
Sløyese sett	kr 249
TOTALVERDI	kr 894
DIN PRIS*	kr 249
DU SPARER	kr 595
Porto	kr 49